YAZIN

AYLIK
SANAT
EDEBİYAT
DERGİSİ
eylül '82
13
100 TL

Barış

Anayasa: Nasıl Bir Yaşam?

YARIN

1 Eylül Dünya Barış Günü. 1 Eylül' ün Dünya Barış Günü oluşunun nedeni, günümüzden kırk üç yıl önce bu gün, savaş çılgını nazizmin insanlığı kahredici bir savaşın pençesine atmasıdır. Her yıl 1 Eylül'de tüm ülkelerde insanlar savaşı lanetleyerek, barış özlemlerini diler getirirler, büyük ve görkemli gösteriler, törenler düzenlerler. Barış, günümüzde tüm kıtalardan, renklerden, inançlardan tüm insanlığın en yaşamsal sorunudur. İnsanlık savaş makinelerinin bir daha konuşmayacak biçimde susmasını, yaşanılası bir dünyanın kazanılmasını, barışın geri dönülmez kılınmasını istiyor. Barış özleminin haklılığı, onun tüm insanlığın ruhunda yaşamasındadır. Ne acıdır, 1982'nin 1 Eylül'ünü, hâlâ dünyamızın çeşitli bölgelerinde süren savaşlar karşısında duyduğumuz kaygıyla yaşıyoruz. 1982'nin 1 Eylül'ünde, yanıbaşımızda kahraman bir halk korkunç bir soykırıma uğratılmaya çalışılıyor. Onurlu Filistin halkı siyonizmin yaktığı ateşte kavurulmak isteniyor. Lübnan'da "modern" silahlar çocukları kül ediyor, anaları babaları öldürüyor, özgürlüğün haklılığıyla direnen savaşçıları yoketmeye çalışıyor. 1982'nin 1 Eylül'ü, kardeş Filistin halkına adansın!

• Sahibi : SAMİ ALPTEKİN • Genel Yayın Danışmanı: OSMAN S. AROLAT • Sorumlu Yazı İşleri Yönetmeni : SEMİH GÜMÜŞ (ACAR) • Kapak : ÜMİT ÖĞMEL • Abone Koşulları: Yurtiçi / Yıllık 900 TL, Altı Aylık 500 TL — Yurtdışı / Yıllık 54 DM, Altı Aylık 30 DM • İlan Fiyatları : Arka Kapak / Renkli 50.000 TL, Siyah-Beyaz 30.000 TL — Kapak İçi / Renkli 40.000 TL, Siyah-Beyaz 20.000 TL. İç Sayfalar / Tam Sayfa 20.000 TL, Yarım Sayfa 12.000 TL, Çevrek Sayfa 6.000 TL • Baskı: Ankara Basım Sanayi — Film: Renk Büro — Dizgi: Ajans ERAT • Türkiye Dağıtım: Örnek Dağıtım • Adres: Zafer Çarşısı No: 18 Yenişehir Ankara • Yazışma ve Havale Adresi: YARIN Aylık Sanat Edebiyat Dergisi: P.K.: 723 Kızılay - Ankara

Desenler: JOSE ORTEGA

Türkçesi: GÜRHAN UÇKAN

BLAS DE OTERO

İspanya'nın yetiştirdiği en büyük ozanlardan biri olan Blas de Otero, 1916 yılında Bilbao'da doğdu. Ailesinin anıden yoksul düşmesi üzerine küçük yaştan itibaren, kendi yaşamını kendi kazanmaya başladı. Memleketinin her köşesini dolaşması, onu çağının tanığı olmaya yöneltti. Nitekim bugün, kendisi "İspanya'nın en halkçı ozanı" olarak anılır.

Franco devri, ozanın çeşitli baskılara uğramasına yolaçtığı gibi uzun yıllar yurt dışında yaşamasını da zorunlu kıldı. Sovyetler Birliği ve çeşitli sosyalist ülkelerde uzun süre bulundu.

Yapıtlarında sevdiği ozanlardan bol bol alıntılar yaptığı gibi onlara şiirlerinde seslenir. Bunlar arasında Nazım'ın yeri büyüktür. Ondan ve Perulu ozan Cesar Vallejo'dan çok etkilendiğini kendisi de açıkça söyler.

Blas de Otero, içinde bulunduğu güçlükleri, "yazdıklarımın görünmesini istemiyorlar / çünkü ben gördüklerimi yazıyorum" dizeleri ile dile getirmiştir. 1979'da ölümünden az önce kendisini şu dizeler ile tanıttı: "Bu insan çok ciddi / alnı büyük tehlikeleri çiziyor / bu adam konuşmaz / yanıt vermez / kendini yenilmiş görmez / asla."

Nazım Hikmet'e Şiirler ve Mektuplar

Sevmenin tehlikeli olduğu bir devirde
doğurduğun için sevgiyi içimde
açtığın için sözcüklerle kapısını
Marmara'ya bakan hücrenin
yırtıp atıyorum kağıdı elimden
konuşuyorum seninle
bir erkek kardeş gibi
(saat şimdi
dokuzu çaldı)
Tanrı: hani şu olmayan
durur kapının ardında
dinler senin hücreni
halkın için düştüğün
Nazım Hikmet
kal bizimle.

Süzülüp girsin içeri gür sesin
demir parmaklıkların arasından
Atlantik kıyısında yükselen yaşlı mapusanemin
çarpsın Dumlupınar'dan bir kılıç gibi
İspanya'daki bizi
varsın yayılsın Endülüs'e
Levent'den kopup gelen dalgalar
eskimiş sıcak bir örtü gibi
kaplasın sofrasını
yüzyılların değişmez yoksulunun...

Kal bizimle ne olursun
sana sunacak birşeyimiz yok
yaşamınızdan yitip gitmekte olan
şu ondokuz yıldan başka
kıran, yıpratan ve çökerten
ondokuz yıl
Bir an için dur ve
duy
o en derin sevgiyi
benim kahpece vurulmuş İspanya'ma...

Benim adımı hiç duymadın sen
belki de hiç duymazsın
denizler dağlar
ve halkımı sevdiğim için seçtiğim
şu kahrolası mahpusluğum ile
ayrı düşmüşüz biz.
Ben bir ozanımı, namuslu
ben de acı çektim birçokları gibi
ellerinden gelmediği için yazamayan
ya da açlık ve korkudan söyleyemeyen
birçoklarından daha az
(Burada, "buğday yoksa,
yeter arpa ekmeği" diyelim
anlam koruyor doğruluğunu)
fakat sen, Nazım Hikmet, söyle, yaz
duyur sesimizi
anlat bize
doğu rüzgârını ve günümüzün gerçekliğini
burada, hücremin karanlığında
diliyorum senden
bizi dinlemeni...

(1958)

Büyük Çoğunlukta

Havasız kalabilirim
susuz,
ekmeksiz
biliyorum çok şeysiz kalabilirim

Hava kimsenin değil,
su susayanın
ekmek...
biliyorum çok şeysiz kalabilirim

İnançsız, asla.

Hava ne kadar azsa, o kadar çok.
Ne kadar susadıysam, o kadar çok.
Ne az ne de fazla. Çok fazla.

Başlangıçta

Yaşanı yitirirsem, zamanı,
bir yüzük gibi suya attığın herşeyi
dilim tutulursa birden
yine de söz bende

Aç kalırsam, susuz,
benim sanarak yitirdiğim şeylersiz,
gölge biçersem sessizlikte
yine de söz bende

Ağzımı açıp görmek istersem
vatanın temiz ve ürkütücü yüzünü
yırtılana dek açarsam,
yine de söz bende

"Bir gün insanların savaşın vahşetini ve anlamsızlığını anlayamayacaklarına asla inanamam."

A. PUŞKİN

BARIŞ

BARIŞ. Bu sözcük bir zamanlar oldukça sınırlı sayıda insanın, düşünür, bilim adamı ve sanatçının düşlerinde yaşattıkları bir özlemin simgesiydi. İnsanlar binlerce yıldır bu özlemin gerçekleştirilmesinin yollarını arayıp durdular, bu uğurda küçümsenemeyecek çabalara giriştiler. Ancak insanlık tarihi, bu çabaların kat kat üzerinde çabanın, barış sözcüğünün nitelediği koşulların bozulması için harcandığını gösteriyor. İnsanlığın savaşlarla geçirdiği yılların toplamı, savaşsız geçenleri yirmiye katlıyor. Gene savaşların insanlığa neler kaybettirdiğini somut olarak hesaplama olanağının bulunmadığı söyleniyor.

Günümüzde ise barış ülküsünün, Puşkin'in yukarıdaki öngörüsünü doğrular biçimde, sayıları milyonları çoktan aşmış insanların ortak özlemi ve savaşım ereği olduğu gözlemleniyor. Her ulus, din, inanış ve eğilimden her gün artan sayıda insan, barışın yaşamsal önemini kavrıyor, barışın kazanılması için uğraşa katılıyor.

Yeşil Kırlar

Nazlı göller, sıra dağlar, yeşil kırlar
sessiz ve durgun ülkemde gözlerime sunuldu,
ürkekliğin dağınık dünyasından kurtarıyor beni onlar
sert balçıkta yanıp, korlaşıyor duygu.

Daha azalmadan o güzel umut, görkeminde
bulduğum her sevgi sönmezdi öylesine
sömürülenlere adanmış yüce sevgi
ve zorbalığın yırtıcı gücünü ezen kanda kasırga.

Yeşil kırlarda, sıra dağlar, nazlı göllerde
yangınlar alev alev, denizler kükrüyor
kin kıvılcımı ama onlar gülümsüyor anlayışla, ince.

Barışı arayan korodur bu, o yere vardık,
bitkinlik ve boşluğun ardında çünkü çağ yürüyor
ve dudaklarınıza bir sözcük fırlatıyor: Bağımsızlık!

Agostino Neto

Lizbon'daki Aljube cezaevi
Eylül 1960

Türkçesi : SITKI SALİH GÖR

YARIN DÜŞ DEĞİL, AMAÇ

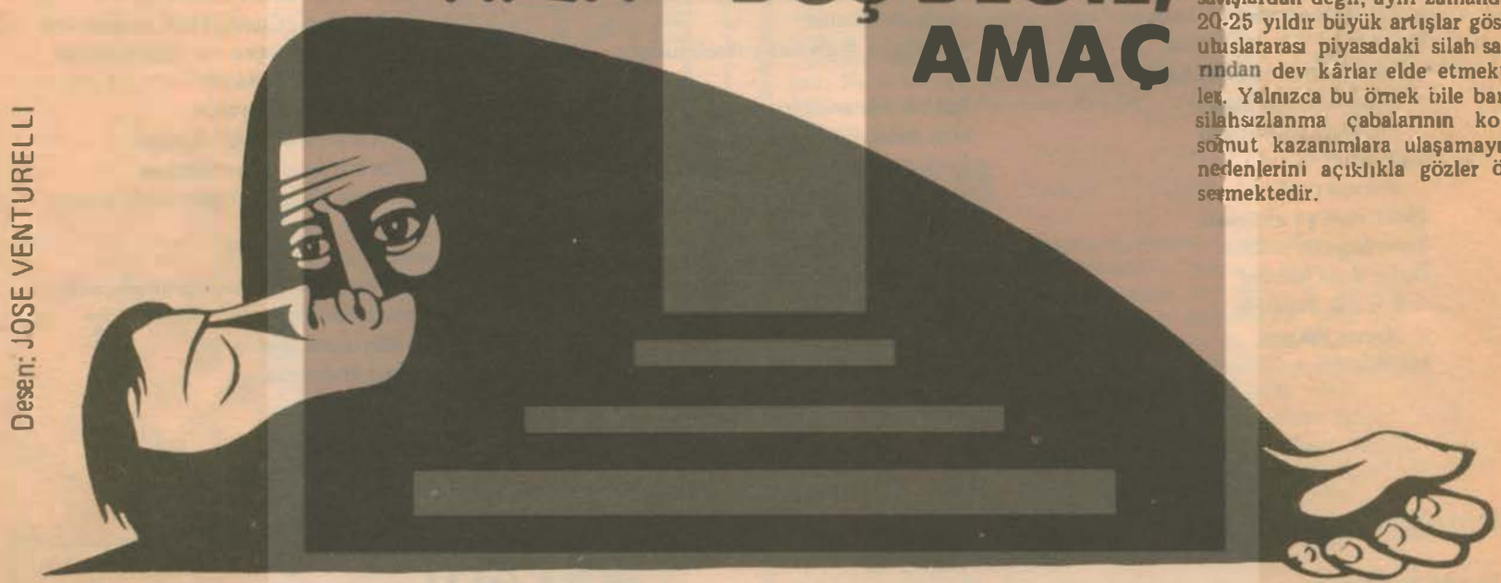

Desen: JOSE VENTURELLI

Geçtiğimiz yıl, barış savaşımının dünya çapında yığınsal savaşım biçimine dönüştüğünü somut olarak gösteren olaylara sahne oldu. Pek çok ülkede sayılan milyonlara varan insanın katıldığı miting ve yürüyüşler yapıldı. Barış ve silahsızlanma konulu toplantıların sayısında olağanüstü artışlar gözlendi. Tüm ülkelerin hükümetlerini silahsızlanma çabalarını yoğunlaştırmaya çağıran imzalar toplandı.

Avrupa'nın çeşitli kentlerinde, herbirine yüzbinlerce insanın katıldığı gösteriler, New York'ta dünyanın dört bir yanından gelen 700 bini aşkın kişinin katıldığı miting barış özleminin, silahsızlanma isteklerinin insanları ne ölçüde sardığının çok çarpıcı örneklerini oluşturdu. Dünyanın her tarafındaki milyonlarca insanı barış ve silahsızlanma uğruna mücadeleye iten nedenler hiç kuşkusuz önemle değerlendirilmelidir. Barış ve silahsızlanma hareketlerinin erekleri, tüm insanların gündelik yaşamlarını yakından ilgilendiren ve etkileyen olgulardır. İnsanlar giderek artan ölçüde silahlanma çabalarına harcanan kaynakların dev boyutlara ulaştığının ve bu kaynakların pek çok ekonomik ve toplumsal sorunun çözümünü, halkların yaşam düzeylerinin yükseltilmesini sağlayabileceğini görmektedir. Bu nedenle barış ve silahsızlanma uğraşı bir yandan yığınsallaşmakta, diğer yandan insanların ve gelecek kuşakların çıkarlarıyla özdeşleşmektedir.

Barış savaşımının evrensel boyutlar kazanmış olması, taraftarlarının dev sayılara ulaşmış olması, somut adımların atılabilmesini, barışın ve silahsızlanmanın elle tutulur kazanımlar elde etmesini olanaklı kılmakta mıdır? Ya da başka deyişle, içten olsun ya da olmasın hiç kimsenin karşı olmadığı bu hedeflerin gerçekleştirilmesi, barışın ve silahsızlanmanın sağlanması kısa sürede gerçekleşebilir mi? İlk bakışta dünyamızdaki tüm gelişmeler bu soruların, hayır, diye yanıtlanması gerektiğini gösteriyor.

Bir yandan barış hareketi giderek genişler, yığınsallaşırken, öte yandan geçtiğimiz kısa dönem içinde uluslararası gerginliğin artırılması, silahlanma yarışının hızlandırılması ve bölgesel anlaşmazlıkların çatışmalar biçimine dönüşerek dünya barışını tehdit edişi yaşandı. Avrupa'ya nükleer başlıklı yeni füzelerin yerleştirilmesi kararının alınması, nötron bombasının yapımının başlatılması emrinin verilmesi, nükleer silahların geliştirilmesi için yeni ödenekler ayrılması ve ABD Başkanı Reagan'ın Kongre'den SALT-2 anlaşmasının onaylanmamasını istememesi hiç kuşkusuz bu gelişmelerin en göze batanlarını oluşturuyordu. Bölgesel savaşların yoğunlaşması, uluslararası ortamın gerginleşmesine yolaçıyor, bu gerginlik ortamında yeniden soğuk savaş dönemlerine dönülmesinin koşulları yaratılmaya çalışılıyordu.

Bu tür gelişmeler, barış uğruna savaşım veren insanların boş yere çaba harcadıklarını, ne yaparlarsa yapsınlar uluslararası koşulları değiştirme olanaklarının olmadığını mı göstermektedir? Kuşkusuz böyle değildir. Barış çabalarının yoğunlaştığı, olağanüstü boyutlara vardığı bir dönemde, barışı tehlikeye atan böylesi gelişmelerin ortaya çıkmış olması yalnızca barışa karşı direnen güçlerin kolay geriletilemeyeceğini ve sonuna kadar direneceklerini göstermektedir. ABD Senatosunun bir komisyonunun yazdığı rapor, 169 önde gelen silah imalatçısı firmanın kendi ürünlerinin satışından yüzde 50 ile yüzde 500 arasında kâr oranına ulaştıklarını ortaya koymuştur. Bunun yanında tekeller yalnızca orduların gereksinimini karşılayan satışlardan değil, aynı zamanda son 20-25 yıldır büyük artışlar gösteren uluslararası piyasadaki silah satışlarından dev kârlar elde etmektedirler. Yalnızca bu örnek bile barış ve silahsızlanma çabalarının kolayca somut kazanımlara ulaşamayışının nedenlerini açıklıkla gözler önüne sermektedir.

Bütün olumsuzluklara karşın barış ve silahsızlanma çabalarının somut kazanımlara ulaşamadığını söylemek de olanaksızdır. Barıştan yana güçlerin yıllardır sürdürdükleri kararlı uğraşlar, silahlanma yarışının durdurulması, uluslararası yumuşamanın gerçekleştirilmesi, barışın kalıcı ve sürekli kılınması yolunda önemli kazanımların elde edilmesini getirmiştir. Bugün pek çok ülkede savaş propagandası resmen yasaklanmış, çocuklara savaş oyuncaklarının satılması önlenmiş, genç kuşakların saldırgan ve ırkçı anlayışlarla eğitilmesinin önüne geçilmiştir. Bunlar kuşkusuz barışın savunulmasının önde gelen koşullarındandır.

Barış özleminin insanları sarma-

sı, barış mücadelesinin yığınsallaşması, aynı zamanda silahlanma yarışının durdurulması ve silahsızlanmanın sağlanması sorununu günümüz dünya politikasının önde gelen sorunlarına dönüştürmüştür. Bu sorunlar halen birçok uluslararası forumda tartışılmakta, çok taraflı diplomatik görüşmelerin ağırlık merkezini oluşturmaktadır. Silahsızlanma sorunu uluslararası konferansların gündemine girmiştir. Pek çok ülkede sorunun çözümüne yönelik araştırma merkezleri kurulmaktadır. Bu konudaki araştırma ve yayınların sayısı her yıl artışlar göstermektedir.

Barışı tehlikeye sokan silahlanma yarışının durdurulması ve silahsızlanmanın gerçekleştirilmesinin yaşamsal öneminin kavranması, konu üzerindeki diplomatik çalışmaların yürütülmesine hız kazandırmış, görüşülen konuların kapsamının genişlemesine yolaçmıştır. Barıştan yana güçlerin somut kazanımları olarak değerlendirilmesi gereken bu gelişmeler, silahsızlanma sorununun çözümünü olanaklı hale getirecek bir programın ortaya konulmasını sağlamış, bu programın uygulanması için yürütülen görüşmelerin hızlandırılabilmesinin koşullarını ortaya çıkarmıştır.

Silahlanma yarışının durdurulmasını, tam ve genel bir silahsızlanmanın gerçekleştirilmesini hedefleyen barış savaşımının günümüzdeki somut erekleriyse dünyanın her yanından milyarlarca insanca şöyle sıralanmaktadır:

— Nükleer silahlanmanın durdurulması,
— Nükleer silahların azaltılması ve giderek kaldırılması,
— Nükleer silah denemelerinin tamamen yasaklanması,
— Barış bölgeleri oluşturulması, bu bölgelerin nükleer silahlardan arındırılması,
— Kitlesel yıkımı amaçlayan yeni silahların ve silah sistemlerinin geliştirilmesinin yasaklanması,
— Kimyasal silahların yasaklanması ve tümüyle yokedilmesi,
— Silahlı kuvvetlerin ve konvansiyonel silahların karşılıklı olarak azaltılması ve askeri bütçelerin kısıtlanması.

Bu ereklerin gerçekleştirilmesi kuşkusuz kısa süreli çabalarla olamayacaktır. İnsanlık, bugününü ve geleceğini ağır bir tehdit altında tutan savaş tehlikesinin yokedilmesi, barış ve silahsızlanmanın tam olarak sağlanması için daha yoğun çaba harcayacaktır. Ancak, tüm olumsuzluklara karşın, insanlığın binlerce yıllık özlemi BARIŞ, günümüzde artık ulaşılamayacak bir düş olmanın ötesine geçmiş, insanların onurlu çabalarıyla her gün biraz daha yaklaştıkları bir amaca dönüşmüştür.

Paul Vaillant Couturier

Paul Vaillant-Couturier (1892-1937), birinci savaşın ateşinde pişmiş, yaşıdıklarından öğrenmiş, yaman bir barış savaşçısı. İnsanlığa "şarkı söyleyen yarınları" hazırlamak için kendini tüketircesine çalışmış çok yönlü bir eylem adamı. 10 Ekim 1937'de öldüğü zaman L'Humanite'nin başyazarıydı. M. Thorez'in dediği gibi o, "Gençliğini, atılganlığını, canlı zekasını, doğanın ona bol bol verdiği ve onu eşsiz bir gazeteci, ateşli ve inandırıcı bir söylevci yapan olağanüstü yetilerini halkın hizmetine vermişti".

Türkçesi: KEREM KURTGÖZÜ

Almanlar

Öldürdüğüm adam
Senin odandayım bu akşam
Ve sen ordasın, duvarda
Üniforman içinde kaskatı, cansız
Bir nişancı gibisin kurultusuz.

Bırakmıyorsun ki uyuyayım
Bilmezler burda kim olduğumu
Ama sen, sen biliyorsun işte
Resminden bakan dimdik gözlerinle
Diyorsun ki bana:
"Konuğum ol katil,

İşte daracık yatağım, yatıyorsun
O yatak, bir vakitler beni sarardı
Kuşlarla, çiçeklerle, ormanda sarmaş dolaş
Mandolin ezgilerinden yorgun
Akşamlar, şenlik akşamları.

Sıkılgan bir kızcağızı düşlerdim orda
Nemli ağzının iki çiçeği
Dost yüreğinin çiçekleriyle
Önlüğünün çiçekleriyle düşlerdim onu
Şimdiyse uyuyorum toprağın altında.

Şu masam, kitaplarım şunlar da
Yaş günü hediyeleri, elişlemeleri
Duyguların oyasında
Kurdelalar dalga dalga

Şimdi halkın bakıyor
Bakıyor, odam gibi tıpkı
Arsız bakışlar onun da
Değerler içini dışını.

Ve evler kadın satarlar
Evlerde yarı çıplak kızlar
Sunarlar gelip geçen yabancılara
Etlerini bir lokma yiyecek için.

Ve çocuklar başları vücutlarından ağır
İncecik, kırık dökük
Çığlık çığlığa tırmalarlar donuk
Memelerini sağır anaların..

Halkın inlediği fabrikalardan
Açlığın uğultusu yükselir
Ve yoğun bir öfkedir fışkırır
Madenin yedi kat derinliğinde

Galip adam! kal yatağımda
Kaydır doymuş vücudunu
Ilık kuştüyü yastığımın altına
Ama yüreğin, öcs gibi çınlar, benim altımda

Söndür ışıkları istersen...
Ben hep burdayım, çerçevemin içinde.
Biz öldük, yok mezarımız, taşımız
Bir hayal gibi yalnız
Odalarınızda dolaşırız..."

BARIŞ AHLAKI

Uğur Kökden

Uluslararası bir konferansta, bir İsviçreli profesör, ülkesinde, halk üniversitelerinde "barış dersleri" nin okutulduğunu söylediği zaman büyük bir şaşkınlığa düşmüştüm. Para ve altın dünyasının gizli savaşı dışında savaş görmemiş bir ülkenin barış derslerine gereksinim duyması, kuşkusuz yadırgatıcıydı.

Cenk havaları, hamasi edebiyat, dozu abartılmış ulusal duygusallık ve kahramanlığa övgülerle (emeğin, zekanın yahut yaratıcılığın kahramanlığı değil) kuşakların yetiştirildiği ülkeler için barış dersleri düşünmek, gerçekten hayal gücünü zorlayıcı bir uygulama sayılmaz mı? Gerçi, örneğin ülkemizde, liselerde çapraz yönde benzer dersler yok değil; öte yandan, ilkokullarda ahlak ve din dersleri okutuluyor, belki yakın bir gelecekte lise düzeyine dek bu dersler genişletilecek; o halde, barış dersleri niye olmasın? diye düşünebilirsiniz. Üstelik, bir süredir, eski kitapta yeni bir sayfa çevrilmiş görünüyor.

"Barış" sözcüğü, resmi ağızlarda ilk kez 1974 Kıbrıs Harekatı sırasında, resmi tanımlama nedeniyle söylendi. "Savaş"lı, "Cenk"li, "Pusat"lı, "Saldıray"lı erkek isimlerinin yanısıra, "Barış"ı isim olarak almış çocuklara rastlanır oldu. Bir yazarımızın, Sevgi Soysal'ın *Barış Adlı Çocuk* kitabı edebiyatımızda özel bir yer aldı. Bu arada, kısa da olsa belirli bir dönemde, Dışişleri Bakanlığımız barış örgütleriyle işbirliği yaptı. Radyo ve TV bültenlerinde, programlarında, dış politika alanında barışın somut sorunları tartışıldı.

Bu durumda, varolan yeni koşullar altında önem taşıyan asıl soru şu: Barış dersi çerçevesinde öğrenciye neler aktarılabilir? Savaş ekonomisi mi? Savaş ve barışın dış politikaları, bunlar arasındaki ayrım mı? Edebiyatta ve güzel sanatlarda barışın savunuculuğu mu? Ya da, barış kuruculuğu mu? Belki de, büyük olasılıkla, hepsi birden.

Açık ki, bu konuların belirli bir sürede, öğrenciye örneklerle somut olarak aktarılması onu belirli bir yaşam biçiminin kalıbı içine sokmuş olacak. Ama, öyle bir kalıp ki, dogmatizme, önyargılara, şu yahut bu saplantıya karşı çıkışın; engin bir hoşgörü ahlakının, evrensel yakınlaşma ve dostluğun, insanseverliğin, halklararası dayanışmanın; doğaya, insana ve insanın yaratıcı gücüne saygının özel göstergesi olsun. Bir başka deyişle, adı uygarlıklar mirasçılığı denebilecek bir esneklik peteği olsun!

Nobel ödülünün veriliş töreninde yaptığı konuşmada, "milliyetçi olamayacak kadar vatanımı seviyorum" diyen Camus haksız mı?

* * *

Bu arada sözü edilecek ilginç bir deneyim, bir kaç yıl önce, İsviçre örneğinden ders alarak TRT'ye bir "barış saati" eklemek şeklinde kendini gösterdi diyebiliriz. Girişim, ilkin yan olumlu bir sonuç verdi. Sınırlı kısıtlamalı ilk yayından sonra, ikincisi büyük ölçüde sansüre uğrayıp kırpıldı. Üçüncüde ise program tamamen kaldırıldığı gibi, programcı da -kadın olmasına ve eş beraberliği ilkesine karşın- uzak doğu illerimizden birine sürüldü. Oysa, böyle bir saatte, edebiyatın barış yanlısı ürünleri tarihsel bir gelişim çizgisi çevresinde tanıtılacak, sözlü, çekici ve çarpıcı örnekler verilecekti. Verilebilirdi.

Ne var ki, antenler ve cam ekran barışa karşı hesaplı bir ilgisizlik içinde kalsalar bile, yazılı basında -özellikle dergilerimizde devresel bir "barış sözlüğü" köşesine yer verilebilir. Ya da, uzun soluklu ve geniş kapsamlı, ciddi bir araştırma ürünü olarak, kimi yayınevlerimiz "Barış Ansiklopedisi"ni yaşama geçirebilirler.

Gerçi, şimdilik bunlar yok; ama, olmayacak da değil elbette.

Öte yandan genç iktisatçılarımız, uzmanlarımız ve teknik elemanlarımızın uluslararası verilerin ışığı altında yurt çıkarlarına son yirmi -özellikle on- yıldır nasıl somut ve gerçekçi bir öz kazandırdıkları yadsınamaz. Kalkınma hızı, okuma-yazma oranı, nüfus artışı, çalışabilir nüfus, işsizlik oranı, kentleşme yüzdesi, ödemeler dengesi, dış ticaret açığı, dış borç ve faiz yükü, dışsatım seferberliği, dışalım yetmezliği; kişi başına et, süt, yumurta, şeker, çimento, demir-çelik, yeşil alan; petrol giderleri, tarımın dışsatımdaki payı, sanayi ürünlerinin dışsatım artış oranı, enerji üretimindeki dışa bağımlılık oranı, enerji kaynaklarındaki çeşitlilik ve yüzdeleri, konut açığı, net turizm geliri, vb., gibi tüm bu değerlendirme ve rakamlardan geçerek barışın ekonomi politiğine ulaşılabilir.

Ayrıca bütçe rakamları ve belli-başlı fonlar karşılaştırmalı bir değerlendirme süzgecinden geçirilmeden, barışın ekonomi politikasını çok boyutlu olarak kavramak, hiç mi hiç olası değil.

Yirmi yıl önce ve İkinci Savaştan yaklaşık yirmi yıl kadar sonra, bir Fransız uzmanı Nazizmin ekonomi politiğini yazmıştı. Yazık ki, bir Maspero yayını olan bu kitap Türkçeye çevrilmedi. Ancak böyle bir araştırmanın sonucunda savaşın kaçınılmazlığı kolayca anlaşılabiliyor. O halde, benzer şekilde günümüz askeri-sınai komplekslerini, çokuluslu şirketlerin politikalarını ve bunun sonucu oluşan siyasal tercihleri ve ekonomi politikalarını yerli yerine oturtmadan, gelecek -bir bakıma yakın gelecek bile diyebiliriz- sağlıklı bir şekilde kestirilebilir mi?

Bir yerde, ister istemez, barış ekonomisi dış politikayla gidip birleşiyor. Elbette, biri öbüründen soyutlanamaz. Bilinen o ki, izlenen bir barış politikasının komşularla, gruplarla sözgelimi Üçüncü Dünya, yahut 77'ler Grubu- ya da sistemlerle ilişkisi çok değişik olmakta. Bu değişiklik biçim ve üsluptan öze, sözden eyleme dek her aşamada incelikler, titizlikler, özen, dikkat, hayal gücü ve yaratıcılık istiyor.

Geçerli ve güncel bir örnek vermek gerekirse, günümüzde Dışişleri Bakanlığı birtakım ülkelerde artık yok. Yerine Dış İlişkiler Bakanlığı var. Çünkü, dış işleri iç işlerden ayrılamaz. Topyekun bir barış politikası izlemeyen bir ülke teröre karşı köklü ve uzun vadeli bir başarı kazanabilir mi? Gazi Kurtarıcının ilkeleştirdiği "yurtta barış, cihanda barış" formülü, bu gerçeği onyıllar önce ortaya koymuş değil mi?

Bir başka canlı örnek: Nice yıllar var ki, Türkiye Birleşmiş Milletler silahsızlanma tartışmalarına katılır; bu politikayı benimser, savunur. Ama, Dışişleri Bakanlığımızda bir

Silahsızlanma Dairesi kurulmamıştır. Bağımsız ve yeterli ölçüde ne bir arşiv, ne de yetişmiş kadrolar vardır. Ancak genç hariciyeciler, Bakanlığın çeşitli masalarında çalışırken burada da kısa bir süre konaklar ve geçerler.

* * *

Kaldı ki, daha genel bir bakışla soruna yaklaşıldığında, soğuk savaştan tam ve kesin anlamda kurtulmadan, onun izlerini bir daha hortlamayacak biçimde silmeden barışı kurmak düşünülemez. Soğuk savaşı silmek için de, ekonomide, siyasette ve toplumsal alanda, demokratikleşme sürecinin derinliğine ve geri dönüşsüz bir şekilde kök salması gerekmez mi?

Öte yandan soğuk savaşın üstesinden gelmek, bir çeşit yumuşama hedefine ulaşmak demek. Yumuşamada çokboyutluluk ise, gelişmeyi, toplumsal kalkınmayı ve içte demokratikleşmeyi hızlandırmak demek.

Bir yerde barış, çok sesli müziğin kaçınılmaz ürünü sayılabilecek bir senfoni. Yaşama sevinci önünde dile getirilen olağanüstü saygı, bir *apotheose*. Barışsever düşünce, insanı yüceltmenin, yalnız günümüzün yaşayan insanına ve onun yaşamına değil, gelecek kuşaklara ve geçmiş dönemlerin uygarlık ürünlerine de saygının da ilk koşulu.

Bu düşünce çizgisi, Hitit güneş kursundan Troya kuşatmasına, oradan Artemisya stadyumuna yahut Lidya Krallığının mavi Ege sularını sessizce seyreden görkemli mezarlarına dek uzanıyor. Gene bu çizgi, Nagazaki'den geçerek Dresden ve Hamburg'un sivil kurbanlarını kucaklayıp Tel Zaatar yoluyla El Salvador'a ulaşıyor. Çağımızın nükleer yahut klasik onca bomba yığınağının çevresinde bir kaygı halkası oluşturuyor.

Kuşku yok çevre, modern *mass media*, ya da eğitim, barış sevgisinin filizlenmesinde yardımcı olabilir; sürdürülmesinde etkin bir rol oynayabilir. Ancak barış sevgisi şöyle ya da böyle bir sınırlamanın içine giremez. O, tercihlerimize sızan ve davranışlarımıza biçim veren bir ahlak bütünüdür. Belki yıllar içinde ve geçen yaşlarla özümleniyor. Olayların örsünde, günlük yahut sürekli seçimlerin çekici altında dövüle dövüle, çifte su verilmiş keskin ve sağlam bir karakter çeliği halini alıyor. Bir ahlak oluyor.

Einstein ile yapılan son görüşme, barış sorunu açısından son derece açıklayıcı: Kendisine sorulan "çağdaş zekanın büyük fethi (atomun bulunması) ile insanın nükleer tehlike önündeki umarsızlığını nasıl yorumluyorsunuz?" sorusuna, ünlü bilgin "Fizik başka, politika daha başka!" diye karşılık vermişti.

Haklıydı da. Çünkü, fizik doğal gerçekleri yansıtır; her politika ise, belirli bir ahlakı. Bu noktadan hareket edilirse, barış da gerçeklerin zorunlu kıldığı tutarlı ve bütünsel tek ahlak denebilir.

Dileğimiz, Paul Eluard'ın özgürlük dizelerinde yansıttığı özlem yönünde olsun: Ne mutlu, yaşamını barış şiiri haline çevirebilenlere!

YARIN 'BARIŞ ve SANAT' Paneli

Dergimizin düzenlediği "Barış ve Sanat" paneli, 30 Temmuz akşamı, Ankara Sanatevi'nde yapıldı. Panele geniş bir izleyici topluluğu katıldı. "Barış ve Sanat" paneli, daha önce katılacaklarını duyurduğumuz konuşmacıların bir bölümünün çeşitli nedenlerle katılamamasına ve yaz aylarının kültür ve sanat etkinliklerini durgunluğa sokmasına karşın, içeriğinin taşıdığı önem ile, izleyicilerin ilgisiyle karşılandı. İzleyiciler, konuşmacılara sordukları sorularla, tartışmaya katıldılar. Barış, günümüzün en önemli sorunu, sanatın ise, barış savaşımında çok önemli bir yeri var. Konuşmacılar, barışın taşıdığı önemi ve silahlanma yarışının dünyamızı içine ittiği tehlikeleri anlatırken, sanatın barış savaşımında ne denli etkin bir işlev taşıdığı üzerinde durdular.

Paneli dergimizin sahibi *Sami Alptekin* yönetti. İlk konuşmayı, panelin konuğu *Yılmaz Onay* yaptı. *Yılmaz Onay* özetle şunları söyledi: "Barış dünyada herkesin sorunu olmuştur. Sanatevi de soruna "Barış" oyununyla katkıda bulundu. Barış hepimizin sorunu olmakla birlikte, bu konuda doğru yaklaşımlar gerekir. Sanatçıların bu mücadeleye kazanılmaları gerekir. Barış insanların insanca yaşamalarının gerekçesi oldukça kalıcı olur ve kazanılır. Bu anlamda Filistin halkının mücadelesi barış mücadelesinin ta kendisidir. Ancak kimi zaman barış sorununun varlığı inkar edilir ya da uzağında tutulmamız istenir. Hem toplumumuza, hem insanlığa karşı görevimiz için barış mücadelesinin içinde olmalıyız. Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde propagandaya yönelindiği ve bu ülkede çeşitli yasaklar olduğu söylenmektedir. Ancak bu ülkede yapılan savaş kışkırtıcılığının yasaklanmasıdır. Savaş endüstrisini ekonomisinin temeli yapan ülkeler, sanatı da halktan koparmakta, sanat uğraşını belirli, elit bir kesimin uğraşı olarak tutmaktadırlar. Oysa sanat, barış mücadelesinin en önemli araçlarından biridir."

İkinci konuşmacı *Varlık Özmenek*, "yarınsızlığa karşı güvensizlik oluşturulurken, kuşatılan, bombalanan halklar gözlerimizin önündeyken, dizi filmler televizyonda ardarda gösterilirken, öbür yandan savaşın insan tabiatında olduğu temellendirmeleri yapılıyor" diyerek, özellikle ABD'deki toplumsal bunalım ve bu ülkenin silahlanması üstünde durdu. *Özmenek*, özetle şunları söyledi: "Savaş aleyhtarlığının kitleselliği güçlenmektedir. İki dünya savaşı ve 1950'lerde devam eden soğuk savaş yıllarının ardından, 1955'lerde bilim adamları örgütlü, dayanışmasız olarak savaşa ve silahlanmaya karşı çıkıyorlar. Barış mücadelesinin gelişmesi yanında, ekonomik bunalımlar dünyayı büyük bir tehlikeyle karşı karşıya bırakmıştır. Barışın alternatifi savaş olduğu için, insanlar gün geçtikçe daha örgütlü, bilinçli olarak barışı savunuyorlar. Ne var ki, öbür yandan da dünyada yılda 500 milyar dolarlık askeri harcama yapılıyor. ABD'de yönetimin silah tekelleriyle perçinlenmesi daha vahim bir durum yaratıyor. Savaş ve gerginlik artık ithal ve ihraç ediliyor. Silahlanma yarışı insan neslini yokedecek duruma geldi. Silahlanma yarışının artmasına paralel olarak, silah tekellerinin kârları da artıyor. Savaş tekellerinin ülkesinde bir başka savaş daha sürüyor. İnsanlar birbirlerini öldürüyorlar. ABD'de insanlar her yıl yüzbinde dokuz oranında birbirlerini öldürüyorlar. İşte silah tekellerinin ülkelerinde yarattıkları durum. Silah tekellerinin yanında, bir de evimize kadar giren kitle haberleşme araçları var. Bu da bir tür savaş. İnsanların beyinlerini morfinlemek için. Böylece şekilsiz, biçimsiz bir kültür yaratılıyor. Barış meselesini bir varolma ya da olmama sorunu olarak ele almak zorundayız."

Son konuşmacı, dergimizin genel yayın danışmanı *Osman S.Arolat* idi. *Arolat*, Yarın'ın yayınına başladığından bu yana sürdürdüğü barışçı tutumunu vurgulayarak, konuşmasını şöyle sürdürdü: "Yarın çağdaşlıktır, güzeli, iyi olmayı birlikte getirir. Yarıncılar da bu bağlamda çalışan kişilerdir. Bu ışık altında yarının barışçı kılınması, sanatın daha iyi bir dünyaya doğru açılması için çaba gösterilmelidir. Ülkemizdeki kitle haberleşme araçları, büyük tekellerin elinde, bizi dolduruyorlar. UPI vb. uluslararası haber ajansı tekellerinde haberler yeniden şekillenerek, bizlere ulaşıyor. Bu yüzden Ortadoğu bizim gözümüze, Batının gözleriyle geliyor. Biz binlerce insanın öldürüldüğünü unutuyor, İsrail kaynaklı haberlerle ilgileniyoruz. Oysa orada bir halk yokediliyor. Bu durum dünyayı çok dar bir alanda görmemize neden oluyor. Yarıncılar, bu durumun bilincinde olarak, barış yolunda yürüyorlar."

Arolat, barış savaşımında aydınların yansız olamayacağını belirttikten sonra, yansızlığı yeğleyen aydınları, Guatemala'lı genç ozan *Otto Rene Castillo*'nun şu şiiriyle eleştirdi:

TARAFSIZ AYDINLAR

1
Tarafsız aydınları
yurdumun
sorguya çekilecek
günün birinde
en basit insanları
tarafından halkımızın.

Soracaklar onlara
ne yaptılar diye
ağır ağır ölürken
ulusları,
tatil bir ateş gibi
ufacık, tek başına.

Kimse sormayacak onlara
giysilerini,
uzun öğle uykularını
yemek sonrasında,
bilmek istemeyecek kimse
anlamsız uğraşlarını,
lüksle konusunda görüşlerini,
nasıl para kazandıklarını
felsefe yaparak.
Sorguya çekilmeyecekler
yunan mitolojisi konusunda,
nasıl tiksindikleri konusunda
kendi kendilerinden,
korkuyla ölürken içlerinde bir
şeyler.

Sormayacaklar
nasıl vardıklarını
doğrulara
yalanın gölgesinde.

2
O gün
basit insanlar,
tarafsız aydınların
kitaplarında, şiirlerinde
yer almayanlar,
her gün ekmek getirenler
onlara,
süt getirenler,
çörek ve yumurta getirenler,
giysilerini dikenler,
arabalarını sürenler,
köpeklerine, bahçelerine
bakanlar,
onlar gibi çalışanlar,
gelip soracaklar:
"Ne yaptınız
acı çekerken yoksullar
içlerindeki sevgi
ve yaşam sönüp giderken?"

3
Tarafsız aydınları
güzel yurdumun,
cevap veremeyeceksiniz.

Yiyip bitireecek sizi
bir sessizlik kuzgunu.
Yüreğinizi kemirecek
zavallılığınız.
Susup kalacaksınız
kendi utancınızla.

(Türkçesi: Ülkü Tamer)

Anayasa: Nasıl Bir Yaşam?

Tasarının açıklanmasıyla birlikte, toplumun belli kesimlerinde beslenen demokrasiye dönme umutlarının oldukca ciddi biçimde sarsıldığını gözlemek mümkün.

Temel hak ve özgürlükleri düzenleyen bölüm, en hafif deyimiyle, bireyi devlet karşısında savunmasız, güvensiz bırakacak, mevcut sosyo-ekonomik yapıya yönelebilecek tüm eleştiri kanallarının tıkanması sonucunu doğurabilecek bir tarzda düzenlenmiş.

Serdar Can

Tasarının açıklanmasıyla birlikte, toplumun belli kesimlerinde beslenen demokrasiye dönme umutlarının oldukça ciddi biçimde sarsıldığını gözlemek mümkün. Belli işveren çevrelerini saymazsak, çok çeşitli ve geniş çevrelerden gelen tepkileri bunun işareti saymak gerekir. Ancak tasarıya eleştiri yönelten kesimlerin bir bölümünün zaten böylesine bir umut taşımadığını söylemek, sanırız, yanlış olmaz. Örneğin, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Cumhuriyet Gazetesinin 1 Ağustos 1982 tarihli sayısında yeralan yazısında şöyle diyor: "... Askeri yönetimin başkanı Sayın Kenan Evren bir süre sonra 'Bu Anayasa bize bol geldi' deyince ve '12 Eylül 1980'den sonra çıkarılacak yasaların Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülemeyecek, eğer böyle bir aykırılık olursa Anayasa'nın ilgili maddesi değiştirilmiş sayılacaktır.' kuralı çıkarılan bir yasada yeralınca, artık yeni Anayasa'nın hangi doğrultuda ve hangi dar boyutlar çerçevesinde biçimleneceği belli olmuştu. Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu sayın bir üyesi 'Bize Anayasa'nın hazırlanması sırasında yukarıdan herhangi bir telkin yapılmadı' demiş. Gazetelerde okudum. Az önce işaret ettiğim koşullar altında yeni bir telkin yapılmasına gerek var mıydı?" H.V.Velidedeoğlu'nun bu sorusuna çok kişi yanıt bulmakta pek zorluk çekmemiştir sanıyoruz.

Evet, ister perşembenin gelişini çarşambadan görsün, ister şaşırsın, tasarıya eleştiri yönelten kesimlerin birleştikleri bir nokta var: Demokrasi bu değil. Neden değil? Bu sorunun yanıtı, öncelikle temel hak ve özgürlüklerin düzenlendiği ikinci bölümden başlayarak, tasarının tamamını incelediğimizde, kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Tasarının bu bölümü yasaklarla başlıyor, yasaklarla bitiyor. İlk dört maddede tüm temel hak ve özgürlükleri içerir yasaklamalar düzenlenmiş ve bununla da yetinilmeyerek, bu hak ve özgürlükleri ele alan diğer maddelerde bu yasaklamalar daha da zenginleştirilmiş, kağıt üzerinde kalmalarına yolaçabilecek sınırlar getirilmiş. Bu bölüm, en hafif deyimiyle, bireyi devlet karşısında savunmasız, güvencesiz bırakacak, mevcut sosyo-ekonomik yapıya yönelebilecek tüm eleştiri kanallarının tıkanması sonucunu doğurabilecek bir tarzda düzenlenmiş.

Yaşama hakkından basın özgürlüğüne, toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkından düşünce ve kanaat özgürlüğüne kadar, demokratik yaşamın vazgeçilmez tüm hak ve özgürlükleri alabildiğine soyut kavramlarla sınırlanarak, tehdit altına alınıyor ve hatta devletin güvenliği, kamu yararı, genel ahlak vb. gibi herkesin kendine göre yorumlayabileceği yasaklama gerekçeleri de yetmemiş olacak ki, "Sair herhangi bir yol" (13. mad.) adı altında yeni bir kavram da bu gerekçeler içinde sayılıyor. Tüm temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasının gerekçeli olarak belirtildiği bu alabildiğine geniş kavramların içinin nasıl doldurulabileceği, uygulamada nasıl somutlanacağı konusunda endişelenmemek mümkün olmuyor. Ancak bu konuda bir fikri olmalı ki, Anayasa Komisyonu üyesi TİSK Genel Sekreteri Rafet İbrahimoğlu'nun, herhalde başarıyla temsil ettiği çevrelerin hislerine de tercüman olarak, tasarıya tümüyle oy kullanmış olduğunu öğreniyoruz. Anlaşılan Genel Sekreterliğini yaptığı TİSK'in, "Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini" sağlamaya yönelik bir çabasının olamayacağını düşünüyor Rafet İbrahimoğlu. Ya da örneğin, TÜSİAD'ın siyasetle uğraşmayacak kadar yasalara saygılı

olduğundan emin. Ve sanırız Anayasa Komisyonu'nun bu sayın üyesi hak ve özgürlükleri sınırlayan bu soyut gerekçelerden kendi örgütü ve temsil ettiği çevreler adına hiçbir rahatsızlık duymamakta yerden göğe kadar haklı; öyle ya, yarası olmayan gocunmaz.

Gerçekten de, yine en hafif deyimiyle, bir hukuk faciası sayılabilecek tasarının bu bölümünde neler yok ki? Örneğin yaşama hakkı: Yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu ya da hükümlünün kaçmasının önlenmesi, olağanüstü hallerde ya da sıkıyönetim hallerinde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması gibi durumlar, yaşama hakkının insanın elinden alınmasının anayasal dayanakları olarak sayılıyor.

Yine kişi güvenliğini düzenleyen maddenin ilk cümlesinden öğreniyoruz ki, herkes kişi özgürlüğüne sahip ama, ya suç işlemesi tehlikesi varsa? İşte o zaman tutuklanabilecek. "Suç işlemesi tehlikesi" ne demektir? Nasıl tayin edilecektir? Bunları şimdilik bilemiyoruz ama, bilen bilmiş, yazmış anlaşılan.

Tasarı özel hayatın gizliliğini de koruma altına alınış. Hakim kararı olmadıkça kimse özel yaşamınızın gizliliğini ihlal edemeyecek. Ancak bu maddede de küçük bir ayrıntı yer alıyor: "Gecikmesinde sakınca olduğu hallerde", yetkili mercinin emriyle üstünüz aranabilecek, konutunuza girilebilecek, eşyalarınıza el konulabilecek.

Düşünce ve kanaat özgürlüğünü düzenleyen madde de, diğer maddeler gibi çok güzel başlıyor. Hepimizin düşünce ve kanaat özgürlüğüne sahip olduğumuzu ve bu düşünce ve kanaatlerimizi söz, yazı, resim ya da başka yollarla tek başımıza ya da toplu olarak açıklama ve yayma hakkımızın olduğunu öğreniyoruz. Ancak çok dikkatli olmalıyız. Çünkü bu hakkınızı kullanırken, 13. maddenin öngördüğü ve nerede başlayıp nerede bittiği belli olmayan sınırlardan taşarsak, artık düşünce ve kanaatlerimizi kendimize saklamamız gerekecek. Çünkü bu genel özgürlük, 13. maddeye dayanarak elimizden alınabilecek. Bu düzenleme elbette yalnızca düşünce özgürlüğünü kapsamıyor. Tüm hak ve özgürlükler için geçerli. O halde Sayın O. A.'nın da izniyle şöyle bir yorum yapabilir miyiz acaba? 13. maddede belirtilen, "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak Türk devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve özgürlükleri yoketmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak, ya da sair herhangi bir yoldan komünizme, faşizme veya dini temellere dayanan bir devlet düzeni kurmak" amacıyla kullandığımız özgürlükler olursa, bunları kaybedebileceğimize göre ve insanın özgürlüklerini, sayılan bu kötü amaçlarla kullanabilmesi için, herşeyden önce hayatta olması gerektiğine göre, yaşama hakkı da kötüye kullanılmış sayılmayacak mıdır? Ve bu takdirde yaşama hakkını da o insanın elinden almak anayasal bir görev olmayacak mıdır? Çok tatsız bir yorum gibi gelebilir ama, yalnızca O.A. gibi demokrasi tutkunu, faziletli yurttaşların yaşadığı bir toplum düşününce, insanın gerçekten içi açılıyor. Ama bu toplumun iki kişi kalması gibi bir tehlike de var. Çünkü demokratlığın ölçütü, eğer bu anayasayı bütünüyle benimsemekse, şimdilik ortada görünen yalnızca O.A. ve Rafet İbrahimoğlu. Ancak yine de sanıyoruz ki, demokrasi için canını seve seve verecek bazı işadamlarımız onları yalnız bırakmayacaklardır. Bunlar şimdilik yalnızca spekülasyon tabii. Onun için biz konuyu dağıtmadan tasarıya dönelim. Düşünce ve kanaatlerimizi yayma özgürlüğümüz düzenlenirken, radyo, TV ve sinemanın kullanılması biraz ayrı tutulmuş. Sakın yanlış anlaşılmasın, yine özgürüz ama, bu sefer yetkili merci izin verirse. Herhalde toplumda özgürlüklerin karşılıklı dengelenmesi denen olgu bu olmalı. Yani biz örneğin, "Ben düşüncelerimi film yoluyla, sinema sanatını kullanarak açıklamak istiyorum" demek özgürlüğüne sahipsek, yetkili mercilere, "Hayır, ben buna izin vermiyorum" demek özgürlüğünü de çok görmemek gerekir.

Basın özgürlüğü de tasarıdan nasibini almış durumda Hem de fazlasıyla. Öyle ki, günışığına dahi çıkmamış yayınlardan daha önce de saydığımız gerekçelerle, basanlar ve bastıranlar sorumlu tutulabilecek ve dahası bu yayınların basıldığı basımevi ve eklentileri zapt ve müsadere edilebilecek.

Dernek kurma özgürlüğü de getirilmiş. Ancak bu ilerde dernek tabelası asmak özgürlüğüne dönüşebilir. Bu maddede de İçişleri Bakanlığına genel gerekçelerle dernekleri kapatabilme yetkisi veriliyor. Öte yandan derneklerin siyasetle uğraşamayacağı da belirtilmiş. Ancak siyasetle uğraşmanın ölçütü nedir? Siyasetin içi neresidir, dışı neresidir, bunlar henüz hukukumuzda tam yanıtını bulamamış olan sorular olduğu için merakla bekleyeceğiz. Örneğin, ilerde derneğin biri kalkıp anayasanın bu maddesi değişsin, dernekler siyasetle uğraşsın derse; bir başka dernek de çıkıp, hayır değişmesin, ne kötülük geldiyse başımıza derneklerin siyasetle uğraşmasından geldi diye bir fikir ileri sürerse, bakalım ikisi de siyasetle uğraşmış sayılacak mı? Evet, gerçekten merakla bekleyeceğiz.

Buraya kadar seçerek değindiğimiz noktalar daha da çoğaltılabilir. Ancak sanırız bu kadarı temel hak ve özgürlüklerin durumu hakkında bir fikir vermektedir.

Tasarının mimarları herhalde en başta bu bölümü kastederek, 1961 Anayasası'nın boşluklarını doldurduklarını, özgürlüklerin özüne dokunmadıklarını ileri sürüyorlar. Hemen akla şu soru geliyor: Bizden gizledikleri acaba başka bir tasarı mı var? Ondan mı bahsediyorlar? Bir gün çıkıp, "Biz size şaka yaptık, sizi denemek için o tasarıyı verdik, işte asıl tasarı bu" mu diyecekler acaba?

Gerçekten de bir "içini doldurma" sözü almış başını gidiyor. Örneğin, soracaksınız bu niye böyle? Yanıt hazır: "İçini doldurdum." Ya şu soru, "Onun da içini doldurdum." E birader diyesi geliyor insanın, bir iki tane de bize bırak da, biz de içini dolduralım. Örneğin şu mülkiyet özgürlüğü filan gibi. Öyle ya, onun da kötüye kullanılması mümkün pekalâ.

Evet, bu içini doldurma meselesiyle birlikte iş geliyor, bizi 12 Eylül'e 1961 Anayasası mı getirdi tartışmasına dayanıyor. Bu tartışmanın tüm boyutlarıyla yürütülmesi ve bir sonuca varılması bugün için mümkün gözükmüyor. Tasarının ekonomik ve sosyal haklarla ilgili III. bölümünde ve temel hak ve özgürlükleri düzenleyen II. Bölümünde kendini soyut kavramların arkasına gizlemeye çalışan mantık, ister istemez somuta iniyor ve kendini iyice ele veriyor.

Bunun için yalnızca grev ve lokavt hakkını düzenleyen maddeye bakmak bile yeterli. Lokavt anayasal bir hak olarak tanınıyor ve bu durum, aynı zamanda grev hakkını geriye götüren hükümlere lokavt kelimesinin de yerleştirilmesiyle, eşitlikçi bir yaklaşım izlenimi vermek için kullanılıyor. Oysa tasarıyı hazırlayanların da, diplomaları gereği bildikleri gibi, çağdaş demokrasilerde grev ve lokavt birbirlerini dengeleyen iki hakolarak görülmemektedir. Çünkü çok açıktır ki, lokavt, uygulandığı üretim birimindeki çoğunluğu (yani işçileri) doğrudan açlığa iten bir uygulamadır. Oysa grev, uygulandığı birimin azınlığını (yani yalnızca işvereni) etkilemeye yönelen ve kârının bir kısmından vazgeçmesine yolaçabilen bir uygulamadır. Herhalde grevin herhangi bir işvereni doğrudan açlığa ittiğini öne sürmek pek mümkün değildir.

İşte bu nedenlerle, lokavtla hiç de eş değerde sayılamayacak ve toplumdaki bazı çıkar çatışmalarında dengeyi sağlamanın bir aracı olabilecek grev hakkının, tasarıda toplumun hakettiği sınırdan çok gerilere götürüldüğünü görüyoruz. Yok eğer ısrar edilerek, "grev işçi için neyse, lokavt da işveren için odur" ve "biz bu hakların 'içini doldururken' bir ayrım yapmadık, lokavt ile grevi bir tuttuk" denirse, Rafet İbrahimoğlu'nu uyarmak gerekir. O maddeye şerh düşsün. Çünkü, içi bu kadar doldurulmuş lokavt bakkı pek bir işe yaramaz. Hem kullanılsa bile, 60 gün sonra YHK lokavta el koyup sorunu çözecektir. Bu gerçekten lokavt hakkının etkisini azaltmaktadır. Sanırız İbrahimoğlu'nun gözünden kaçtı.

İş hayatını düzenleyen bu maddeler dışında III. Bölümde ayrıca öğrenim hakkı ve ödevini ele alan maddeye de değinmekte yarar var. Bu maddede şöyle bir paragraf var: "Eğitim ve öğretim özgürlüğü anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz." Burda, işin aslına bakılacak olursa bundan pek birşey anlaşılmıyor, fakat herhalde yine birşeylerin içi doldurulmuş.

Yine aynı maddeden, özel okulların eskiden olduğu gibi açılabileceğini öğreniyoruz. Ve elbette yürekleri vatan ve gençlik sevgisi, kasaları ve cüzdanları para dolu birçok yurttaşımızın bu hizmeti seve seve vereceklerinden kuşku duymuyoruz. Onları bu yüce görevi yerine getirmekten kim alıkoyabilir ki?

Hem zaten bugüne kadar özel okullar yasakken dahi, onlar gençliğe bir parça daha "İlim irfan" ışığı taşımak için adeta birbirleriyle yarışarak, özel dersaneler açmamışlar mıydı?

III. bölümün bir diğer maddesi, toprak mülkiyetini düzenliyor. Büyük toprak sahiplerine hemen müjdeyi verelim: Bu anayasayla topraklarınız sınırsız güvenceye alınıyor. Topraksız köylüyü topraklandırmak için başka şeyler yapılacak, gönlü-

YARIN

- ülkenin kültür ve sanat yaşamı tümüyle köreltilecek,
- basın özgürlüğü kullanılamayacak,
- sansür, Anayasal bir kuruma dönüştürülecek,
- kültür yaşamımız antidemokratik kurumlara teslim edilecek.

Dergimizin Sorumlu Yazı İşleri Yönetmeni Semih Gümüş Acar, 28 Temmuz'da basına yaptığı bir açıklama ile, yeni Anayasa tasarısı konusunda YARIN'ın görüşlerini belirtti.

Hazırlanan Anayasa tasarısının ülkenin kültür ve sanat yaşamını tümüyle körelteceğini, temel hak ve özgürlükleri son derece sınırlara tutsak ettiğini, hattâ yürütmeye ortadan kaldırma yetkisi verdiğini kaydeden Acar, açıklamasında şu görüşlere yer verdi:

"Anayasalar çerçeve niteliği taşıyan, soyut metinlerdir. Oysa bu tasarı toplumsal yaşamı ayrıntılı bir biçimde düzenleyen, somut bir metindir.

"Sözgelimi, 26. maddede düzenlenen, 'düşünceyi yayma ve açıklama özgürlüğü', belirsiz sınırlar içinde, ortadan kaldırılmaktadır. Süreli ve süresiz yayınlara ilişkin ayrıntılı düzenlemelerle, basın özgürlüğü kullanılamaz bir duruma getirilmektedir. Sansür, Anayasal bir kuruma dönüştürülmektedir. Öte yandan, Türk Dil Akademisi kurulmasının Anayasa hükmüne dönüştürülmesi ve bu akademinin 'resmi yazışma dilini' bile saptama yetkisi taşıması, kültür yaşamımızın antidemokratik kurumlar eline teslim edildiğinin çarpıcı bir örneğidir."

Sorumlu Yazı İşleri Yönetmenimiz Acar, Anayasa tasarısının 1876 Anayasası'nın bile gerisine düşen, halkın beklentileriyle çakışmayan, kültür ve sanat yaşamımızın ulaşmış olduğu düzeye yaraşmayan bir metin olduğunu belirterek, yapılacak değişikliklerle de tasarının düzeltilemeyeceğini öne sürdü.

nüzü ferah tutun. Yalnız topraklarınızı verimli işletmeye bakın; çünkü topraksız köylüye, ne kadar dağ, tepe, bataklık varsa dağıttıktan sonra, sizin topraklarınızdan işletilmeyen, verimsiz işletilen bölümler kamulaştırılıp onlar dağıtılacak. Kamulaştırma da korkutmasın, vergiye esas olan değerden değil, rayiç bedel üzerinden yapılacak.

Sendikacılara da müjdemiz var. Bundan böyle yan gelip yatmak yok. Artık aidatlarını almak için tek tek işçi peşinde koşacaksınız. Kolay kolay para da yiyemeyeceksiniz. Siyaset falan da yasak. Ama bükümete bakan verebilecek misiniz, o konu biraz kapalı.

Bu bölüm sakatları, yaşlıları, sporcuyu, sanatçıyı, tüketiciyi, gurbetçiyi tek tek maddelerde koruyor. En çok da gençliği koruyor. Alkolizmden, her çeşit keyif verici zehirlerden, uyuşturucu maddelerden, suçluluktan, kumardan, cehaletten ve hatta 76. maddeyi de düşünecek olursak, eğer 21 yaşın altındaysa bu anayasaya oy verme zahmetinden bile koruyor. Ama bu durum ilerde cehaletten yeteri kadar koruduğuna inandığı için değişebilir. Bir de koruyamadığı bir şey var, o da işsizlik. Tasarı onu yazmamış, herhalde şimdilik pek mümkün değil de ondan.

Ekonomik sosyal haklar ve ödevleri düzenleyen bu bölümü siyasal haklar ve ödevler başlığı altında IV. bölüm izliyor. Bu bölümde de sınıf ve zümre esasını, faşizmi, teokrasiyi ve herhangi tür bir diktatörlüğü ülkede savunmayı, yerleştirmeyi esas alan siyasi partiler kurulamaz hükmü yeralıyor. Burada ilk üç kavramın ne anlama geldiği bilinmekle birlikte, herhangi tür bir diktatörlükle ne kastedildiği pek anlaşılmıyor. Ve korkarız, böylelikle bir boşluk daha dolduruluyor. Bu maddenin (78) ikinci paragrafında aynen şu yazılı: "Siyasi partiler kendi politikalarını yürütmek ve güçlendirmek maksadıyla dernekler, sendikalar, vakıflar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarıyla maddi ve manevi yönlerden güç birliği yapamazlar." Nasıl kullanılacağı "belli olmayan" keskin bir kılıç daha. Maddi yönden yapılabilecek bir işbirliğinin ne olduğu ve nasıl tespit edilebileceği güç bir konu değil. Ama manevi yönden bir işbirliğinin ölçüsünün hukukumuzda açıklığa kavuştuğu söylenemez.

Örneğin, sendikanın biri çıksa ve sendikal hakların genişletilmesini savunsa, bir vakıf çıksa ve sakatlara daha geniş iş olanakları önerse, bir meslek odası yeraltı kaynaklarını devlet işletirse daha verimli olur dese, memur derneğinin biri memurlara sendika kurma hakkı istese ve siyasal partinin biri bütün bu istekleri programında toplasa ve dese ki, ben iktidara gelince bunları yapacağım. Şimdi burada manevi bir işbirliği var mıdır? Gelin de, çıkın işin içinden. Eğer bu manevi işbirliği sayılırsa, bu partinin kapatılması gerekir. Yukarda saydığımız isteklerin tam tersini savunan dernek, vakıf, meslek odası ve sendikalarla bu yöndeki istekleri programına alan partinin de kapatılması gerekir.

Böylelikle siyasi partilerin olmadığı bir demokrasi mucizesini ilk kez yeryüzüne armağan etme şerefi de, herhalde en başta Sayın Orhan Aldıkaçtı'ya ait olur.

Eğer manevi işbirliği bu kadar katı yorumlanmayacak, esnek olacaksa, bunda ölçü nasıl tutturulacaktır? Bu esneklik her partiye eşit düzeyde uygulanacaksa, bunun güvencesi nedir?

İşte böyle yeni kavramlar, yeni sorunları ve endişeleri birlikte getirmektedir tasarıda.

Anayasa tasarısının bundan sonraki bölümünde ise, devletin biçimi belirlenmekte; yürütme, yargı ve yasamanın nasıl yürütüleceği ve birbirleri karşısındaki ağırlıkları şekillendirilmektedir. Bu bölümü Sayın O. A.'nın kendi sözleriyle özetlemek istiyoruz: "Yürütmeyi güçlendirdik." Biz ku iki kelimenin arasına, "olağanüstü" kelimesini eklemeyi de uygun gördük. Gerçekten de, yürütmenin çok etkili bir unsuru durumuna gelen cumhurbaşkanının yetkileri çok genişletilmiş tasarıda. Bunların başlıcaları şunlar: Olağanüstü hallerde kanun hükmünde kararname çıkartabilecek, Türk Silahlı Kuvvetlerinin silah kullanmasına izin verebilecek, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasını TBMM'den isteyebilecek, gerekli gördükçe bakanlar kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırabilecek, D.D.Konseyine üye seçebilecek, MGK'ya başkanlık edebilecek ve gündemini belirleyebilecek, başkanlığında toplanan bakanlar kuruluyla sıkıyönetim ilan edebilecek, Merkez Bankası başkanını tayin edebilecek, ekonomik ve sosyal konseye üye seçebilecek, Devlet Denetleme Kurulu'na üye atayabilecek, TRT Genel Müdürü ile yönetim kurulu üyelerinden üçünü atayabilecek, Türk Dil Akademisi'nin 40 üyesinin tamamını atayabilecek, Anayasa Mahkemesi'nin bütün üyelerini seçecek, Anayasa Mahkemesine doğrudan iptal davası açabilecek, Cumhuriyet Başsavcısı ile vekilini Yargıtay Büyük Genel Kurulu'nun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday içinden dört yıl için seçecek; hakimler ve savcılar yüksek kurulunun, dört asil ve dört yedek üyesini, Yargıtay Büyük Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından ve iki asil ve iki yedek üyesini, Danıştay Genel Kurulu'nun kendi üyeleri arasından her bir üyelik için gösterecekleri üçer kat aday arasından dört yıl için seçebilecek, böylelikle oluşan hakimler ve savcılar yüksek kurulu usulüne uygun olarak yargıtay üyelerini seçecek ve yine bu kurul yürütmeyi yargısal olarak denetleyecek olan danıştay üyelerinin dörtte üçünü seçerken, Cumhurbaşkanı da kalan dörtte birini atayacak. Sıraladığımızda oldukça uzun tutan bu yetkileri, özellikle son altı tanesini de gözeterek, kısaca yorumlarsak, tasarının yürütmeyi en yüksek yargı organlarının seçiminde ve kendisini yargısal olarak denetleyecek yegane organ olan Danıştay'ın bileşiminin oluşmasında ciddi ölçülerde doğrudan söz sahibi kıldığı sonucu çıkmaktadır. Bu ise, devlet yönetiminde keyfiliğe giden kapıları aralayabilir. Çünkü gerçekten hukuk devletinin temel, vazgeçilmez kıstası, bağımsız yargı ve yürütmenin yargısal denetimidir. Yürütmenin tasarruflarının anayasa ve yasalara uygunluğunu denetleyecek organların oluşumunda yine yürütmeye doğrudan ya da dolaylı yetkiler tanınırsa, toplumu çok ciddi bunalımlara sürükleyebilecek sakıncalara zemin doğar. Anayasalarda devletin örgütlenişi belirlenirken, seçilecek yöneticilerin iyi niyetini veri alınamayacağı tarihi ve hukuki bir gerçektir. Onun içindir ki, yürütmenin bu denli güçlendirilmesi, 'kendi seçtiğimiz yöneticilere güvenmeyecek miyiz, onlara yetki vermekten niye korkuyoruz' yollu bir yaklaşımla savunulamaz. Güven unsuru tek başına bir şey ifade etmez. Kaldı ki, güven de karşılıklı aranmak durumundadır. Örneğin, birisi kalkıp sorabilir: "Başta Kurtuluş Savaşındaki sağduyusu ve yiğitliğiyle haklı olarak övündüğümüz ve her fırsatta zekasını, çalışkanlığını, kadirbilirliğini göklere çıkarttığımız ulusumuza güvenmiyoruz da, temel hak ve özgürlükleri tasarıda sıralarken, en soyutundan en ayrıntılısına kadar birtakım gerekçelerle o özgürlüklerin sınırlarını belirliyoruz."

Bireylerin devlete yöneltebilecekleri davranışlarını büyük bir titizlikle dikkate alırken, devletin yöneticilerin bireylere karşı yönelebilecek davranışları kontrol edebilecek mekanizmaları düzenlerken aynı özeni neden göstermiyoruz? Bu durum, tasarının en talihsiz özelliğidir.

Tasarıda, yasamanın tasarruflarının anayasaya uygunluğunun denetlenmesi '61 Anayasası'na göre zorlaştırılmıştır. Bir yasanın anayasaya aykırılığı ile iptal davası açma yetkisi cumhurbaşkanına ya da en az 80 parlamenterin isteğine bağlı kılınmıştır. Ve eğer yasa çıktıktan sonra 90 gün içinde bu hak kullanılmazsa, artık iptal davası açılamayacaktır. Bu şu demektir: Çıkartılan bir yasanın anayasaya aykırılığı iddiası ile iptal davası açmaya o zamanki parlamento dengesi elvermiyorsa, bir daha bu dava açılamayacaktır. Geriye ancak diğer mahkemeler kanalıyla anayasaya aykırılığı ileri sürülmesi olanağı kalmaktadır. Kısaca, bu anayasa ile parlamentodaki çoğunluğun uygulamalarını denetlemek oldukça güçtür. Bir bakıma iktidar herşey, muhalefet hiçbir şey kılınmaktadır.

Değinmeden geçemeyeceğimiz son bir konu da, MGK'nun bakanlar kurulunca uyulması gereken nitelikte tavsiye kararları alabileceğini getiren düzenlemedir. Silahlı Kuvvetlerin en üst düzeydeki yöneticilerinin de yeraldığı bu organa verilen bu yetki, ordunun ister istemez politikaya bulaşması sakıncasını içermektedir. Ki bu durum, başta Silahlı Kuvvetlerin kendi bünyesi için olmak üzere, tüm toplum yaşamı için olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Başından beri, olabildiğince tek tek maddeleri ele alarak değerlendirmeye çalıştığımız tasarı için şu genel sonuca varılabilir: 1982 Türkiye'sinin çok gerilerinde, toplumun ezici çoğunluğunun özlem ve ihtiyaçlarına yanıt vermekten uzak niteliği ile, ölü doğmuş bir anayasa tasarısı karşısındayız. Ölü doğmuştur, çünkü, bazı düzeltme ve değişikliklerle onarılması, sağlığa kavuşturulması ümidi taşımayan bir yapıya, bütünlüğe sahiptir. Bu yüzden de, tartışmalar büyük ölçüde otopsi niteliği taşımaktadır. Günün gerçeklerine bakanlar, tasarının neden ölü doğduğunu anlamaya ve anlatmaya çalışmaktadırlar. Bu bakışla, Türkiye'ye ve toplumuna yakışacak bir anayasayı oluşturacak bütünlüğe sahip önerilerde bulunmaktadırlar. Geleceği, ölü doğurulmuş bu tasarı değil, bu öneriler belirleyecektir.

Çağcıl Ağıt

Yüzüne kepenk abanmış dükkân camı gibiyim
Gittikçe azalıyor çarşıda ayak sesleri
Son kekliğin kanadını kim kırdı
Sorusuna yanıt arar biriyim
Yüzümü sorgularken bir ağustos güneşi
Ağlamaklı geceler geçmiyor mu düşümden

"gülün ölüm yüzyılında doğdum" ben

Bahçeler ufacıktı bahçıvanlar bıçaklı
Derin nefes almaları özledim
Düşleriyle avunup serin dağ yellerinin
Son kekliğin kanadını kıranın şiirini
Yazmaya yargılıyım bunu herkes biliyor
Kim çekti sorusuna karşılık bulamadan
Ayışığı desenli bir yorganı üstümden

"gülün ölüm yüzyılında doğdum" ben

Ne bir havuz ne bir kuğu ne sevda
Külhanbey yürüyüşlü kentlerin ortasında
Ne yazdıysam boştu biraz da yalan
Öksüz sevinçleriyle en ahşap konaklarda
Ancak acının diliyle konuşup da anlaşan
Beton yığınlarına benzeyen adam mıyım
Çiçek tozları bile çıkmıyor ceplerimden

"gülün ölüm yüzyılında doğdum" ben

Abdülkadir Budak

Bitkisel Yaşama Doğru

Bizler, "Dante gibi yolun yarısına" geldiğimizde, yeni yüzyıla 18 yaşında oy kullanamaz olarak giren gençlere, o doğmadan yaşamına ilişkin nasıl karar verildiğini tozlu da olsa, eksik de olsa, bırakmak zorundayız.

Orhan Aldıkaçtı kuşkusuz XXI. yüzyıla kalacaktır. Ya kendisinden bir iki kuşak sonra gelen torunu? O, anayasa hukuku dersinde kendisine yöneltilen bakışlar altında ezilmeksizin durabilecek mi?

Taner Gürel

Beyine vurulan bir darbenin insanı bitkisel yaşama sürüklediği bilinir. Bitkisel yaşam denen bu sürüklenişde, insan bir bitki gibi bile yaşayamaz. Olsa olsa dalından kopan, çürüme sürecindeki bir yaprağın yaşamına benzer yaşadığı. Diyelim ki, bir elma ağacı gibi yaşıyor bitkisel insan. Elma ağacının, meyvelerini aldıktan sonra da geriye yaşamını sürdüreceği, yeniden ve yeniden meyve üreteceği gövdesi kalmaz mı? Ya bitkisel insandan geriye ne kalır? Düşünmesi ve fikir üretebilmesi mi, tasarladıklarını anlatması mı, yazması mı, yaşama ilişkin etki ve tepkilerini gösterebileceği devingenliği mi, ne kalır? Oturması, kalkması, gülmesi, ağlaması, şarkı söylemesi, ıslık çalması yoktur artık. Kalan, dalından kopmuş bir yaprak gibi hızla çürüyen, kurtlanan bir gövdedir.

Kimileyin toplumların bir dizi darbeyle bitkisel yaşama sürüklendiği olur. Düşünmesi, konuşması, yazması olmayan toplumlar oluşturulmak istenir. Meyvesiz, çiçeksiz, yapraksız ağaç olamayacağına göre, istenen ağaçsız yaprak, çiçek ve meyvedir. Oysa kökü olmayan herşey bir anlık değil midir? Yüzyılın bitmesine bir göz kırpması denli az süre kalmışken, meyveleri, çiçekleri, yaprakları kendi sepetine toplamak; insanı "dil" öncesi, "yazı" öncesi bir yaşama sürüklemek, bir "western" serüveni değil midir? Bu ilginç ve gülünç serüvenin günlüğünü tutmak gerekir. Bizler, "Dante gibi yolun yarısına" geldiğimizde, yeni yüzyıla 18 yaşında oy kullanamaz olarak giren gençlere, o doğmadan yaşamına ilişkin nasıl karar verildiğini tozlu da olsa, eksik de olsa, bırakmak zorundayız.

23 Kasım 1981/Orhan Aldıkaçtı başkanlığında Anayasa Komisyonu kuruluyor. Orhan Aldıkaçtı, profesör doktor. Anayasa panellerinde, seminerlerinde, toplantılarında bulunan bir "ilim" adamı. Günler birbirini kovalıyor. Sessizlik içinde bekliyoruz. Öylesine bir sessizlik ki, tüm sesler birbirinden ayrılabiliyor. Bu ses güvercin sesi, kısılmış; bu ses kanarya sesi, çatal çatal. Bu ses karga sesi, bu ses yarasa sesi denebiliyor. İnsanlar, otomobil farları gibi büyümüş gözlerle sıkı para politikasını izliyorlar. Geriye otuz manken, üç beş aktrist bırakarak köprüden uçan Banker Servet'in acısıyla, batan banker, kaçan banker eğlencesi başlıyor. Anayasa tasarısına ilişkin sesler giderek belirginleşiyor.

1 Temmuz 1982/Gazete manşetlerinde, Anayasa görüşmelerine 2 Ağustos'ta başlanacağı haberi yer alıyor.

3 Temmuz.../1982 "8 aydır hazırlanmakta olan yeni Anayasanın gelecek hafta içinde tam metin durumuna geleceği bildiriliyor."

Türk-İş, 1961 Anayasası'ndaki 30. maddeden 50. maddeye ek olan bölümün aynen korunması görüşünde olduğunu belirtiyor.

4 Temmuz.../Orhan Aldıkaçtı'nın söyledikleri tartışılıyor. Aldıkaçtı, "anayasa taslağını 5 Temmuz'da Başbakanlığa sunacağım diye bir taahhütte bulunmadım" diyor. Bu açıklamanın Danışma Meclisi'nde ikircikliik yarattığı söyleniyor.

5 Temmuz.../Manşetlerde: "Taslağın DM'ye geliği gecikiyor" Aldıkaçtı bir demeç veriyor: "Halkın beğeneceği ve Meclis'in üstünlüğü ilkesine dayanan, yargıya gereken ağırlığı veren, güçlü bir yönetim kurulmasını hedefleyen bir Anayasa hazırladık." Ve ekliyor: "7 Temmuz'da Anayasa açıklanacaktır." Bunun üzerine iki komisyon üyesi "Buna imkan yok. Anayasa 15 Temmuz'dan önce açıklanamaz" diyor.

6 Temmuz.../DM üyesi Prof. Erginay: "DM Başkanlığı ve Anayasa Komisyonu Başkanlığı vakar, ciddiyet, olgunluk ister. Gazetelere dek düşen konulardan sadece başkanlıklar değil, Meclis zarar görmüştür. Biz 21 Eylül'e dek Anayasa Komisyonu'nun görevde kalmasını istiyoruz. Çünkü Anayasa hazırlanmıştır, sorumluluk kendilerine aittir. Gönül ister ki, Anayasa Komisyonu ciddi kalsın". Aldıkaçtı, "Erginay sorup öğrenmeden tecavüzde bulunmayı uygun gördü" diyor.

8 Temmuz.../"Anayasayı ne zaman Başkanlığa vereceksiniz?" sorusunu, Aldıkaçtı, "Allah bilir, bittiği zaman" diye yanıtlıyor.

9 Temmuz.../Aldıkaçtı söz verdi: "Anayasa yarın hazır olacak."

10 Temmuz.../İlginç bir haber. "Anayasa taslağı yeniden yazılıyor" başlığı altında. "Başkentte dün Anayasa taslağı kayboldu şeklinde söylentiler yoğunlaştı"

Irmak: "Ben de duydum, fevkalade üzüldüm. Aldıkaçtı da üzülmüştür." Irmak, Aldıkaçtı'nın sözüne dayanarak, 10 Temmuz'da Anayasa'nın açıklanacağını ilan etmişti. Aldıkaçtı ise Irmak'la Anayasa'nın 10 Temmuz'da açıklanacağına ilişkin bir görüşme yapmadığını bildiriyor. Gazeteler, Anayasanın gecikmesinde Komisyon sözcüsü Şener Akyol'un ishal olmasının rolü olduğunu yazıyor.

11 Temmuz.../"Biz burda patates toplamıyoruz" Aldıkaçtı hazırladığı müsveddenin gecikmesinin nedenini böyle açıklıyor. Bereketli yaşadığı herşeyi ile belli olan Aldıkaçtı, Norveç Televizyonu'na verdiği demeçte, "Önceden Türkiye'ye özgürlüklerden aşağı yukarı sınırsız bir şekilde yararlanmanın mümkün olduğu ileri sürülüyordu. Bu iddiayı ortadan kaldırdık. Bir sistem getirmeye çalıştık. Yeni sistem muvacehesinde kimse kalkıp diyemeyecektir ki, 'ben istediğimi yaparım' Şimdi daha sıkı görünen bir düzen getirdik" diyor. Grev ve lokavta ilişkin olarak söylediği de şöyle: "Sadece işçiye grev hakkını vermek işverenin boynunu ipte tutmak demekti. Bunu önlemek için işverenin lokavt hakkı vardır."

12 Temmuz.../Müsveddenin açıklanması 14 Temmuz'a kaldı.

14 Temmuz.../Müsvedde ortada yok

15 Temmuz.../Mucizeciler başı Özal istifa ediyor.

16 Temmuz.../Ekonomiye yeni bir mimar geldi: Kafaoğlu

17 Temmuz.../Müsvedde yarın elimizde

18 Temmuz.../Müsveddeyi, "Barış ve Huzur Anayasası" diye niteleyen Aldıkaçtı, "Yürütmeyi güçlendirdik" diyor.

19 Temmuz.../TÜSİAD Başkanı: "Yeni Anayasa'nın, üzerinde tartışmasız ve bir kesimin 1961 Anayasası'nı olduğu gibi, 'Tepki Anayasası" diye nitelendiremeyeceği bir temel yasa olarak kesinleşmesini dilerim"

İstanbul Bankası Genel Müdürü: "Uzun dönemde bazı aksaklıklar çıkabilir, fakat bu kadar kısa sürede bundan iyisi hazırlanamazdı."

Petrol-İş Başkanı: "Tasarıda yıllardır işverenin söyledikleri yeralıyor"

Şevket Yılmaz: "Anayasa tasarısını görünce inanamadım Bu tasarıyı rüyamda görsem inanmazdım. Rüyamda görsem."

20 Temmuz.../Türk-İş Raporundan: "Anayasa tasarısının özellikle ekonomik hak ve özgürlükler alanındaki yegane kaynağı, son on yıldır Türkiye'deki iş çevrelerinin ve Türk işverenlerinin raporlarıdır."

Yol-İş Federasyonu Başkanı: "Bu Anayasa, Türkiye'yi işveren cenneti yapmak isteyen zihniyetin anayasasıdır."

Server Tanilli: "Tasarı ilkellik ve gerilik örneğidir."

Bursa Ticaret Odası Başkanı: "Anayasa tasarısında eleştirilecek bir taraf bulamıyorum. Aksayan yanı varsa bunlar da düzeldilebilir. Yapımıza uygun bir tasarı."

Koç Holding yöneticisi: "Yeni düzenlemeler ve eski Anayasa'da bulunan aksaklıkların giderilmesi son derece olumlu sonuçlar verecek kanısındayım. Anayasa'nın işçilere ne getirdiğini soruyorsanız, kanımca çok gerekli ve onlar yararına birçok şey getirdi."

İSO Meclis Başkanı: "Yeni taslak işçi ve işveren açısından bir denge, hakkaniyet yaratmayı amaçlıyor."

25 Temmuz.../TİSK, Anayasa'ya hazırlık aşamasındayken verdiği raporda, devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğünün, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması maksadıyla ve bu kuruluşların ideolojik akımlara kapılmamaları ve siyaset yapmamaları için sınırlar koyulmasının, Anayasa'da yeralmasını istemiş. Belki devletin sendikaları denetlemekle görevli kılınması bundandır.

27 Temmuz.../Maden Mühendisleri Odası: "Özel sektörün amaçlarından kaynaklanıyor."

Çalışma Bakanı için taslak "sürpriz" olmuş.

28 Temmuz.../Anayasa Komisyonu Üyesi Prof. Ergin, "Eleştirmeye değmez" demiş. Kontenjan Üyesi Ragıp Tartan, tasarının tümünü olumlu karşıladığını söylemiş.

29 Temmuz.../Türk-İş Raporunda: "Anayasa tasarısında ise Türk ulusuna güvenilmediği bellidir. Bu güvensizlikle demokrasi, özgürlükçü ve çoğulcu ilkeler dışlanmış, toplumdaki sosyal güçler dengesi dikkate alınmamış, toplumun siyasal rejim tercihine de gerçeklerine de uymayan bir metin hazırlanmıştır."

DM Üyesi Hamza Eroğlu: "Türkiye'nin çevresi demokratik olmayan ülkelerle çevrilmiştir. Diktatorya, totaliter devlet rejimi Türkiye'nin etrafını çevirmektedir. Türkiye bu siyasi rejimlerle mücadele gayreti içerisindedir. Avrupa Konseyi ise Türkiye'nin bu derece önemli hüviyetini dikkate almamıştır. Batı Avrupa'da uygulanan demokrasi ile Türkiye'de uygulanan rejim arasında bazı farklar olacaktır"

30 Temmuz.../Türk-İş: "Türk ulusunun siyasi tercihi demokrasidir"

31 Temmuz.../Anayasa müsveddesinin gerekçesi hazır.

1 Ağustos.../Türk-İş 30. Yıl Toplantısı'nda konuşan İbrahim Denizciler, "Bugün Danışma Meclisi'nin en az 100 üyesi işverene hizmet ediyor. Bunları nereden bulmuşlar? Danışma Meclisi'nde nazar boncuğu gibi üç üye var. Diğerleri ticari kesimde görev alanlardır. Bundan endişe etmemek mümkün değil" demiş.

2 Ağustos.../Müsvedde Danışma Meclisi'nde.

Aldıkaçtı eleştirileri yanıtlıyor: "Beni ve tasarıyı eleştirenlerin hepsi cahil. Anayasa'yı bilmiyorlar. Güldürüyorlar insanı."

Aldıkaçtı: "Eleştiriler hoş geldi safa geldi. Ne olacak geldiyse, bu Anayasa'yı İbrahimoğlu ile hazırlamış olabilirim."

3 Ağustos.../Görüşmeler erteleniyor

Aldıkaçtı, kimseye cahil demediğini belirterek, gazetecilere sitem ediyor: "Hepinizi Hacı Bayram Camii'ne götüreceğim. Orada yemin edeceğim. Bir daha hiçbirinizle konuşmayacağım."

4 Ağustos.../DM Üyesi Feridun Şakir Öğünç: "Bunları yazmanızı istiyorum. Aldıkaçtı tasarıya karşı çıkanlara cahil diyor ama, o da fazla bildiği için kafasını üşütmüş."

Aldıkaçtı: "Bu Anayasa, Meclis'ten geçer."

5 Ağustos.../Kocaman bir manşet: "AYIP! Aldıkaçtı söylediklerini inkar ediyor. İsteyene konuşma bandını dinletebiliriz."

Aldıkaçtı'nın, "Beni eleştiren herkes cahildir" sözleri yeralıyor sütunlarda.

Orhan Aldıkaçtı kuşkusuz XXI. yüzyıla kalacaktır. Ya kendisinden bir iki kuşak sonra gelen torunu? O, Anayasa Hukuku dersinde kendisine yöneltilen bakışlar altında ezilmeksizin durabilecek mi? Oysa doğacak o insanın bütün bu olup bitenlerde bir toz zerreciği denli bile sorumluluğu yok...

Kar Taneleri Ürkek Arkadaşlarım

Yılın en uzun gecesini
Birlikte geçirdiğim dostların
Ey kuş seslerine karışan
Ey ellerini ellerimde bulduklarım
Sabah da özler mi beni
Sabah da sever mi öksüz çocuğunu

Kar mı beni deli eden
Kar mı böyle kıpırtısız sabahları özleten
Benim de uykularım oldu
Kirli otel odalarında başıma çektiğim yorganlarını
Şimdi kar mı bizi böyle bekleten

Çok oldu alnını soğuk camlara dayadığım
Olur olmaz yolculuklar özlediğim çok oldu
Beni çoğaltan beni yokluğundan yollara savuran
Kar taneleri ürkek arkadaşların benim

Geceyse her yerde egemen gece
Korkarım beni mum ışıklarına sığındığımdan
Dağlar mı uyuşan ayakların mı
Yüreğim mi kuşlarla uçan kuşlarla vurulan

Ey bu uzun gecenin yoruldukça yorulan aydınlığı
Bedenim bu durmadan kan sızdıran erken ölümlerine
Çünkü dayanmaz artık bir yaradır
Evet! Bir yaradır ey kendini savunmaktan

Kar taneleri ürkek arkadaşlarım benim
Işıklı parçaları hayatımın

Balıkçı Babalara

Bindi sandalına küreklere asılıyor
Bir nokta olmayı göze alıyor uzakta
Kendi yıldızının altında denizci
Geciken ilkyazda gökyüzüne sokuluyor

Kadını çardak altında
Asmaları ışıkları anlatıyor
Siz uykudayken o ayrılıklarda
Yatağınıza ürkekçe sokuluyor

Bileklerinden ağlar sudan ırmaklar
Kaydıkça denizin üstünden
"merhaba"
Yitirilmiş bir dostlukta

İskele-kıyı kahvesinden
Yorgun dönüşlerinde balıkçı babalara
İçten "merhaba"

Ömer Ateş

İsrail bombardımanlarında binlerce Filistinli yaşamını yitirirken, Tel Aviv'de, Nazi ölüm odalarında yazılmış bir opera sahneye kondu

Beyrut'a bombaların yağdığı ve Filistinlilere yaşadıkları toprakları terketmek için her türlü baskının yapıldığı şu sıralarda, Tel Aviv Kültür Merkezi ilginç bir gösteriye sahne oluyor. Nazi konsantrasyon kampı Theresienstad'ta çalışmalarına başlanan bir opera yıllar sonra ortaya çıkarıldı ve Tel Aviv'de sahneye konuldu. Oyunun oynandığı şu sıralarda Filistin halkı üzerindeki soykırım şu ya da bu biçimde bir sonuca ulaşabilir.

Kendilerini "Berlin önlerinde muzaffer komutan" olarak görenler, bu eser ile neyi kanıtlamak istiyorlar? Bize ne kadar işkence yaptılar, bizim yaptığımız az bile mi demek istiyorlar?

Eserin adı, *"Atlantis'in İmparatoru"*. İlginç bir öyküsü var.

İki Çek yahudisi, besteci Victor Ulmann ve libretto yazarı Peter Keen Theresienstadt, yahudi toplama kampında bulunuyorlardı. Bu kampın özelliği, "sakinlerini" müzisyen, yazar, şair ve çocukların oluşturmasıydı. Ayrıca bu kampta, yahudilere "serbestçe sanat icra etme" hakkı tanınmıştı. Oyunlarda daha çok "yahudilerin gülünçlükleri" sergilenmekte, bunlar Nazi subaylarına izlettirilerek, "hoşça vakit geçirmeleri" sağlanmaktaydı. İşte bu ortamda, iki müzisyen bir eser üzerinde çalışmaya başlarlar. Eser 1943 yılında biter. Eseri seslendirecek olanlar tutuklular arasından seçilir ve operanın ilk çabşmaları başlar. Bu arada eserin "kampın koşullarına uygun olup olmadığını" araştırmak için Naziler oyun metnini incelemeye başlarlar. Eserde üstü kapalı bir biçimde ve simgelerle Nazi rejiminin nasıl oluştuğu anlatılmaktadır. Bir imparatorluk ve onun Führer'i, yani "Atlantis ve İmparatoru" söz konusu edilmektedir. İşte bu gerçek ortaya çıkınca iki müzisyen doğruca Auschwitz'e gönderilir. Oyun yasaklanır. Daha sonra bu iki sanatçı, 1944 yılında Auschwitz'de ölürler.

"ATLANTİS'İN İMPARATORU"

"Theresienstadt" Nazi Toplama Kampı

Ulmann'ın Theresienstadt'tan tanıdığı Dr. Adler adlı kişi bestenin notalarını kamptan kurtarmayı başarır ve beraberinde Londra'ya götürür. Burada bir Hollandalı tiyatro grubu ile tanışır. Ve eserin ilk sahneye konuşu böylece gerçekleşmiş olur. Ne var ki, eseri sergileyen Hollandalı grup dağılır ve bu arada notaların bir kısmı da kaybolur.

Moşe Hoch adı bize yabancıdır. Ancak kendisi İsrail'de önemli bir görevde bulunuyor. Kendisi, Nazi soykırımı sırasında yahudi sanatçılar tarafından bestelenmiş ya da sözlü olarak söylenmiş her çeşit eserin araştırılıp bulunması için özel olarak kurulmuş olan bir enstitünün müdürüdür. Hoch da bu eserin varlığını bilmektedir. Fakat nasıl bulunacağı yolunda o güne dek bir ipucu yakalayamanuştır. Bir gün "Atlantis'in İmparatoru"nun Kudüs'deki Yad Vahem arşivlerinde olduğunu öğrenir. Yapılan araştırmalar burada bulunan partisyonların yalnızca birer kopya olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu kopyalar da oldukça yıpranmıştır. Piyano partisyonları ise hiç yoktur. Hoch çalışmaya girişir. İlk iş olarak partisyonların yeniden gözden geçirilip düzenlenmesi için ünlü İsrailli besteci ve orkestra şefi Şalom Roni Riklis'i görevlendirir. Opera İbraniceye çevrilir. İki Çek besteci ile Theresienatadt kampında kalan ve sağ olarak kurtulan sanatçı Alexandre Sınberger eserin rejisörlüğünü üstlenir. "Atlantis'in İmparatoru" böylece gün ışığına çıkar.

Eser bugünlerde Tel Aviv'de sergilendikten sonra, İsrail'in diğer kentlerinde de sahneye konacak. Bu "anlamlı" operanın yine çok "anlamlı" günlere "rastlatılması" ise, oldukça ilginç.

"YENİ DÜNYA"DAN GELEN BİRİ VE ALİ ERKÖSE

Teknolojik gelişmenin korkunç hızı ile birlikte müzik artık sınır tanımayan bir nitelik kazandı. Hiçbir müzik türü "kendi dar kalıbında" kalmıyor. New Orleans'taki jazz, bugün artık Polonya'dan, Bulgaristan'dan ya da bizden ses getirmeye başladı. Hint tablası artık büyük müzik festivallerinde boygösteriyor. Bir Bulgar rock grubu ABD'de plağını pazarlama olanağı bulurken, Sofya radyosu ünlü ABD film müziği "West Side Story" nin plağını çalabiliyor. Detantın güzel bir örneğinin görüldüğü bu ilişkinin diğer yüzünde, çokuluslu plak şirketlerinin gücü var. Özellikle müzik dünyasının yeni soluklar arama savaşı vermekte olduğu şu günlerde, gelişmekte olan ülkelerin "yöresel" ezgilerinden yararlanmaya çabşılıyor. Bunun en güncel örneği reggea. Emperyalist yoruma karşı çıkanların sesi ise, pek fazla duyurulmuyor. Çünkü, iletişim ağını elinde bulunduran çokuluslu şirketler, bu yoruma karşı çıkan sanatçıları ya dışlıyor ya da kendi "tezgâhından geçme" koşulu ile, kısıtlı bayat hakkı tanıyor.

Türkiye'de ise yukarıdaki makro ilişkinin çok dışında "kapalı" bir görüntü ile karşı karşıya bulunuyoruz. Gelişmeler büyük bir hızla, her gün yeni değişikliklerle giderken, Türkiye olan bitene seyirci, kendini kandırıyor. "Yeni dünyadan gelen", ABD özlemi ile yanıp tutuşan birini batılı "süper" yıldızlara benzetme uğraşında. Benzetmek için uğraşırken, eli ayağına dolaşıyor. Bir haftada "müzikal" hazırlanarak, "yeni dünyanın" bu konudaki ustalığına ters düşüyor. Barchnikov ile Lisa Minelli şovunu seyrettikten sonra, müzikalden beklenen 20 şarkı ve aynı güçte şov performansıdır. 20 şarkıda, deneyimsizlikten ses tellerinin bozulması ve play-back ile devam etme yanlışı ile "onlar gibi" süper yıldız yaratmak olmaz.

Aynı günlerde Le Monde gazetesinde bir yazı gözümüze çarpıyor: "Ali Erköse'nin Kemanı" diye. Erköse ailesi ülkemizde, "Erköse Kardeşlerden oyun havası dinlediniz", anonsu ile tanınan bir grup. 31 Temmuz'da Aix-En Provence Festivaline katılmışlar ve aynı zamanda Fransız Radyo Televizyon Kurumu'nun "France Musique" kanalında iki saatlik bir konser vermişler. Gazete, Erköse ailesini tanıttıktan sonra, Romen, Yunan ve Anadolu müziğinden etkilenen bir müziği yorumladıklarını belirtiyor. Ayrıca, Türkiyede para kazanmak zorunda oldukları için, "ticari" müzik yapmak zorunda kaldıklarını da, vurgulamadan geçmiyor. Yazıda sözü edilen programa, Fransa'da yaşayan Talip Özkan ve Kudsi Erguner'in de katılacağı belirtiliyor. Yazı şöyle bitiyor: "Öncelikle kemanı dinleyin. Kemanın sesi sizi doruklara götürecektir. Burada jazz'da bile bilinmeyen renklerin olduğunu göreceksiniz".

İşte iki örnek: Biri, Türkiye'nin "kendini kandırmak için aradığı bir çözüm"; öbürü ise, "uluslararası platforma yansımış" bir gerçek!

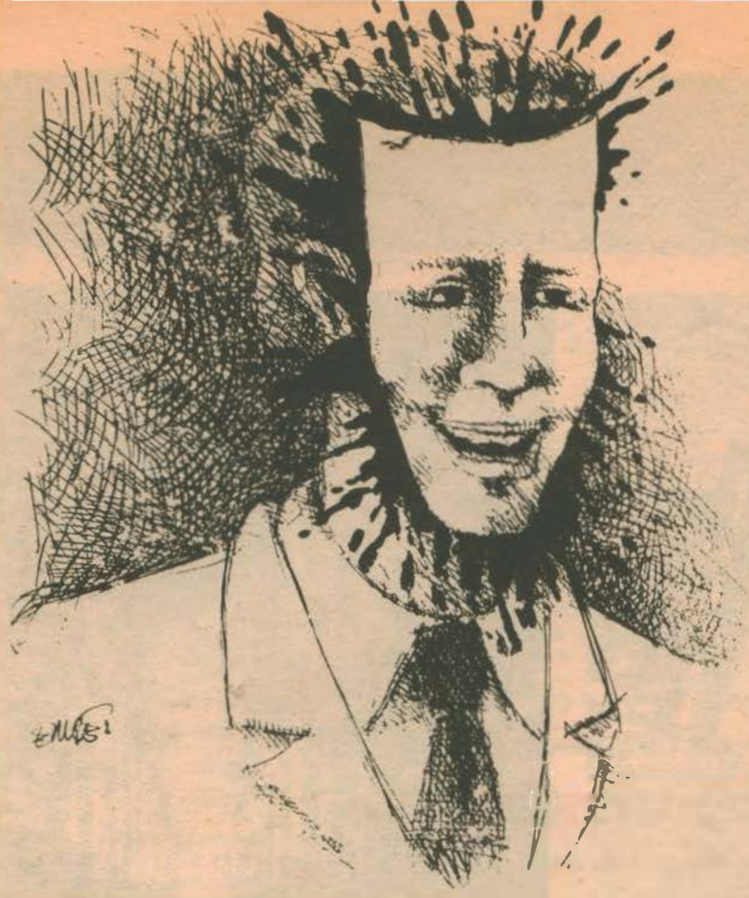

EMRE SENAN

Konuşan: YANKI YAZGAN

1954'de doğdu. İzmir Kolejini bitirip, 1971'de Boğaziçi Üniversitesine girdi. Aynı yıl BÜ'den ayrıldı, 1972'de DGSA-UESYO grafik bölümü öğrencisi oldu. 1976'da mezun olduğu bu okulda 4 yıl çizgi-film asistanlığı yaptı. 1981'de asistanlıktan ayrıldı. Bugün bir reklam ajansında sanat yönetmeni ve çizgi filmci.

1973'de kişisel sergi açtı. Bu arada çeşitli gazete ve dergilerde karikatürleri yayımlanmaya başladı. Çizgi film çalışmaları ile katıldığı BÜ çizgi film yarışmalarında 3 birincilik, 1. Nasrettin Hoca Ulusal Çizgi-Film yarışmasında ikincilik, Kültür Bakanlığı Nasrettin Hoca Çizgi-Film Yarışmasında üçüncülük, Balkan Film Şenliği tanıtım filmi yarışmasında ikincilik, ayrıca Kültür Bakanlığı "İnsan Hakları" karikatür yarışmasında mansiyon ve Grafikerler Meslek Kuruluşu 1. Sergi/Yarışmasında kitap kapağı dalında üçüncülük kazandı.

□ *Neden karikatür yaptığını sormak isterim ama bunu anlamak için karikatür yapmaya ne yolla başladığını da bilmek gerekiyor galiba?*

■ Ders kitaplarının başlıklarına, defter kenarlarına her türlü boş kağıtlara hep bir şeyler karalardım. Kendimce komik şeylerdi. Ciddiye aldım çizmeyi "Yahu becerıyorum ben bu işi" dedim ve devam ettim.

□ *Peki yapmayı sürdürme nedenin ne?*

■ Kısacası, karikatürü seviyorum.

□ *Daha büyük laflar etmeyecek misin?*

■ Hakikaten seviyorum. Büyük laftan kastın "düşüncelerimi iletmek" filansa, elbette, "kendi" düşüncelerimi iletiyorum.

□ *Herşeyden önce bir grafikersin, profesyonelsin. Bu açıdan, karikatürü bir anlatım biçimi olarak tercih etmeni açıklar mısın? Bu arada grafik ile karikatür arasındaki ilişkiye de biraz değinsen. Zira o konuda da epey terim karmaşası var...*

■ Dediğin doğru, bak bir şey ekleyeyim, bazen karikatürcü olup olmadığımı düşündüğüm oluyor. Ben herşeyden önce grafikçi ve çizgi-filmciyim, "profesyonelim." Ama bir şey anlatmak için en iyi yolun karikatürle olduğunu bilirsem, karikatür çizerim. Grafikçinin ürünü basılmak üzere hazırlanır, yani grafik tasarımın çoğaltılmaya aday olması gerekir. Karikatür ise öyle değil. İstersen çiz, yayınlama, birine armağan et, bir yere iğnele... Karmaşa şuradan çıkıyor olabilir: Grafik tasarım çoğunlukla bir isteme göre oluşturulduğu için mizah kullanıp kullanmamak bir içerik sonucu belirlenebilir. Her neyse meslekler arasındaki kesin ayırımı oldum olası sevmem zaten...

KARİKATÜR, ETKİLİ OLABİLMESİ İÇİN MUTLAKA TEMEL BİRŞEY SUNMAYABİLİR, BAZEN BİR AYRINTI, BİR ÇİZGİ USTALIĞI YETEBİLİR

□ *Oldu. Karikatürün etkililiği konusunda ne düşünüyorsun? Tabii, bu insanlara ulaştırılma yerine, biçimlerine göre farklılık gösterir, ama temelde nedir?*

■ Ben karikatürün işlevini öyle aman aman abartanlardan değilim. Yaşamdaki herşey kadar yeri var! Hele hele öyle dehşetengiz bir şey hiç değil. Karikatüre "silah"mışçasına davranmak da çok yanlış bence. Önemi yaşamdaki her şey kadar, önemsizliği de... Sanıyorum anlatabildim karikatürü küçümsemediğimi... Karikatür aynı zamanda tüketilen bir ürün. Şöyle hiç abartmadan bir düşünelim: Sabah Cumhuriyet'i aldık, 1. sayfada Ali Ulvi'nin nefis bir karikatürü, çok beğendik ama ne oldu, en fazla 30 saniye sonra haberleri okumaya başladık. Karikatür işini görmüştür, tüketilmiştir, uygun zamanında bir kez daha anımsamak üzere beynimizdeki arşive girmiştir. Ama doğal olarak bizde bir tad, belki bir burukluk bırakmıştır. O günümüz çok iyi geçebilir Ali Ulvi sayesinde. Etkili olması için mutlaka temel birşeyi sunmayabilir, bazen bir ayrıntı, bir çizgi ustalığı yetebilir.

□ *Karikatürün izlenme süresi genellikle kısa oluyor, yani "etkileme süresi" daha çok bir "etkileme anı" şeklinde.*

■ Hem karikatür öyle çok kalıcı birşey değil ki... Bugün bir olay oluyor, karikatürcü onu çiziyor, izleyicide belli bir izi kalıyor. Ertesi gün başka birşey çizilebilir, bir öncekinin etkisini silebilir de. Hem izleyicinin, hem de yayının arşivine kalkmış oluyor. Çağrışımla yeniden ortaya çıkmak üzere. Karikatür genellikle çerçevelenip duvara asılmaz, en iyisinden iğnelenir... Adeta suyun üstüne çıkar, sonra batar ama suyun altında durmaktadır. Tıpkı, çok kısa bir süre için ortaya çıkan ve kaybolan ama o sürede büyük enerji açığa çıkaran nesnelere benziyor karikatür. (Fizikte okumuştum bu tür parçacıkları).

SEVDİĞİM GİBİ ÇİZMEKTEN, ANLATMAKTAN HİÇ KAÇINMAM

□ *Senin karikatürlerinde değişik çizgi üslupları görüyorum. Böylesine çeşitli (ama özgün) çizgilerin o karikatürlerde yer alma nedeni, her karikatürdeki anlama göre çizginin biçimlenmesi mi, yoksa salt çeşit olsun diye mi?*

■ Şuna inanıyorum, bir çizerin çeşitli çizgileri olmalı. Yine de, "a, bu onun" dedirtecek türden bir ortak ruh taşımalı. Farklı ve aynı (özdeş değil)... Sen çeşitli çizgilerin bir kişiye ait olduğunu nasıl anlayabiliyorsun?

□ *Kokusundan... da, sen niye çeşitli çizgi kullandığını açıklar mısın?*

■ En başta zenginlik! Kalem, kağıt, boya vb. giderek karikatürün kendisi estetik değer yaratmanın araçları. Bu aracı bir üslupla kullanıyorsam bir çeşit, 3 çeşit kullanıyorsam 3 çeşit kullanırım. Aklıma gelen diğer etkenleri de sıralamaya çalışayım:

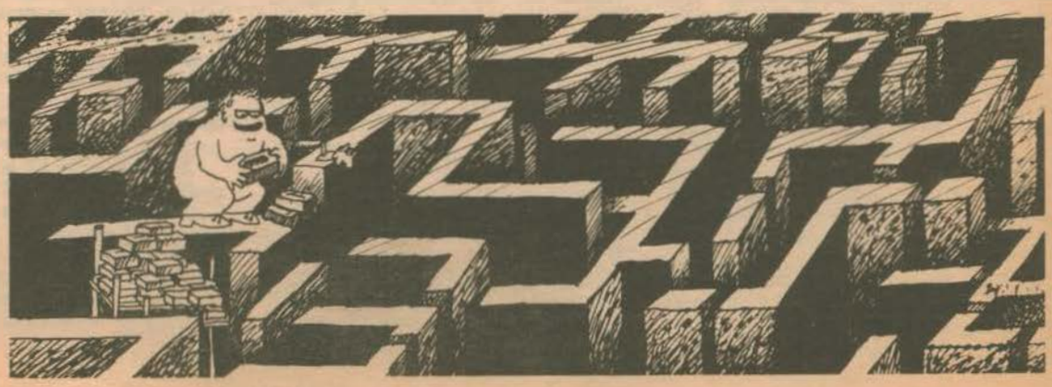

Birincisi, her içeriğe göre özgün biçim üretme:

İkincisi, aslında en ilginci, "rastlantı" Elime kalem alıyorum bazen oturup hiçbirşey çizemiyorum. Biraz sonra 3. hamur kağıda ispirtolu kalemle karalama yaparken çok değişik şeyler çıkabiliyor. Bu rastlantıyı bilinçli hale getirmek gerek tabii.

Üçüncüsü, belirli türde çizmekten hoşlandığım dönemler var. Etkilenmeler de etkili oluyor doğal olarak. Yani sevdiğim gibi çizmekten, anlatmaktan hiç kaçınmam. Sonra, sırf çeşit olsun diye çizdiğim dönemler de oldu. Ancak onu çoktan aştığımı düşünüyorum. Epey bir birikim oluştu ve konuya göre çizgi üretebildiğimi sanıyorum. Grafiker olmam da işe yarıyor, o alandaki zorunlu çizgi arayışları sonucu edindiğim deneyleri karikatüre aktarabiliyorum.

□ *Yeri gelmişken, karikatürde renklendirme için ne diyorsun?*

■ Bu genellikle baskı tekniğine, basıldığı yere göre belirlenebilecek birşey. Kaldı ki karikatürün kendisi "canlı ve tatlı" olmadıktan sonra onu "boyamak" karikatüre "renk" katmaz. Gereksiz bir zahmet olur çıkar.

□ *Milliyet Sanat'ın "Genç Karikatürcüler" sayısında "mizahla herşeyden yanayım, anlamsızlık, gericilik ve cinsel sömürü hariç" diyorsun. "Anlamsızlık"tan kastın nedir? Kapsamına neler giriyor? Saçma filan mı?*

■ Şurası açık, mizahta saçmaya yer vardır, hatta çok önemli bir unsurudur. Ben de vazgeçemem. Karikatürün iyi etki uyandırması için bir boyutla her araçtan iyi yararlanması gerekir. Bu da bir araçtır.

□ *Anlamsızlık ile anlaşılma arasında bir ilinti var mı?*

■ Yaptığım herşeyi herkes anlasın diye sığ bir kaygım yok. Ben anlatamam veya başkası anlayamaz. Ya da benim yaptığımı kafasında yeniden üreterek çok farklı bir sonuca da varabilir. Dört tarafı sınırlı birşey sunmak zorunda değilim. Ben, birikiminin bende olduğuna inandığım şeyleri ortaya koyarım. Özgün olabilmek için özel çabalar sarfetmek, insanın kendi içinde de anlamsızlığa gidebilir, hiç kimse, kendi dahil, birşey anlamaz... Orcır Muhlis'i ve Cork'u al ele, saçmanın çok iyi kullanıldığı ürünler. Saçma ama anlamlı.

ÖRNEĞİN, MÜZMİN KÖTÜMSERLİK GERİCİLİKTİR

□ *Peki, karşı olduğun gericilik, sadece politik anlamdaki "apaçık" gericilik mi?*

■ Tabii ki değil. Kaldı ki, dünyada bir sürü gerici ama iyi çizer var. Onlara karikatür planında karşı çıkmak zor... İdeolojileri düzeyinde çözümlenmeli. Ama ben öyle çizmem.

Gericilik, tabii ki politik anlamı ile sınırlı kalmıyor. Örneğin, müzmin kötümserlik gericiliktir. Kimi dönemde kötümser olabilirsin, bunu ürünlerine yansıtabilirsin; ama sistematikleştirmek gericilik olur, hele karikatürde.

İnsan yaşamında politikanın vazgeçilmezliğini savunan ürünler gericidir. İnsanların içten duyguları ile alay etmek gericiliktir. Tanrıya inanan bir adamla alay gericilik, yobazla alay ise mücadeledir.

O zaman, politik olarak ilerici gözüküp de, nesnel olarak gerici olan karikatürlerin başlıca özelliği ne oluyor?

Bir kısım, gerek çizgisi ile gerek içeriğinde verdiği şeyle pek içaçıcı olmuyor. Verdiği "mesaj" kısaca; "sen oturduğun yerde otur, bize bırak herşeyi, bizi destekle yeter" türünden insanlara koyun muamelesi yapan bir mesaj oluyor. Herşeyi öğretmeye kalkışıyor. Bunların çizgileri de pek sevimli olmuyor. Bunun politik yansımalarını da politikacılaşmış insanların yaşadığı çok ilerici yerlerde görmekteyim zaten.

Bir de ilerici içeriği tartışmasız olan ancak yapılan işi (karikatürü) geliştirmediği için gericiliğin yeşermesine uygun olan ürünler var. Sürekli karanfil ya da İngiliz anahtarı çizmek gibi. Bunlar, çizerin konformist, statükocu eğilimlerinden kaynaklanıyor genellikle.

□ *Statükoculuk ya da konformizm neden böyle sonuçlar doğuruyor?*

■ Bence sanatın en önemli özelliği karşı olmak. Bunu her koşulda savunmak gerekir. Tabii, karşı olunacak birşey varsa. Olmasa da bu hak olmalı. Karikatür için de aynen geçerli. Rahatsızlık duymadan veya çok sevinmeden karikatür üretilemez ki.

□ *E, karikatür bu işlevini nasıl yerine getirecek?*

■ Karikatür bir ihtiyacı karşılayacak; bazen heyecan, bazen gülümsetme, bazen ajitasyon ile... Tek bir hedefi ve biçimi yok. Başta güldürmek ve hoşça vakit geçirtmek olmak üzere bir sürü etki yaratacak.

□ *Aman, bu güldürme filan deyince bazı arkadaşlar garip karşılıyor. "Güldürmek ne demek", "Önemli olan içerik ve mesaj" deniyor.*

■ O zaman slogan atsınlar, ya da gidip adanun kulağının içine bağırsınlar, ne diyeceklerse. Örneğin, Brecht niye bol bol mizah kullanmış ki? Salt daha iyi araç diye mi? İnsanları eğlendirmek, haz vermek kötü bir şey mi yani?

Karikatürde izleyicinle dalga geçersin ama aslında ondan yanasındır. Onu kendisine güldürdüğün zaman, olanca işlev yerine gelmiş olur. Karikatür, düşünce olarak kesin kurallar filan getirmez, "bu konuya şöyle de bakılabilir" der. Hele bir eleştiri işlevi olduğunu düşünürsek, kendisi de eleştirilebilir olmalı.

□ *Emre, yöntemine imrendiğin bir sanatçı var mı?*

■ Can Yücel çok büyük "karikatürcü" bence. Benim karikatürde yapmak istediğim herşeyi yapıyor, her malzemeyi kullanıyor. Osmanlıcaydı, küfürdü, ters cümleydi... Can abi beni bayağı imrendirir.

□ *"Cinsel sömürü amaçlı" ile "cinsel temalı" karikatürü nasıl ayırdedeceğiz? Cinselliğin karikatürde yer almaması düşünülebilir mi?*

■ Elbetteki bayır. Bu konuda birikim az. Karşı cinsle ilişkiler az gelişmiş ya da başka midalarda tartışılmamakta... Tartışıldığında da olağan cinselliğin değil, sapkınlıkların tartışılması olarak görünüyor. Bu benim çok garibime gidiyor. Bir çok cinsel sorun var ortada ama aniden homoseksüalitenin en uç noktaları tartışılmaya başlandı. Eee, dervişin fikri neyse zikri de oymuş. Sonuçta yine olağan cinsellik kıyıda kaldı.

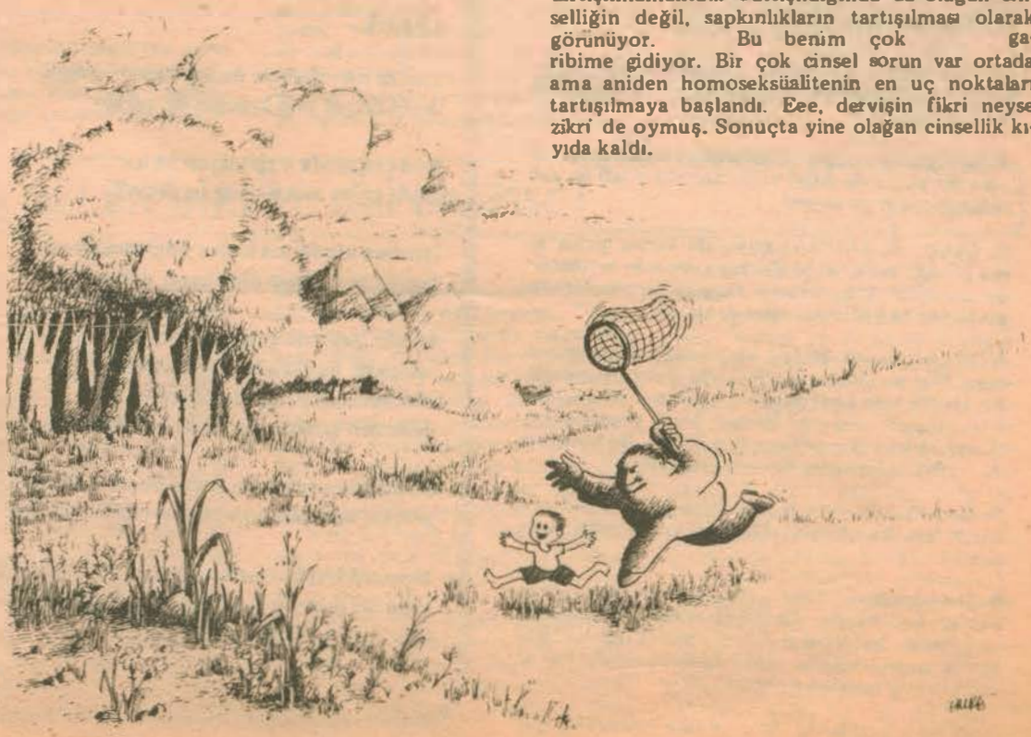

Çizgiyle kadını teşhir etmek de sömürüdür. Örneğin, tüm kadınları göğsü göbeğine kadar açık, "mevzun" hatlara sahip çizmek gibi. Karikatürü çekici kılmak için tahrik edici öğeler konuyor. Bu olmazsa "gitmeyecek" karikatürler oluyor genellikle. Ne yazık ki Fırt'ta böylesi örnek pek çok. Karşı olumlu örnek çok az, belki Sarkis Paçacı'nın zaman zaman çizdikleri.

□ *Bir de cinselliği yok saymak var. İnsan yaşamının önemli bir parçası olan, yaşamda önemli rol oynayan birşeyin toptan yadsınması garip oluyor. En azından insanı birşey.*

■ İki cins olduğuna göre bunların doğa gereği ilişkileri de var. Öyleyse sorunları, çelişkileri de var. Bunun karikatüre yansıması olmaz mı? Örneğin egemenlerin sürekli kışkırttığı kent-köylüsünün durumunda cinsellik tali mi? Bu konuya sen yaklaşmazsan, meydan senin yerine spekülasyon yapan cazgırlara kalır. Tabii, bu işte bilim adamlarının, aydınların öncülüğü, ön-adımları gerekiyor.

GIRGIR İÇİN SONSÖZ ŞU OLMALI: "YİĞİDİ ÖLDÜR, HAKKINI YEME"

□ *Yine kendi deyiminle "kitleleşmenin sırrını bulan" karikatürcülerin ürünleri, sende nasıl etkiler uyandırıyor?*

■ Gülüyorum. Öyle rahatlatma-boşaltma etkisi olan bir gülme de değil yani. Aslında o lafı da pek anlamıyorum ya neyse!

□ *Gırgır, vs. gibi "kitleleşmenin sırrını bulan"ların çizdiği yerler daha doğrusu oradaki karikatürler sorunları sulandırmak ele alıp soruna hiç değinmiyor ve geçiştiriyorlar deniliyor.*

■ Böyle, kasıtlı birşey olabileceğine inanmıyorum. Her ne ise, bu kişiler öyle gerici filan değiller ki. Bir tarz getirip kabul ettirdiler. Sevmeyen bile gülerek okuyor. İlansız dergi yaşatıyorlar. Şimdi Orhan Gencebay'ı tartışanlar, bu insanları da o ölçüde tartışma konusu etmeliler.

□ *Gırgır'ın yapmadığı ne? Gırgır'da pek çok şey eksik tüm bu olumluluklara karşın. Bunlar neler sence?*

■ Ne yapmıyor? Çizgi geliştirmiyor. Başka seçenekler getirmiyor. Galiba sorunları sulandırma eleştirisine katılıyorum biraz. Bazı karşıtları gibi kendi dışındakilerle ilişki kurmuyorlar, bu da olumlu alış verişleri önlüyor.

□ *Peki, yaptıklarına "sulu mizah" denebilir mi?*

■ Tabii ki hayır. Şimdi, sululuk yapıyorlar ama çok ciddi işler de yapıyorlar (unutma haftada bir dergi çıkartıyorlar bir düşün). Bunlardan Gırgır'a "karşı" olmadığım anlamı çıkmaz. Karşı olmasam gidip orda çalışmak isterdim. Çünkü eleştirdikleri şeyleri, kendileri yapıyorlar, çoklukla. Popüler olmak uğruna biraz fazlaca birşeyler harcanıyor.

□ *Aslında Gırgır'ın sağlıklı, hakaretsiz ve belki diyaloga dayanan bir eleştirisi içinde yer alacak bir soru ama, Gırgır'da çizgiye ait gördüğün belirgin yanlışlar var mı?*

■ Bence en büyük yanlış, birbirinin benzeri çizgilerin üremesi, bazen imzalar karışır oluyor. Söylemeden geçemeyeceğim, biri çıksa da yayınlanan çizgi romanları başından beri bir tarayıp incelese Utanmaz Adam'dan Beter Hamdi'ye kadar. Huyları sulan, olay örgüleri, kadınları, dilleri o kadar benzeşiyor ki. Bu kadar dinamik üretken bir kadronun bu şemayı sarsmamalarına çok şaşıyorum. Yineleyeceğim, gene de en temel sorun burada kamuoyu önünde Türk karikatürünün diğer kanatlarıyla en az onlar kadar diyalogdan kaçmaları. Böyle bir ortamda nedense edebiyatçılar gibi saldırganca davranılıyor. Çok garip en azından mizahçıların tavrı bu olmamalı. Her neyse Gırgır için son söz şu olmalı: "Yiğidi öldür hakkını yeme".

□ *Günümüzde, Türkiye'deki karikatür açısından geçmiş ustaları nasıl görüyorsun?*

■ Onlar, hata ve sevapları ile gerçekten ustadırlar. Emek verdiler, karikatürü sevdirdiler, yaygınlaşmasını sağladılar. Hala da canbıklarını sürdürüyorlar, kendilerini geliştirerek. Ortaya beğenilsin-beğenilmesin birşeyler koydular. Biz onların mirasını çarçur ediyoruz.

□ *Son durum karikatürcülerin "mesleki" sorunları ile ilgili sayılabilir. Şu aralar unutulan müze, dernek, yarışmalar... Ne diyorsun?*

■ Valla bu konuda devlet desteğinden yana değilim ama köstek de değilim. Müze, dernek, yarışmalar hepsi yaşatılmalı, sürdürülmeli... Ama karikatürcülerin çalışa çalışa oluşturacakları şeyler, olanaklar, yayınlar en önde gelir. Şuna inanıyorum; karikatürümüz futbolumuzdan ilerde, onun için hiç bir şey önüne çıkmamalı. Her neyse çok teşekkürler. Biraz bölük pörçük oldu ama zararı yok, her çizer derdini iyi anlatamaz. Unuttuklarımızı nasıl olsa benden iyi anlatacak çok arkadaş var. Asıl teşekkür de karikatürü ciddiye alan yayın organlarına. ●

Yolcu

ATİLLA ÇINAR

geçmiş günlerdi, vakitsiz ayrılıklarla dağlandık
dizeler doluyorduk mekiklere kimseye duyurmadan
şimdi şarkıdır onlar, yaprakları güze hazırlayan

artık yalnız bir yolcusun, her an uzaklaşıyorsun
oysa ne sevmiştik bu kenti solup giden çocuklarla
genç kanımız ışıltılarla yayılırken kaldırımlara

kanıksamalıyım ayrılıkları, burkulmamalı yüreğim
hem döneceksin beraber varmayacak mıyız nisanlara
sevilmekten yorgun ellerimiz kır sofralarında

el ayak çekildi bulvardan, zamanıdır gitmenin
yeni kitapları alıp unutulmuş dostlara varmalı
sarsılmaya gelmiyor günler, sırası değil öfkelenmenin...

Özet

cenaze törenlerinde donup kalırdı zaman
devindiriyor onu bebeğin ilk çığlığı

ama çoktandır yaşamayan birine
arada gelen mektuplara ne demeli

işte ben küçük şeylerden hoşlanmalıyım
tasasız ve iddiasız olmalıyım derken...

bir güz günüydü geldik bu kente
ozanlarla şarabı gözyaşına kattık
eteklerinden tutuşan gecelerde
delişmen çıraklardık ıslı kahvehanelerde

ne öfkeli çocuklardı, korunmasız ormanlara daldık
gidelim buradan, kan pıhtılarıyla kalakaldık

türkmen köyümü özlü orum, çadırlara koşmak
söğüdün dibinde sapanımla vurduğum
kuş, can vermeden yetişmeliyim...

Yaz Sevinci

yakınlarda bir akşam geri getireceğim
kaçak mevsimlere saldığın gülüşünü
sır küplerinde mayalanan şarkıları da

bulutlar tanır beni, onlar da geleceklerdir
dağılacak kaç gecenin karabasanı
ışık düşen yarasalar gibi

usulca aralayalım dergileri
körpe dizelerinde sevişelim arkadaşların
hepimiz, işte akif, işte gökhan, hasan...

diz dize oturalım, soluk soluğa
kararmış çam kozalaklarını doldurup ocağa
çıtırtılarla bağlayalım geceyi güne

sözüm var kucaklayıp öpeceğim güneşi
çok görmeyin sevincimi, kolay değil
ne yavuz günlerden geliyorum bilirsiniz
biraz örselenmiş, böyle yorgun...

Ahmet Günbaş

1953'te İzmir'de doğdu. Ege Üniversitesi Gazetecilik Yüksek Okulu'nu bitirdi. 1973'te Demokrat İzmir Gazetesinin "Sanat ve Edebiyat" sayfasında yazmaya başladı. Dönemeç Dergisinin ilk sahibi ve yazı işleri sorumlusu oldu. "Evren Mapusanesi" adlı bir şiir kitabı yayınlandı. (1974) Yarın, Türkiye Yazıları, Sesimiz, Sanat Emeği ve Kocatepe dergilerinde şiir ve düz yazılan yayımlandı.

Şiiriyle Onur Anıtı Bir Ozan: Enver Gökçe

Şilrimizin bilge çınarlarından biri daha devrildi. Enver Gökçe gibi değerli bir ozanımızı huzurevlerinin birinde yapayalnız bırakmışlığımızın utançlı acısıyla sonsuzluğa uğurladık. O ölmeden önce de büyüktü. Kendisini yalnızlığa, zaman zaman da suskunluğa sürgüleyenlere gürül gürül akan çoğulcu bir şiir bıraktı. Çoğumuzun bunu yaşarken değerlendirdiğimizi sannuyorum.

Gökçe'nin büyüklüğü nereden ileri geliyordu?

Nazım Hikmet'le başlayan toplumcu-gerçekçi şiirimiz sağlam bir temele oturmasına karşın, her zaman boğaz boğaza kaldığı baskılardan yaşamak ve geleceğe bağlanmak şansını kolay kolay bulamaz. Hitler faşizminin dünyayı kana bulayan askersel saldırganlığı, savaşın dışındaki gizli, yandaş faşist güçlere de politik güçlenmeler sağlamış, gerici üstünlükler kudurganlığı, barış ve demokrasi yanlılarının doğal tepkilerini sindirmeye, budamaya, hatta yoketmeye varan baskılar uygulamıştır.

İşte bu dönemde, -politikasından ayrı tutulamayan sanatın paralelinde- ozan savıyla ortaya çıkanlar, ya savaşın ve faşizmin ekmeğine yağ sünnüşler, ya da barışın ve demokrasinin vazgeçilmez savunusunu yapmışlardır. Dönemin yazınsal tartışmalarını da özü açısından bu iki kaynağa bağlamak gerekir. Ortada gibi görünenlerin yarattıkları sözde şiirsel yenilikler, sonuçta "boş, yaratısız ve suskun" nitelikleriyle karşı konulmayanın azgın amaçlarına hızla basamak çıkma şansını tanımıştır.

Enver Gökçe bir şiirin sonunda "Memleketimin şarkıları kadar acı çektim"[1] der.

Haklıdır bir bakıma. Çünkü, O'nun acıları halkının acılarından farklı değildir. Gerçekten, tüm 1940 kuşağı toplumcularının çektikleri az-çok birbirlerini dengeler.

Acılar omuzlanırken ozanlık ve çağdaşlık sorumluluğunu birlikte taşımak, hele hele geçmişten geleceğe kalın bir çizgi olarak kalmak alkışlanacak bir çabadır. "Acılı Kuşak" toplumcu-gerçekçi düzlemde direnmenin bedelini "onurlu bir köprü" sayılmakla görmüştür. Ne var ki, politik ortamın puslu havası onları genellikle karşı koyma durumuna ittiğinden, şiirlerin estetik yapılarıyla ilgilenecek boş ve rahat zaman unsurunu pek bulamamışlar, asıl güçlerini, öncelikle toplumcu özü savunma odağında toplamışlardır. Kimi kalemlerce sözkonusu savaşım basite alınmakta, 1940 Kuşağı'nın yazınsal kazanımları gözardı edilmektedir. Salt, estetik kaygı ile soruna yaklaşan bu sakat görüş sahipleri için savaşımın estetiği önemli görünmeyebilir. Neyse ki, aynı zamanda bir eylem adamı olan Enver Gökçe'nin şiirlerimize getirdiği estetik güçlüklü, O'nu Nazım'dan sonra ikinci bütünsel bir çizgi olarak algılamamızla birlikte toz-pembe estetikçilerin şom ağızlarını kapayacak niteliktedir.

Anlatan ve Anlaşılan Bir Ozan:

Kim ne derse desin, Gökçe'nin şiir kuruluğa düşmeyen bir anlatı şiiridir. Her şiirinde konu bütünlüğü bulunur. Kendi içlerinde bütünlüğe varan bu şiirler, bir araya geldiklerinde genel bütünü oluştururlar. Acılı kuşağın önemli politik olguları sınıfsal bir bakış açısıyla sunulur. Ödünsüz bakış açısıyla ozan, kucak kucağa kaldığı halkının ortak acılarına benzeş çilelerini de katarak kendinin yabancısı bir şiire kapılarını sıkı sıkıya kapar. "Gülüm, bağım bostanım ben'im/VATANDAŞ"[2] derken içtenlikle dolıdur. Huzursuzluğunu halkının mutsuzluğuna bağlayan, üretken ellerin "broy broy" diyen haklı özleminde çılgınca bir sevince erişen Gökçe, bağımsızlığa, barışa ve demokrasiye yürekten bağlı vurgun bir ozandır.

Gökçe Şiiri, bireyin bunalımında oyalanmaz. Özelde ülke, genelde dünya sorunları konumunda karşımıza dikilen çelişkileri derler, toparlar, birleştirir, ayrıştırır ve kişiliğine özgü tekniği ile karakterize eder.

Ozan, okuma yazmaca yetersiz halkının, türlü duygulanımlarını ağıtla, türküyle, destanla, maniyle, masalla, daha birçok sözlü anlatımlarla dışlaştırdığını iyi bildiğinden, dilini de halkına göre ayarlar. Nitekim, şiirlerindeki söyleyiş gizelliği, her çiçekte gezinen arının çalışkanlığına, inceliğine, titizliğine eş bileşimdedir. Böyle bir düzeye yükseldikten sonra, akmadan ve kokmadan sosyal-bilinç taşıyıcılığını da üstlenmek küçümsenecek bir başarı değildir. Şiirsel yeteneğine çağdaşlık sorumluluğunu ekleyerek, yaşanan sistemin çok gerisindeki uyuşuk kesimlere seslenmek büyük cesaret ister.

Yöntem ve Şiirsel Derinlik:

Büyük ozanlar, kuşkusuz derinliği olan şiirlerin sahibidirler. Buysa, başlıbaşına bir yöntem sorunudur. Diyalektik yöntemle çelişkiler yumağuu çözen Gökçe, tarihsel maddeci bakışıyla tarihi yapan üretken ellerin onurundan övgüyle söz eder.

"Bir yanda salınır devasa gövden
Bir yanda sevmediklerin
Bir yanda demir pencere, bir
bir yanda tarih
Bir yanda sen"[3]

Görüldüğü gibi, tarihi yapanların tarih içindeki yerlerinden haberleri yoktur. Oysa, "onlar" devasa gövdeleriyle tüm yengi ve yenilgilerin belirleyicileri olmakta, bilinçle donandıkça sevmediklerinin karşısına kaçınılmaz bir çelişki ikileminde çıkacakları açıkça anlatılmaktadır.

Dünyanın oluşumu bile çelişkiler üzerine kuruludur. Yer yuvarlağını öküzün boynunda gören felsefe uyuzluğunu gidermeye çalışmak, bir halkı "bayda"ya getirmenin, ya da maddeci düşünce alıştırımının birinci koşulu gibi görünür. Gökçe sanki, "İşte, görün, duyun! Herşey devinimde, sonsuz bir akışta!" demektedir aşağıdaki dizelerinde. Öyle ki, okundukça, devinimler doğasına insan yaşamının devinimini de eklemek durdurulmaz bir istek halinde kişiyi sarsar.

"Can yoktu ki sevdalara düşe
Kurt yoktu ki kızıl kana üşe"[4]

Dünyanın oluşumunun insanlardan ve hayvanlardan önce geldiği, halkın can kulağıyla dinleyeceği bir deyişle anlatılacaksa, masallardan, efsanelerden süzülen bu başlangıç üstün bir başanya sahiptir. Gerisi dikkatle dinlenecektir zaten.

"Gökler yanla dürüle
Dağlar savrula devrile"[5]

Halkımız bu olağanlığa da yabancı değildir. "Yedi kat yerin üstüyle, yedi kat yerin altını" sonsuz kez işleyen masallarla büyünmüş, kaldı ki, dinsel inanışlarda da böyle bir olasılığa dokunulmaz gerçek gibi yer verilmiştir. Ancak, şu iki dize oldukça ilginç gelebilir:

"Döğüşe döğüşe madde
Değişe tokuşa madde"[6]

Artık ozan, kurduğu estetik içinde kendi bildirisini sunma kıvamını elde etmiştir. Durum maddenin deviniminden ibarettir.

Ya insan bunun neresindedir?

İnsan, maddesel yaşamın tanımladığı yerdedir elbet! Gökçe, "Nasıl yaşıyorsan/Öyle düşünüyorsun demek"[7] yargısını insanla hayvanın farklılığından yola çıkarak irdelemiştir.

"Demek insan
En yüce mertebede hayvandır
Yeni anladım
Alet kullanan ve yapan
Tilki tarlayı masallarda sürer
Manyetoyu çeviremez tavşan
Devril başımdaki kader
Dökül dilimdeki yalan"[8]

demekle, kişiyi tepkisiz kılan kader belirsizliğinin artık baştacı edilmemesi gerektiğini, yalan-yanlış edinimlerle yaşama yabancılaşma nedeninin bilinip vazgeçilmesini öğütler.

Gökçe, giderek üretim araçlarındaki farklılığın özel mülkiyete dayalı sınıflar düzenine yol açtığını, insan sevgisinin ise bunlardan çok çok uzakta olduğunu şu iki dizeyle kavratmaya çalışır:

"Kınadık, yüz çevirdik, düşman
kesildik
Şol aşkı bilmezlerden"[9]

Oysa, tüm dünya nimetleri dünya halkları için yeterlidir barışa dayalı bir yaşam içersinde.

"Toprak var dünyada oysa
Ömrübillah herkese yeter"[10]

der alın akı'ğıyla. Hayali uzak gibiy-

se de yaşanması olanaksız değildir.

Konular, Sorunlar:

Politik eylemiyle ozanlığın yükünü birarada götüren Gökçe, konularının çokluğu, sorunlarının canalıcılığı ile verimli olmasını bilmiş, II. Paylaşım Savaşı'nın sıcak çemberinin kırılmasında şiirsel yeteneğini seferber etmiştir. Faşizmin lanetlenmesi, sürekli dünya halklarının gündeminden düşmediğinden Gökçe'nin bu konuda yazdıkları değerinden birşey yitirmemiştir. Soğuk savaş histerisinin insanlığın üzerine karabasan gibi yıkıldığı dönemlerde bile faşizme karşı yazılanlar insanlığa, yeni tehlikelerden uzak durma, barışın ve demokrasinin bayrağını yükseltme sorumluluğunu aşılamıştır.

"Sana düşman oldum
939 harbi
Beni dostlarımdan ettin
Beni mahzun ettin"[11]

denirken, nice dost yitikliklerini, nice mahzun kalışları, tüm düşmanlıkları alteden savaş düşmanlığıyla anımsıyoruz. Emperyalizmin armağanı savaşların önüne geçmek, barış ve demokrasi güçlerinin evrensel birlikteliğine bağlıdır. Faşizmin geri çekilme yıllarında ozanımızın dilekleri hak ve özgürlüklerden vazgeçilemeyeceği temelinde anlam bulur.

"Dumdum kurşunuyla vursalar da
Her zaman böyle döğüşeceğiz
Gırtlak gırtlağa, diş dişe, tank tanka
Eşitlik ve hürriyet uğruna"[12]

Belki cephede dövüşmüyordur ama, O, bir özgürlük gönüllüsü ateşiyle "Bizden olan tüm dünya şairleri gibi" yanmaktadır.

Bir ozanın evrenselliğinin belki de en temel ölçütü, bağımsızlığa, barışa ve demokrasiye duyulan sarsılmaz inanç yanında, insan sevgisinin açık saçık şiirlerinden taşar olmasıdır. Gökçe, bu yönüyle saygın bir yere oturmuştur. Genellikle şu dizeleri, savaşım içinde yaşamın bir gerekçesi gibi gösterilip belleklerde iz bırakmıştır:

"Uğruna çekilen
Derttir, mihnettir
Senden yana olduğumuz sebeptir
Kardeşçe hayat"[13]

"Kardeşlik Acıları"nın kökeninde yatan daha iyi bir yaşama biçimidir. "Evvel madde/Ahir fikir" kuralıyla biçimlenen yeni düşünsel yöntem, emekçi halk için ne denli yeniyse, yaşamın kendilerine özgü olma durumu o derece yenidir. Şimdiye değin, hemen hemen hiç duymadıkları bir öneriyle karşı karşıyadırlar. Kendi kendilerini yönetme sorunuyla! "Güzel şeylere hasretlik" sorunu, ülkeden ülkeye tüm dünya halklarınca büyüyen bir acı çemberidir. Çıplak köleliğin yerini ücretli kölelik aldığından beri dünya insanları, üretici güçlerin mutlak yeneceği gerçeğinde sürekli çatışmaktadırlar. Emperyalizm tanrısı ise, ölümlü olduğunu bile bile insanlığa sömürü ve savaşımdan başka bir bağışı olmadığını son nefesine değin kan tlamaktadır.

Gökçe seslendiği kesime, barışçıl dünyanın sınırsız cömertliğini muştular ki, birlikte çalışıp, birlikte paylaşmanın güzelliğinden daha sonsuz bir mutluluğu yoktur O'na göre. Emekle yaratılan herşey güzeldir. Salt, malsal bir bölüşme değil, türkülerin, şarkıların "biz"sel sıcaklığından tat alma, tarihsel eskiliğe, bilimsel gerçekliğe sahiptir. Bu konudaki seslenişler birbirini tamamlar niteliktedir.

"Ne bizden geri deniz aşırı şarkılar
Ne tadılır, ne bölünür nimetler bizsiz"[14]

ile

"Biz olmasak gökyüzü, biz biz olmasak üzüm
Biz olmasak üzüm göz, kömür göz, ela göz
Biz olmasak göz ile kaş, öpücük, nar içi dudak
Biz olmasak ray, dönen tekerlek, yıkanan buğday
Ayın onbeşi;
Biz olmasak Taşova'nın tütünü, Kütahya'nın çinisi
Yani bizsiz
Anne dizi, kardeş dizi, yar dizi
Güzel değildir"[15]

diyen dizeler, ayrı ayrı şiirlerde yer almasına karşın, işledikleri tema bakımından hemen hemen aynı duyarlığın kaynağından beslenmekle okurda bir bıkkınlık yaratmamaktadırlar. Dinleyenin hayal ufkunu genişleten bu tür dizeler, aynı duyarlıkla sürüp gittikçe, sıkıntıya ve durgunluğa meydan vermeden ozandan "biz"i anlatması sonsuz bir destan bağlamında hayranlıkla beklenmektedir.

İnsan sevgisi ile yaşamın güzelliğini aynı potada eritebilen Enver Gökçe'nin şiirsel bildirisi bangır bangır dört bir yandan duyulur. O, dünya üzerindeki "biz"i işlemektedir. "Şorul şorul giden kan pahasına" yeni bir dünya doğuyorsa, bunda "savaşı doğal saymayan" herkesin payı vardır. Barışın bayramı savaşın acılarına baskındır çoğu zaman. Sözgelimi, faşizmin yenilgisinden sonra demokrasi güçlerinde yaşanan sevinci, "Şimdi kazaska oynuyor Avrupa" gözlemiyle verir ozan. "Hürriyet Boylarında" kurşun sıkılan Mişiganlı, Oksfortlu, Ukraynalıların adlarını ve oyunlarını bilmemek, evrensel coşkunun yanında önemsiz bir ayrıntı gibi kalır.

Kolkola, elele, halkının ve halkların oyununa katılma Gökçe'de dizginlenemeyen bir istektir. Çünkü, çıkar farklılığın bulunmayan üretken insanların oyunlarında bir doğallık, bir arılık olduğunun bilincindedir. Çıkarsız katılım, aynı zamanda "sosyalleşme güzelliği"ni de ele verir. Gökçe, bu tür oyunların düşkünü bir ozandır. O, salt halaylara katılma amacıyla yetinmez; zınk kazık insan dolu bir "kardeşlik treni"ne binip yengiden sonra utkunun cümbüşünü yaşayan sınıfdaşlarını daha yakından görmek ister. Böyle bir tutku haklı olarak O'nu evrensel çizgiye yerleştirir.

Gökçe, savaşın bir cephesini tutmakla birlikte acıyı tek yanlı görmemiştir. Döktüğü gözyaşları, yanması, çırpınması, tüm uygarlıklar içindir.

"Yıllar var ki sizleri düşünüyorum:
Yanan şehirlerim
Düşmana ekmek veren tarlalarım
Teknelerim, ocaklarım,
öğretmenlerim!"[16]

Bu sevecen ozan yüreği, yaşamı boyu "acılardan, gecelerden, ölmelerden" geçip sevgiyle bezeli bir düzenin ortamını göremediği içindir ki, çarpık çelişkilerin arasında zaman zaman bir mevsim çiçeği gibi açıp solan azgelişmiş özgürlüğün şirini yazmıştır.

Azgelişmişlik süreci içinde, mapusa düşen, vadesiz göçen aydınlar (Ozanın kendisi, Saffet Hoca, Turan Emeksiz, vb...), yoksulluğun katı espriisiyle işlenen adlı-adsız tiplerle (Bir İhtiyar Gök Mustafa, Mürettip Hasan, İbrahim, vb...), halkın ve ülkenin genel görünümünü içeren konular (Vatandaş, köylülerime, vb...) ozanın başlıca uğraş alanıdır.

Bunların dışında birşey söylemek gerekirse, Gökçe Şiirinin başlıca özelliği, çağrıya dayanan destan şiir bütünlüğünü taşımasıdır, diyebiliriz. "Yusuf ile Balaban" adlı yarı yitik destanı da dahil olmak üzere "Vatandaş, İlk Adım, Kardeşlik Acıları, Dost, 39 Harbi, Oy Beni, Uyan Alim, Bir Milli Kurtuluş Türküsü..." gibi şiirler, insan sevgisine dayalı, anti-faşist savaşımla yüklü, bağımsızlık, barış ve demokrasinin sacayağıyla ayakta duran sömürüsüz bir düzen için çağrılar oluştururlar.

Gerçekten, mapusane yaşamından demokratik öğrenim kavgasına değin Gökçe, halkının yanı başındadır. "Tanrı Dağı kadar Türktü bunlar/Hıra Doğa kadar Müslüman" nitelemesiyle bir nefeste, "kanlı-bıçaklı düşman" ilkelliğiyle kürsüler kıran kafatasçı felsefenin çağdışı görünümünü açığa vurur.

Gökçe Şiiri, insancıl bir yaşam

Kalbim Yaralı Bir Güvercin Özlüyorum Sonsuz Yolculukları...

bu sokaklardan kimbilir kaç kez geçtim
babamın ellerinden tutup sevinçle
askılı çocuk pantolonumla
ışıltılı mavi gözlerimle
kesme taşlarda hoplayıp zıplayarak
bu sokaklardan kimbilir kaç kez geçtim

karanlıkta delice korkularla sarsılarak
ıslıkla yarım kalmaya mahkum türküler çığırıp
iplerle bağlanmış bezden toplarla oynayarak
bu sokaklardan kimbilir kaç kez geçtim

paltomun yakalarını kulaklarıma siper ederek
üşüyüp çocukça titremeler içinde yürürdüm
acıyla sarınaş dolaş anılar sararken gözlerimi
ıslak rüzgarlar oynaşırdı köşebaşlarında

bu sokaklardan kimbilir kaç kez geçtim
yüreğim arı kovanı yüreğim cehennem
bir şafak vakti gözlerim delerken gökyüzünü
ya da yumşak bir kadife gibi gece
usulca çökerken üstümüze
bu sokaklardan kimbilir kaç kez geçtim

hiç bir şey vermiyor artık yalnızlıktan başka
gizi çözülmüş evleriyle bu sokaklar bana
içimde yıpranmış duygularla soruyorum kendime:
nasıl yaşadım, nasıl tükettim bu kenti böyle?

Timuçin Özyürekli

uğruna yazıldığından sağlıklı bir yapıya sahiptir. Ozan, acılar harmanında gezinirken edilgin bir kişiliğe bürünmemiş, gerçekliğin eksiksiz özümlenmesi ve yansıtılmasıyla, koşulları kısmen iyileştirmek yerine, topyekün değiştirmek arzusunu şiirsel serüvenine egemen kılmıştır. Bir bakıma Gökçe Şiiri umarsızlığa itilen üretici güçlerin umudunu örgütlemek işini karınca kararınca üstlenmiş gibidir. Bu yüzden O'nun şiirinde tabur tabur halk vardır. Türkiyeli bir büyük ailedir ağıtlarda ağlaşan, düğünlerde söyleşen, kurtuluş günlerinde gönüllü toplanıveren. Ülkesel bir felakette olayın ciddiliğini duyurması gayet basittir:

"Kara gözlerini
Sevdiğim oğlan
Bize oldu olan"

deyvennenin hemen ardından

"Topla Antep'i, Çukurova'yı
İzmir'i, Urfa'yı, Konya'yı
Haydi ha!
Ne dursun Munzur!"[17]

diye seslenivermek direniş güçlerini haklı savunularına çağırmak için yeter, artar bile.

Halkıyla bu denli içli dışlı olan ozanımız, popülizmin o sahte olanaklarından hisse kapmadan halktan alıp halka vermiştir. Dolaysız, abartısız, sözün özü seslenişler, böyle bir yaklaşımın ürünüdürler. Örneklersek;

"Sen ne hakim, ne evliya, ne kul,
ne köle, ne şövalyesin
Sen yirminci yüzyıl insanı
Dost dediğim, yaren dediğim,
kardeş dediğim
Ekmeğim benim
Gülüm, bağım, bostanım benim
VATANDAŞ"[18]

dizelerini katışıksız bir içtenlikle üretirken, halkını ümmi (cahil) ve garip bulan yine O'dur.

Sağlıklı bir şiirin asıl amacı, -etki alanında- yaşamla barışıklıkta çile tüketen insan tiplerine moral kaynağı olmak değil midir? Çağdaşları arasında halkının karmaşık sorunlarına namuslu bir ozan gözü ve yeteneği ile yaklaştığı, üstelik her zaman dik durma becerisini gösterdiği içindir ki Gökçe, varını yoğunu "Kendisi için birşey istemeden" ve "yatak ölümü beklemeden" giden bir Saffet Hocalar, bir Turan Emeksizler örneğinde olduğu gibi çekinmeden harcamış, bu yola başkoyanlar adına onurlu türküler bırakmıştır.

Akan Bir Şiirin Ozanı:

Çoğu eleştirmenlerin ve yazar dostların eni konu belirledikleri değerlendirmelere göre, Gökçe Şiiri'nin görünür özelliklerinden biri şiirimize erkekçe bir ses kazandırmış olmasıdır. Ozan, sürekli yüreklerin bam teline dokunur durumdadır.

Acıyla, öfkeyle, dirençle, kahırla sarmalanan suçsuz birinin kısıtlı zaman süresinde bağıra çağıra kendini savunmasıdır "Ben berceste mısrayı buldum" dediği. O, tarih önünde "biz" anlatırken şiirin hasıyla insanlığın özünü aynı anda çağrıştırır.

"Şöyle bir sular gibi salsak, boy versek
Uzun ömrümüzü, yiğit ömrümüzü"[19]

der.

Salınması, boy vermesi engellenen yaşamın şiiri ne pahasına olursa olsun, akmalıdır. Gökçe'nin şiiri, içeriği ve biçimiyle engin bir denize karışan ulu bir nehri andırır. Kardeşlikler, dostluklar denizidir sularının aktığı... Barışı ve insancıllığı işlediği anlarda sular durulmakta, başı belada olduğu zaman kan kesilmektedir. Biçim de, yılankavi akışın izdüşümünü yansıtır. Eş basamaklarla kendi içinde mekanikl bir bütünlüğe ulaşmaktan çok, biri aşkın dizelerle bütünlükler taşıyan yeni bir biçim sözkonusudur.

"Demek
Daha bizim yaşımızda
İnsanlar ölecek"[20]

örneğinde gözlemlediği gibi, "demek" sözcüğü öne fırlayıp dar bir geçidi aşarcasına ardındaki iki dizeye yol açmakta, hiç zorlanmadan "ölecek" sözcüğüyle hem ses benzeşmesi yaratarak anlamı pekiştirmekte, hem de kuyruğunu toplayan yılan misali açtığı gedikten sarkıp geçmektedir.

Gökçe Şiiri, sürekli akan bir şiir olduğundan, yüksek sesleri sinesinde barındıran uğultulu bir şiirdir. Halk şiirinin verileri bu akışta ana yatağı besleyen adlı-adsız çaylara benzerler. Nitelik ve nicelikçe şiirin sesine, rengine, tadına karıştıkları görünür bir etkilenme taşısa da, varılan bileşim daha çok sesli, daha renkli ve daha yenicedir. Üç telli sazın olanaklarına sığmayan o evrensel kavga, aynı temel üzerinde "koro sesle söylenme güzelliğine erişen" görkemli bir yapıya dönüşmüştür.

Sevgide Karacaoğlan, özlemde Emrah, yiğitlikte ve pervasızlıkta Köroğlu'yla Dadaloğlu ve daha bir dizi erdemde ağırbaşlı halk ozanları perde perde şiirin içinden geçer gibidirler. "Dost" şiiri, ozanın kişiliği ile birlikte etkilenim kaynağını da en açık biçimde açığa vuran özgün bir şiirdir. Şiirin sürekliliğini sağlayan şu iki dize;

"Düşmanlar selam ister
Gözden, gezden, arpacıktan"[21]

Köroğlu'nun

"Benden selam olsun Bolu Beyi'ne
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır"

deyişine o denli yakındır ki, ozan, yüzyıllar öncesinin bileşimini güncele uyarlayarak, ezenle ezilen güçler arasındaki uzlaşmazlığı "Düşman kavgayla selamlanır." anlatısında bulmuştur.

"Düğününde oynayamadığın
Körpe kuzu düştü yadına"[22]

derse, "körpe kuzu"lu, "kınalı keklik"li halk güzellemelerinin inceliklerle Karacaoğlan'ı da, Emrah'ı da bir anda çağrıştırır. Ama O, adsız bir türkü olma yolundadır. Erkenden, Gökçe şiiri sinemiz üzerinde yaralar açmış, yürekten ağırlanmışsa, dileğince bir "bozlak" ya da bir "hoyrat" olabilmenin amaçlarına ulaşmış sayılır.

Diğer özelliklerini imge yapısıyla da bir bütün içinde görürüz:

"Nisandı
Yavri
Hey
Ham
Meyveyi
Koparılar
Dalından"[23]

Turan Emeksiz adına yazılan ağıt şiiri böyle biter. Nisan ayında genç bir devrimcinin ölmesiyle, ham meyvanın dalın koparılmasına rıza göstermeyen halk imgesi benzetmeyi ve anlamı güçlendirir. Emeksiz'i katleden güçlerin ne denli acımasız ve insanlık dışı olduğu halkçı bir ağızla duyurulur. Biçimin de sözcük sözcük altalta verilmesi, kütür kütür kırılan bir ağaç dalının ağlamaklı sesine yakın düşer.

"Bir Milli Kurtuluş Türküsü"[24] adı verilen şiiri ise şöyle başlar:

"Zalım
Hemi de kötü dinli gavur"

Burada kastedilen "zahm" emperyalizmdir. Ozan, doğrudan emperyalizm kavramını şiirine sokmaktansa, onu halkçı lanetlemelerle işaretlemeyi daha uygun bulmaktadır. Doğrudan emperyalizm kavramının türküler renginde bir şiire sokulduğunu düşünsek, dilde bir tavsamanın, seste bir aksamanın, anlamda bir duraksamanın olacağını söylemek için müneccim olmaya gerek yoktur. "Kötü dinli gavur" benzetmesinin bilimsel dildeki karşılığını "emperyalist ideoloji" ile açıklarsak pek yanılmış sayılmayız.

Deyişte, içerikte, imgede Gökçe'nin konuşan bir şiir dili yaratmasının en önemli nedeni sözlü halk yazınının verileri'dir. Ama, bu veriler çağdaş bir kişiliğe karışmışlardır. "Yanım yörem Tepegöz Şahmaran" denirken, Dede Korkut masallarının garipsi canavarlarının yerine kapitalizmin sömürü canavarları anlatılır. "Adı görkli Marx yadıma düşende" dizesinde peygamberlik kavramına daha dirimli bir yorum getirilir.

Kuşkusuz, halk yazınının verileri Gökçe için tek etkilenim odağı sayılmamalıdır. Tümüyle halkçı bir söyleyiş içine girdiği söylenemez. Ne var ki, belirleyici olan sözlü halk yazınıdır. "Demiri eriten kömür/Yiğidi eriten kanır" ya da "Ya derdime derman/Ya katlime ferman" gibi ölçülü masalımsı tekerlemeler zaman zaman serbest şiirin olanaklarıyla yer değiştirirler. Gökçe, bu tür dizelerde de ülkesine, doğasına, insanına sarsılmaz bir aşkla bağlıdır. Sözgelimi;

"Çığlıklar getirdim
Üzümleriyle beraber çürür gibi düşen
İnsanlarımdan"[25]

yada,

"Adana, Aras pamuğu kadar
Sevdiğim yüzler"[26]

dizeleri de, acı ve sevinçleriyle aynı fonun üzerine oturtulmuşlardır.

"Anamız birdir, aynı memeden
eminişiz dostlar
Kan kardeşiz, sizlere kanım kaynıyor"[27]

yaklaşımındaki dokunaklı sesi, Nazım Hikmet'in "Her mil-i bahirde dostlarım var" diyen evrensel sevgisiyle özdeşlik kazanır. "Vatandaş", "Köylülerime", "Memleketimin Şarkıları", vb. şiirlerinde Gökçe'yi Nazım'a yakın bir söyleyiş içinde buluruz. O, usta bir ozan titizliğiyle kendinden önceki bileşimleri de şiirini temelleyen öğeler bütününe katmış olmalıdır. Denilebilir ki, o erkeksi söyleyişin altında, at sırtından inmeyen kavgacı ve gezgin ozanların korkusuz avazları yanında, yazılı-yazısız tüm karşı çıkışların da payı vardır.

Gökçe, aynı zamanda başta Ahmed Arif gibi büyük bir ustayla toplumcu-gerçekçi bir şiir adına kaleme sarılanların, engin bir şiir denizinden yeterince tuzunu aldıkları önemli bir etkilenim odağı olmuştur.

İnsanlık adına, baş eğmeyen şiiriyle onur anıtı gibi yükselen Gökçe, yaşanası günlerin özlemine daha fazla dayanamadı. Yüreği gide gide 61 yaşın taşlı dikenli yollarında birdenbire durdu.

Vadeli-vadesiz nice ölümler karşısında, yiğit ve erdemli kişiler adına söyleyeceklerimiz sitemli bir yakarıdan öteye gitmiyor. O da zamanında böyle hayıflanmıştı:

"Ölüm adın kalleş olsun"

1) Dost Dost İle Kavga (şiirler), Enver Gökçe-Yücel Yayınları I. Basım, Kasım-1973
2) a.g.y. (adı geçen yapıt) s. 57
3) a.g.y. s. 54
4) a.g.y. s. 44
5) a.g.y. s. 44
6) a.g.y. s. 45
7) a.g.y. s. 46
8) a.g.y. s. 45
9) a.g.y. s. 55
10) a.g.y. s. 39
11) a.g.y. s. 81
12) a.g.y. s. 65
13) a.g.y. s. 86
14) a.g.y. s. 52
15) a.g.y. s. 72
16) a.g.y. s. 66
17) a.g.y. s. 95
18) a.g.y. s. 57
19) a.g.y. s. 55
20) a.g.y. s. 51
21) a.g.y. s. 72
22) a.g.y. s. 70
23) a.g.y. s. 92
24) a.g.y. s. 95
25) a.g.y. s. 60
26) a.g.y. s. 63
27) a.g.y. s. 93

Mükrim Bahçeci

1941'de Şavşat'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini bu ilçede tamamladı. 1958'de Gümüşhane İlköğretmen Okulu'nu bitirdi. Hopa, Şavşat, Bafra İlçelerinde Türkçe öğretmenliği yaptı. Şimdilerde İstanbul Bahçelievler Lisesi'nde Türkçe öğretmenliği yapıyor.

Peygamber Çiçeği

Gerek roman eleştirisinde, gerek romanın kendisinde var olması gereken belli ölçütlerin zorunluluğu yadsınamaz. Bir konuyu kurgulamanın önemi ne denli nesnel bir olgu ise, salt o temelden yaklaşmak da o denli noksan sayılır. Dil ustalığı nasıl ki, romancı ve roman için en önemli temeli oluşturuyorsa, yine salt dil ustalığına arka vermek bir o kadar sakıncalıdır. Romancı bakış açısıyla olayları yansıtır. Ayrıntıları yerli yerine koyar. Görüş açısı çerçevesinde kitlelere ne söylemek istediğini, gelecek kuşaklara aktarmak istediklerini, gerçekçi bir yaklaşımla verir. Dünden bugüne romanın ve romancının tek yanlı yaklaşımları veya birinden diğerine öncelik tanımaları eleştirilerek günümüze ulaşılmıştır. Tek yanlı sivrilmelere, bu sivrilmelerin başarı şanslarının az olduğuna tanık olmaktayız. Tek yanlı yaklaşımların tipik örneklerinden polisiye romanları söyleyebiliriz. Kurgu ve olayın gerilimle doyurulması çarpıcı biçimde verilir bu romanlarda. Yeterli olmamıştır bu. Salt konu yeterli olsaydı Zevako'yu okumak, salt anlatı ve dil ustalığı mı isteniyor Selim İleri öğütlenebilir. Salt duygu ve düşsellik yeterli olabilseydi bir Jokai örnek oluştururdu.

Öyleyse bir romanda var olması gereken öz biçim kaynaşması yanında yapıtın toplumsallığı daha da önemlidir. Toplumun sosyo-ekonomik yapısını, ondaki çelişkilerin kaba öğretiden ve biçimsellikten uzak olarak verilmesi zorunludur. Nasıl ki, salt yalınlık kuru bir gayretkeşliği içerir, duygusallık da dozunda verilmelidir. Bütün bu gerçek doğrultusunda yaşamın ne ölçüde kavrandığı ve yorumlandığı roman için başarı nedenlerinden en önemlisidir. Belirtilen yaklaşımlarla ele alındığında kesintisiz, sürükleyici, yatkın bir anlatım ve akıcılığın pekiştirdiği, yakınmadan, serzenişten kaba öğreti gayretkeşliğinden uzak, içten, yalın, sıcak bir konu içermektedir PEYGAMBER ÇİÇEĞİ.

Zamanını doldurmuş, belli ekonomik ve sosyal gelişmelerin doğal sürecinde işlevini yitirmiş, konağıyla, bakırcı dükkanıyla salt anılarda yaşayan Donsuz Oğullarından Seyfettin Efendi'nin geçmişteki yaşamı. Bir zamanların kentsoylusu Seyfettin Efendi'nin karısı. Ana. Zengin mahallenin giderek yoksullaşması, yeni koşullara ayak uydurmaya küçük esnafın kaçınılmaz ve acıklı sonu. Tüm bunların yanında işçi durumuna düşen oğlunun eve kefere bir kızı gelin diye getirmesi. Artık suçlu, tüm kötülüklerin suçlusu bellidir. Kimsesiz, zavallı, gelinin yapacağı, her şeyi sineye çekmektir. Dövülmeler, sövülmeler, kaynana tarafından akıl ve düşe sığmayacak ilenmeler, sonu gelmez kargışlar, aşağılamalar. Bu yaşlı kadın, işi oğluna genelevden kapatma getirterek, yaltaklanmaya kadar vardıran kini. Sürekli gelinini dövdürme yollarını arayıp bulma. Bunda şaşılacak başarı gösterme.

Baba ise yoksulluğun ve geçim sıkıntısının açmazı içinde. Kendini her zayıf ve bilinçsiz insanın sığındığı sığınakta bulur. İçkide. İçkinin uyuşukluğunda. O artık zalim, bencil, kolay etkilenen, iradesiz, zavallının biridir. Bu zavallılığı anasının kışkırtmaları sonucu öz yavrularını ezen, horlayan, çözümsüzlüğün, ümitsizliğin, çarpıcı örneğidir.

Roman kahramanı Nurten'in yaşam öyküsünü belirleyen ve yönlendiren ortam tamamlanmıştır. "Alıcı kuş gibi sağıldı üstüme. Vur ha vur: Çimdikten, tokattan, burulmaktan etlerim mosmor kesildi, uyuştu, keçeleşti."[1]

Babasından sürekli dayak yiyen annesi ise hıncını çocuklarından alır. "Bizler, ötekiler birbirini yerken yüreklerimiz ağzımıza gelmiş, korkumuzdan altınuza kaçırdığımız yetmiyormuş gibi bir de dayak yeriz. Vur abalıya, çat yumruk."[2] Artık Nurten için bu yaşam koşullarına ayak uydurma zorunluluğundan başka pek bir seçenek kalmamıştır. Böyle bir aile ortamı içinde doğup büyümenin doğal sonuçlarıdır. Yaşam koşullarını etkileyen ağır ekonomik zorluklar bir ara yoksul mahallenin dışındaki yaşamla seyrek de olsa karşılaşma, etkilenmeler. Giderek ilgi çekme özlemleri. Necmi'nin varlığı.

Giderek daha da yoksullaşma. Mahalleden taşınma. Çünkü artık ev satılmıştır. Babada yoğunlaşan birikim, bilinç yoksunluğu nedeniyle kolay bir yol seçip Nurten'in asılması sonucunu yaratmıştır. Nurten için de sonun başlangıcı. "Bizi dövdüğü zamanlarda olduğu gibi büyük bir pişmanlık duygusu içerisinde düşüncelere dalmış..."[3] Artık kendisince kurtuluş yolu aramaktan başka çaresi olmadığına inanır Nurten. Böylece Peygamber Çiçeği olma koşulları oluşur. Yazara göre bu bir kaçınılmaz son, bir kader değil.

Konu böylesine basit, kısır görünüm sunmasına karşın, soluksuz izlenebilecek bir senaryo sürekliliği yadsınamaz biçimde okuyucuyu sarmaktadır. Okur da roman kahramanlarıyla birliktedir her zaman. Onlarla ağlar. Onlarla, ağlamayı unutan o yoksul insanlarla özdeşleşmektedir. "... O kadar dayağı yediğim halde gıkımı çıkarmayışıma, gözlerimden bir damla olsun yaş süzülmeyişine..."[4] Yazarın öz yaşam tekniği kullanarak sergilediği, hem yakından, hem uzaktan gösterebildiği bir dramdır Peygamber Çiçeği.

Ufak bir kentin insanları -nedenlerini kendilerinin de bilmediği- içinde boğuldukları, ekonomik sıkıntıların olumsuz ve boğucu etkilerinin sorumlusu olarak en yakınlarını görmeleri, göstermeye çalışmaları, yalnızca Nurten'in ailesinin değil, giderek insanlığın dramı olmakta, yurdun ve dünyanın bilmem neresinde benzeri örneklerinin çokluğunu simgeleştirmektedir. "Gel gelelim nedenler benim kafamın içinde azalmıyor, tersine arı oğul vermiş gibi..."[5] "Komşularımız da bizden farklı değildi... Bizim evdeki kavga ve dayakların nedeni farklıydı biraz."[6]

Verilerdeki doğallık, çizgilerdeki katı gerçekçilikle iç içe girince toplumsal içeriği daha bir belirgin ama içli, duyarlı bir durum almaktadır. "... Tepesini fethetmek için kıyasıya ter döktüğümüz kulaksızın kuruluğu."[6] Yoksul ailenin zavallı çocuklarının bağırlarında açan sadece umutsuzluk çiçeğidir. Her gün yeni bir karamsarlık çiçeğidir. Ve bu çiçek günden güne solmakta, kurtuluş çarelerini asla bulamayacağı, bulmak bir yana aramasının düşünülmesi dahi akıllarının ucundan geçirilemeyeceği gerçeği, o bahtsız yavrularla birlikte okuru da sarmakta, onlarla beraber doyumsuzluğun, yoksulluğun acısını ustalıklı dokumasıyla aynı yürek çarpıntıları, aynı soluk alışlar, acı, gözyaşı paylaştırılmıştır. "Elini daldırıp koca bir avuç dolusu çikolata vermiş de, yiye yiye usanmışım gibi ağzımı şapırdatarak..."[7] "Tahta gibi takır takır olurdu pideler. Ondan sonra bize gün doğardı artık. Bu kurumuş pideler... bizim hem ekmeğimiz, hem çerezimiz... bazı arkadaşların ceplerine kuru üzüm, leblebi, patlamış mısır... ne bileyim kavurga gibi, öteberi doldurup yedikleri gibi..."[8]

Bu ailenin dramını, onların yoklukları, sıkıntıları, neden sonuç ilişkisini okura başarılı bir biçimde sezinleterek, kaba öğretiden özenle kaçınmıştır Mustafa Balel. Bunu içten bir duygu ve açıklıkla biçimlerken etnik bağnazlıkların ulaştığı boyutların da çarpıcı bir tablosunu çizmeyi başarmıştır. "Yılan sözü, büyük annemin annem için kullandığı söz. Enik de biziz. Babamla aralarındaki sürtüşmenin nedeni de bu işte."[9] Nurten aklı erdikçe, davranışları kavradıkça, büyük anne konusunda daha açık ve belirgin kanılara varmaktadır. Bunun gelin kaynana sürtüşmesinden çok değişik olduğunu daha net, daha kesin görebilmektedir. Var olan çelişkinin Nurten tarafından açıklıkla kavranmasıdır. Çelişkinin su yüzüne çıkarılmasıdır. Bu olgu romanın yapısına egemen olan baş etkendir. Bu olgu romanın tüm yapısına egemendir. Bu bağnazlık, yobazlığın karabasanı, Donsuz Oğullarından Seyfettin Efendi'nin karısının kafa yapısını biçimlendiren "Kardeşimin helaya düşürdüğü çanak bile, çıkarıldı, kırklanıp gerisin geri kullanılmaya başlandı ama annemin kusurunun kırklanacak yanı yoktu, büyük annemin gözünde." "Bize bile, kızdığı hatta sevdiği zamanlar, baş sözü - İt keferedir."[10] Tekkeye çevirdiniz, oldu olacak ceminizi meminizi de burda yapın, vb. "Yüz yıllardan beri toplumu içten içe bölen, kemiren, olguya Mustafa Balel'in dünya görüşüne uygun bir tutarlılıkla yaklaştığını görüyoruz. Hangi dağda bilmem neyin ölmesinden, yıldırın düşmesine tut, evin, çevrenin tüm musibetlerin sorumlusu olarak gördüğü bir kefere gelindir. "Gül demiyor ki, gönlü incine, ... yağa yatırsa, bala batırsa, gökten taş yağsa annemden biliyor. Burada artık sezdirmekle kalmadığı, bağnazlığın karakteristik özellikleri verilmiş, Balel bunda oldukça içten, açık, gerçekçi olduğunu göstermiştir. Baskı uygulayıcı olarak yalnız kaynana olmadığı da bir başka gerçek. Evin satılması konusundaki mahallelinin takındığı olumsuz yaklaşım, söyledikleri sözler, her şeyi gözler önüne sermektedir. "Bu gün gelen karıda anangildeniniş, evi o sırtı sarılara satacak olursanız başlarına yıkarız alimallah"[12] "Hadi beslenmeliği neyse ya kefereliğine ne demeliydi annemin."

Yazarın çevreyle içli dışlılığı, sağlam gözlemleri, mahalle çocuklarının oyunlarındaki canlılıklarda belirgin bir biçimde yansımaktadır. Okura açık bir bildiri sunulmadan, sloganculuktan uzak olaylara yaklaşımını bilinç düzeyi ile belirleyen bu anlatı, monolog tekniği ile ustaca verilmiştir. Kenar mahalle yoksul insanlarıdır onlar. "Hani bizim evde etli yemeğin pişmesi... tatlıların yalnızca bayramdan bayrama yapıldığı gibi bir şey..."[13] Sarımsak, tezek, maltız kokularının yaşamlarının parçası olduğu, dertler, sıkıntılar, bir kaos, soluk kesen, boğan bu atmosferin yaratılmasında zorlanmadığı, giderek insanı sardığı, çektiği görülmektedir.

Gelişen, özleşen, edebiyat ve sanatta giderek daha bir yetkinleşen güzel dilimiz, yeni bir coşku, özgün bir anlatım, içten bir üslup! Peygamber Çiçeği az rastlanan örneklerden biri sayılır. İçtenlik ve üslup yönünden. Dilde titizliğe varan ağırlık, keskin bir yalınlığı da içermektedir. Bu içtenlik okuyucuyu da sardıkça sarmaktadır. Olay ve düşünce bütünlüğü kaynaştırılmıştır. "... Dumanın içerinin loşluğunu artırdığı, havasını daha da ağırlaştırdığı odamıza doğru..."[14] O dar çerçeve, buğulu bir pencereden sezinlenen aralanmasına çalışılan yaşam ışıltıları... Roman kahramanı Nurten'in sezgileri böylesine sınırlı bir dünyanın, ışığın, özlemlerin, arayışların, düşlerdeki basit ve acımasızlığın simgeleridir. "Bir güne bir gün adımın söylendiğini anımsamıyorum... var mıydı, yok muydu onu bile bilmiyorum. Gerçi nüfus kağıdında bir Nurten var a..."[15] Öylesine yitik bir dünyanın simgesidir Nurten. Duyarlı okuyucu topluluklar için sembolleşmiştir. Okuyucunun soluğu onun soluğu, yürek çarpıntılarında biraz da o vardır. Bir lokma ekmek, eski bir hırka, kırık bir ayna, huzur içinde bir ev okuruyla Nurten'i özdeşleştirmiştir. "Para yerine geçen küçük cam parçalarını -hele bir tanesi var ki... Kulaksızın gübreliğinde bulduğum bu eflatun camıma..."[16]

Bir romanda var olması gereken kaçınılmaz başarı nedenlerinin başında gelen toplumcu yanı tamamlamaktadır yapıtı. Artık yazar salt bir anlatıcı olmaktan çıkmıştır. Toplumsal çelişki ve çatışkılara neşterini sertçe vuran, anlatıdaki net çizgilerle vermektedir. "Kafamın içinde yanıt veremediğim bu neden ordusu günden güne açmaza sürüklüyor beni. Yönlendirilmemiş birikim kadar tehlikesi yok."[17] Bireysel çıkışların kurtuluş yolu olmadığı, bileği bükülemeyecek düzeyde, zor, batta olanaksızlığını kahramanının kendisini Çiçek Pazarında bulmasıyla, o yaşamı ayrıntıları bakış açısı önem derecesinde verebilmesiyle kanıtlamıştır.

Roman yazarın oldukça başarılı gördüğüm bir yanı da tiplemelerde, ve tiplerin verilişindeki çevre, toplum, yaşam kaynaştırılmasındaki uygunluktur. Ayrıca eşya insan ilişkilerinde belirgin koşutlukta gözardı edilmemiştir. Vişne sularından dudak boyamak yanında, ufak tefek incik boncuğa tutkunluk yerinde verilmiştir. "Vişneler olgunlaşınca elin değer değmez bir boya bırakıyordu. Dudaklarımı boyamak için onu kullanacaktım."[18] Burada olay, düşünce örgüsü yanında nesnelerin yerli yerine oturtulduğu başarılmıştır. Ayrıntılar, kişi, çevre; ekonomik temeller üzerine oturtulmuştur. Nurten düşselliğinde bile çevresindeki ortamın sıkıntılı atmosferini yırtamaz. "Yürümeyen şeyler var... Bir ben değilim ki, bu bataklığın kurbağası, yüzlerce, binlerce..."[19]

Aslında bunları bile düşünemeyecek duruma itilmiştir. Fırsat çıkmadığı gibi bulacak durumda da değildir. Düşlerini süsleyen huzurlu bir ev ve aile yaşamının özlemlerini aşamaz. Onun için tek düze olan yaşam kavgasındaki zor ve amansız koşulların şans tanımaması toplumsal bir sonuçtur. Burada duygu öğesi üzerine söylenecek söz, olumlu yan, Necmi'nin varlığı, geniş çaplı etkisidir. İlk gençliğin getirdiği cinsel bunalımlar, ilgiler, gitgide saran, kavrayan duygular, Necmi artık doğal yerine oturmuştur yapıtta. "...Olayı Necmi'ye olan sevgimi azaltmamış, tersine perçinlemişti. Daha bir bağlanmış, sevdalanmıştım sanki."[20] Ortalığı gümbürdeten sesler: Bir genç ilişiyor gözüme, Tıpa tıp Necmi... Bir heyecan... Yüreğim kalkıp inmeye başlıyor."

Bu ne zor okunan bir romandır, ne de hoşça vakit geçirtmeyi amaçlamıştır. Pragmatik yaklaşımlardan uzak, canlı bir anatomisi var yapıtın. Özenti ve öykünmeden uzak görünmektedir. Yöresel dil zenginliğini daha da pekiştiren deyimleri, özdeyişleri, ata sözleri gereğince süslemiştir. Bu folklor zenginliği Anadolu insanının bitmez hazinesidir. Balel bunu sergilemesini bilmiştir.

Çağdaş roman özelliklerini tüm boyutları çerçevesinde incelendiğinde PEYGAMBER ÇİÇEĞİ'nin toplumsal bir değer taşıdığına kuşku yoktur. İnsanların yaşam koşullarının belirlenmesinde hangi öğelerin baskın olduğu gerçeğini açık bir biçimde vurgulandığı görülür. Yaşamı kavrayıp, yorumlamasında beliren sonuç, açıkça kendini gösteriyor. Bireysel çıkışların, bunalımlarında daha da açmaza sürükleyeceği, umutsuzluk denizinde boğulacağı, bireyi belirlediği gerçektir. ●

1) Peygamber Çiçeği s. 20
2) a.g.e., s. 49
3) a.g.e., s. 229
4) a.g.e., s. 65
5) a.g.e., s. 55
6) a.g.e., s. 76
7) a.g.e., s. 78
8) a.g.e., s. 62
9) a.g.e., s. 42
10) a.g.e., s. 40
11) a.g.e., s. 44
12) a.g.e., s. 43
13) a.g.e., s. 37
14) a.g.e., s. 85
15) a.g.e., s. 129
16) a.g.e., s. 55
17) a.g.e., s. 236
18) a.g.e., s. 47
19) a.g.e., s. 95
20) a.g.e., s. 235
21) a.g.e., s. 113

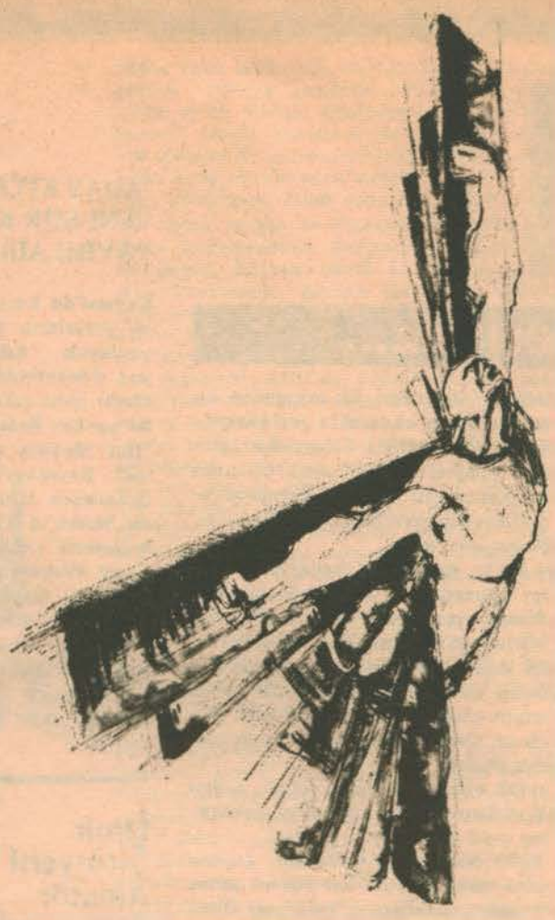

Bir Sıcak Tebessümle

—Jale Yeşilnil'in anısına —

en az beklediğim ağlamandı
her zaferin ekşi tadından sonra
damarların nereye değdiğini düşlerken

oysa o anı artık saklayamam
ne bir dilim ekmeğim kaldı
ne de kitap aralarında kurumuş çiçekler

yosunlu patikalar çoktan yitti
yağmurda gezinmek yasak

çünkü artık yoksun
ve unuttuk seni
bozuldu bir çok tılsım
ipeksi rölyefler

incil yaşama aktı

bağışla bizi

bir ilahi okur gibi
yüksek sesle
ve dikkatle
bağışla bizi

çünkü unuttuk seni
tüm özlemlerimizle

bağışla bizi

Metin Celal

Görevlerimiz...

Yarın, "sanat ve edebiyat" dergimizi, ilk sayısından bu yana sürekli okuyan, yalnızca okumakla yetinmeyip, dergimizde yer alan yazıları, çizgileri, fotografları, şiirleri bilimsel tartışma anlayışı ile tartışarak olumsuz yönlerini, eksik kalan kısımlarını ortaya çıkarmaya çalışan, bununla da yetinmeyip,okurlarımızla çevremize yararlı olmayı amaçlayan gençleriz.

7. sayıya ulaşıncaya kadar, yaptığımız tartışmaların sonunda, dişe dokunur olumsuz bir yön ya da eksiklik görmedik. Ancak, Nisan ayı "Çocuk Özel Bölümü"nü de içeren sayısını, her zaman olduğu gibi, - sekiz (8) saatlik işgünü sonunda yarattığımız zamanlar içinde- bilimsel tartışma anlayışı ile olumsuz yönlerinin ya da eksik kalan kısımlarının olup olmadığını tartıştık. Büyük bir eksiklik görünce, sizlere yazmayı ve anımsatmayı kendimize bir görev saydık.

"Benim görevim, uygar olmayan, hakkı yenen, ezilen insanlara haykırmak, onların elinden tutmaktır, gerekirse ölmektir."

Yukardaki sözler 1979 Nisan'ında öldürülen; yaşamı boyunca insanlar -ama insanlar- için her hal ve şartta onurlu adımlarla yürümeyi hedeflemiş, yazarımız Ümit Kaftancıoğlu'na aittir.

Okullara özlemi olan yüzbinlerce köy çocuğunun, inanılmaz öykülerini dile getiren, çocuklara olan sevgisini 45 yıllık kısa ama onurlu yaşamında eylemleriyle kanıtlayan, bu değerli insanımızı , dergimizin sayfalarında anmamak, O'nu çocuklarımıza tanıtmamak büyük bir eksiklik değil midir?

Özel bölüm ağırlıkları ile ilgili yaklaşımlarınızda, özel ağırlıklarda ele alınan bölümleri tek bir sayıda çözmek amacında veya "bu bölüm işlenmiştir bir kez daha değinmeye gerek yoktur" kolaycılığına kaçmak, kuşkusuz toplumcu gerçekçi görüşü reddetmek ve idealizmin batağına saplanmaktan başka bir şey değildir.

İnanıyoruz ki, amaçlardan biri ağırlıkları ile ele alınan konuların çözümlenmesinde bilimsel tartışma ve eleştiri anlayışını çağırmaktır. Gerçekler ve doğrular böyle bir anlayış zenginliği ile ve sürekli toplumsal yaşam içinde sağlana sağlana etkinlik duyurırlar ve canlılıklarını korurlar.

Şu halde, sizlerin de belirttiği gibi "tasarladıklarımıza, yapılabileceklere çok da yaklaşamadık" sözünüz, bu konunu, dergimizin yaşamı boyunca, zaman zaman ele alınmasının zorunluluğu ile karşı karşıya getiriyor bizleri...!

Yarattığı yapıtları ile, çocukların daha iyi, daha güzel bir dünyada yaşamaları için, onurlu adımlar atmaktan çekinmeyen, gereğinde ölen ve "Çizmeleri'm Keçeden" adlı yapıtının sonunda çocuklara "Sevgili çocuklar, bu kitabı, sizlerin barış içinde ve güzel bir dünyada yaşamanız için yazdım" diyen çocuklarımızın saygıdeğer ağabeyini tanıtmamak bir eksiklik değil midir?

O'nun "görevci" sanat anlayışını çocuklarımıza anlatmak, öğretmek bizlerin görevi değil midir? Bundan böyle, zaman zaman "çocuk" konularında ele alınacak bölümlerde bu onurlu yazarımızı çocuklarımıza tanıtalım, diyoruz.

Çabalarınızın çabalarımızla yoğrularak, daha iyiye, daha güzele yürüyerek çok şeyler kazanacağımız açıktır.

Eksikliklerimizi tartışarak ama bilimsel tartışma anlayışı ile tartışarak gidermeye çalışmak, sanatçı ve sanatsever insanların görevlerinden biridir.

Bundan böyle dergimizde gördüğümüz eksiklikleri sizlere yazmaya çalışacağız. "Biz bir eksiklik bulduk, onlara yazdık, bizim işimiz bu kadar"...vb. gibi kolaycılığa kaçamayacağımızı da belirtir, çalışmalarınızda başarılar dileriz.

t. alşan • t. başar • ş. tuncay

"ADAY KİTAPLAR" ÜÇ YENİ ŞİİR KİTABI YAYIMLADI

Kayseri'de kurulan, genç şair ve yazarların yapıtlarını yayımlayan "Aday Kitaplar", yaz döneminde üç yeni şiir kitabı daha çıkardı. Bu kitaplar şunlar: Bedrettin Aykın'ın "Her Mevsim Acılarda", Kemal Bayrakçı'nın "İçinden Güzelleşen Dünya", Abdülkadir Budak'ın "Gömleğim Leyla Desenli" (ekli 2. basım).

Aday kitaplar daha önce de, Mehmet Çağlıkasap'ın "Bir Sevdaya Yürümek", Ayhan Gülsoy'un "İçimi Güne Serdim" adlı şür kitaplarını, Fazıl Yalçın'ın "Bir Uzun Türkü" adlı öykü kitabını yayımlamıştı.

İzmir Şirinyerli Amatör Satranççılar

Yarın'ı okuduklarını, çok beğendiklerini belirten Şirinyerli amatör satranççılardan bir mektup aldık. *"Her geçen sayı karşılaştığımız olumlu yenilikler, gelişmeler bizleri sevindiriyor. Özellikle son sayılarda satranca sayfa ayırmanız bizleri en çok sevindiren gelişmelerden biri"* diyorlar.

Şirinyerli amatör satranççıların mektubu şöyle sürüyor:

"Bizler, Şirinyerli amatör satranççılar olarak semtimizde satrancı sevdirmek, yaygınlaştırmak amacıyla 15.4.1982 tarihinde başlayan, 24.4.1982 tarihinde sonuçlanan bir turnuva düzenledik. Ne yazık ki, turnuvayı bir kahvehanede yaptık.

"Sizlere turnuva maçlarından birinde ortaya çıkan bir pozisyonu aktarmak istiyoruz:"

Şirinyerli satranççı arkadaşlarımıza, Yarın'a gösterdikleri ilgi için teşekkür ediyor ve güzel çabalarının ürününü okurlarımıza aktarmak istiyoruz:

Siyahın durumu:
a5 de Piyon
d7 de Vezir
f 6 da Fil
g7 de Şah
h 7 de Piyon

Beyazın durumu:

b1 de Vezir
b3 de Şah
f7 de Piyon

Beyaz Beraberliği sağlar.

Çözüm:

Beyaz
V: ph7 +
Af8 +! (vezir alır)

Siyah
Ş: Vh7 (Eğer: Şf8 oynarsa vg8 + şe7 —) Piyon f8 + oynayarak vezir olur)

Beraberlik.

DAYANIŞMA'NIN 1. KONGRESİ TOPLANIYOR

Merkezi Ankara'da bulunan "DAYANIŞMA Yayın Üretim Kooperatifi" yöneticileri, Kooperatifin 1. Kongresinin, 10 Ekim'de Ankara'da toplanacağını açıkladılar.

Kuruluşumuzun
1. yılında
İstanbul, Ankara
ve İzmir şubelerimizle
yayınevleri ve
okuyucuların
hizmetindeyiz.
ÖRNEK DAĞITIM

onlara

-filistin için

1
o'nlar
kanlarıyla yazdılar topraklarına
kimliklerini
doğan çocuklarının
yanaklarından öpüp
koyamadılar
isimlerini

2
vay benim
doğarken bir
yaşarken bir
ölürken bir
kıskandığım
yiğitlerim

vay benim
ekmeğini
bombalanmış topraklarda
kazanan sevdiklerim

3
o'nlar ki;
çıplak göğüslerine
yumruklarıyla işlediler
yaslarını

nar'dı çiçeksiz mendilleri
basınca/kesilsin diye kanayan
yaralarına

alınlarına değdi
kurşun fırtınası
yaktı
yüzlerini

bağırlarından yandılar
yanıklar içinde kıvrandılar
unuttular
ağıtlarını

bağırdılar
alpyıldızlarınca yukardaki
mavi bulutlara
kıramadılar ölümün duvarlarını

4
dökülmüşken yollara
ölümün müthiş kolları
kalanların sevdaları
ölümsüz olmalı

haziran 82
İSMAİL DOĞANER

STOCKHOLM

Anneydiler

Anneydiler
Onsekizinde, yirmisinde, yirmibeşinde...
Yasemin çiçekleri gibi narin
ve suçsuzdular...
Bir badem ağacı gibi
Sabırla, kahırla, umutla beslediler bebelerini

Anneydiler
Buraltıcı bir Ağustos günü
Akbabalar gibi ölüm aramaya çıktı bombalar
Kukumav kuşları gibi ötüp
Kurşun hızıyla çakıldılar
Ağustos güneşinden binlerce kere daha sıcak
Gün ışığından binlerce kere daha parlaktılar
Toprağa vurdu ilkin ölüm
Sonra göğe ağdı
Ardından kesildi güneş
Kesildi gün
Kesildi yaşam
Kızıla boyandı dört bir yan

Anneydiler
Minicikti bebeleri
Küçücüktü...
Kâr etmedi
Göğüslerine bastırdılar
Kâr etmedi
Çığlıklar yükseldi bir kavak boyu
Çığlıklar bir fidan boyu
Bacaklar uçuştu havada
Ve kollar
Liğme liğme ve gövdesizdiler
Toprak böylesine kanlanmadı toprak olalı
Böylesine ölüme doymadı

Aynı anda sustu Kafkasya'da bülbülaykalar
Sustu İspanya'da kitarlar
Ve sustu türküler Anadolu'mda
Ağıt oldu yakıldı anaların ağzında

Anneydiler
Bebelerini aradı gözleri
Bulut bulut bebelerini aradı
Kanb toprağa devrildi bakışları
Bebelerini aradı hıçkırık hıçkırık çığlıklar
Nehir nehir aktı gözyaşları bebelerini aradı
Toprağı suladılar

Ninniler bebelerini aradı yanık yanık
Destan destan bebelerini aradı masallar
Mezartaşlarına kazındılar

Bebelerini aradı süt yüklü memeler
Toprağı emzirdiler
Çimlensin diye barış tohumları
Büyüsün çiçek açsın diye
Bebelerinin cesetleriyle gübrelediler
Ve toprak, böylesine beslenmedi toprak olalı
Böylesine ölülerin üstünde

Anneydiler
Onsekizinde, yirmisinde, yirmibeşinde
Üzerinde "Made in USA" yazılı vahşi bir bomba
Alana dek ellerinden bebelerini
Sıcak bir Ağustos günü
Hiroşima 1945 ve Nagazaki'de...

Mamak, 9 Mayıs 1982
KUDRET KÖKSAL

Sevgi Misafiri

Bir elin boşta kalsın
bana sakla
tebdil gezsem de
çiçeklerin soluğunu tutar
sabah kuşağının uykusunda
sessizce gelir
elini sıkarım
sizin oraların ağaçları
boylanıp ihtiyarlasa da
unutma
bir elin boşta kalsın
gelirim ben

Hasdal Tutukevi
BÜLENT SAKA

Tansel

Tansel çok uzaklarda şimdi
Belki de çocuklarının anasıdır
Ve masal anlatıyordur her gece.

Meç yaptırır nu saçlarını hâlâ,
Gözleri bir uçurum mudur?

Varsam yanına, ben geldim, desem
Otur, bir çay yapayım, der mi?

Tansel çok uzak değil şimdi.

AHMET AKGÜL

Dönüşüm

günü vurdular
güle değmeden
kanayan yüreğidir gecenin
şafağın balkıması yakındır
—ki her yanda karanfil—

sevgilim,
yiğit çiçeğim,
kurumadan kirpiklerimdeki tuz,
bana gökyüzünü getir,
denizin bittiği yerden.

Şubat 1981

HASAN SEMİH

Zengin bir kaynakça (Türkçe'de yayımlanmamış Yunan kaynaklarına da) dayanılarak hazırlanmış açıklamalı kronoloji. O günün basınından özetlerle.

Başvuru kitabı
Büyük boy 440 s.650 TL.
Ankara,İstanbul,İzmir'de kitapçılarda.
İsteme adresi : Öğretmen Dünyası,Tuna Cad.2/402 Kızılay - Ankara

BERDEL'den sonra
kırklardağının düzü
ESMA OCAK'ın öyküleri/
yeni çıktı/
bütün kitapçılarda

karikatür notları...

9/ vazgeçilmez bir başyapıt: "güzellik bilimi olarak estetik ve sanat"

Karikatür notlarında "nasıl bir mizah"ı tartışırken, başlıca yöntemimiz el yordamıydı. Bu tartışmalarımıza ne önceki çalışmalar kaynaklık edebilirdi ne de kaynaklık edebilecek yerli ya da yabancı kaynaklar bulunabilirdi. Mizah ve karikatür tartışmaları için yeni düşünceler üretebilmek için elimizin altına gelen tüm kaynakları özümsemek, bu kaynakları neredeyse sıkarak, birkaç damla da olsa birşeyler kazanmak zorundayız. Çok seyrek de olsa, yararlanılacak kaynaklara rastlayabiliyoruz. Bunların en sonuncusu, sanat ve edebiyatımızda kurulu düzenleri yerinden sarsacak nitelikte. Geçen sayımızda çevirmeni Aziz Çalışlar ile yaptığımız bir konuşmayı yayımlamıştık. Kitabımız, Sovyet estetikçisi Prof. Moissej Kagan'ın, "Güzellik bilimi olarak estetik ve sanat" adlı çalışması. Bu kitabın, sanat ve edebiyatımızdaki tartışmaların gülünç sığlığı yanında ne denli ışıltılar taşıdığını öğrenmenin tek yolu, bir an önce edinip okumak. Bu kitap aynı zamanda sanat ve edebiyatımızda bilimsel düşünceye düşmanlık güden anlayışlara karşı da etkili bir başyapıt. Geçenlerde bir "eleştirmen" bu kitapla "ulusal bir hesaplaşma" gerektiğini yazıyordu. Biz bu düşüncenin sahipleri ile hesaplaşmanın ardını bırakmaya hiç niyetli değiliz. Kitabı, kafasını aydınlatmak isteyen her genç karikatürcüye salık veririz. Aşağıda bu kitaptan bazı alıntılar yaptık. Mizahla ilgili bölümlerinden. Bu alıntılarla önerimizin haklılığına genç karikatürcü arkadaşlarımızın da katılacaklarına inanıyoruz:

"Kahkaha ve gülme, *insanların idealiyle çelişen, bağdaşmayan ve onadüşmanca-olan bir şeyi, insanda, zihin ve üstünlüğü dolayısıyla çağrıştırarak, bir hoşlanma duygusu uyandırdığı sürece komik-olan'ın yardımcı-fenomenleri sayılırlar; çünkü, ideal'le çelişen bir şeyin açığa çıkışı, böyle bir çelişmenin farkına varılışı, kötü-olan'ın aşılması ve ondan kurtulunması anlamına gelir. Gerek yaşamda, gerekse sanatta, komik-olan'ın yol açmış olduğu gülme'nin eğitsel gücü de burdan gelir."* (s.181)

"Ne var ki, olumsuz bir gerçek fenomen ideal için ne denli tehlikeliyse, insanın onun zihince üstesinden gelişi de o denli zor olup, o denli az güler insan. Onun için, Aristoteles, ancak "hiçbir acı ve zarar verici bir elkide bulunmayan, kusurlu ve çirkin bir şey"in gülünç olan'ı yaratabileceğini söylemiştir. Nitekim, bir insanla soydaşları için tehlikeli olmadığı sürece, ahmaklığa, şaşkınlığa, beceriksizliğe, ya da insanın bu gibi daha başka güçsüz ve kusurlu hallerine güleriz. Geri teptiğimiz bir olayda bir an için korkunç, tüyler ürpertici, bayağı herhangi bir şey görmüşsek, bu olaya katı bir olayla yer verilişi ya da sanatta bu olayın yergisel bir şekilde ortaya konuşu, neşeli bir şekilde gülmeyi yok eder. Bunun için M. Gorki'nin "Sarı Şeytan Şehri" yazısı, Mayakovski'nin Amerika üstüne şiiri, Goya'nın grotesk gravürleri ile Georg Grosz'in çizimleri bizi kahkahaya boğmadığı gibi, güldürmez bile; tam tersine, geri tepme, öfkelenme, tiksinme, kızma duygusu uyandırır daha çok. Kaldı ki, yergi, sanatta komik-olan'ın en önemli biçimlerinden biridir." (s.182)

"Görsel sanatlarda, özellikle de grafik sanatlarda, insanların mizahi bir açıdan çizilişine dostça takılma denilirken, yergisel bir şekilde çizilişlerine, karikatür denmektedir. Buna dostça takılma denmesinin nedeni vardır; çünkü, böyle bir şey, iyi, hattâ, okumuş, sanatçı, oyuncu gibi büyük insanların küçük kusurlarını gülünç gösterirken, içinde bir sıcaklık, dostluk havası da taşır. Buna karşılık, karikatür, yaşamda, hepsinden önce de siyasal alandaki karşı-olayları açığa sergiler. Yergi gibi, karikatür de, ömrünü doldurmuş, ölmek üzere olan herşeyin, Saltikov Şçedrin'in sözleriyle,

"karanlıklar ülkesi"ne gömülüp gitmesini çabuklaştırır; bizim idealimize düşmanca olan toplumsal kötülükleri taşıyan herşeye karşı bir nefret uyandırır bizde. Buna karşılık, mizah, bize düşmanca olan bir şeyin değil, tam tersine, dostça-olan bir şeyin, estetiksel olarak bir "başka kılığa giriş"idir; bunun için, dünya sanat tarihinde, Budala-İvanuşka, ile Till Eulenspiegel'den Nasreddin Hoca'ya, Sançe Pansa ile Shakespeare'in soytarılarından Breugnon ile Charlie Chaplin'e, Arslan Asker Şvayk ile öbür arslan asker Vassili Tijorkin'e kadar, mizahın süzgeçinden geçmiş, birçok parlak tip, bize armağan olarak kalmıştır." (s.184)

"Mizahi ve yergisel yapıtların ortaya konabilmesi açısından en olanaklı görsel sanatlar dalı grafik, en az olanağı olansa heykel'dir. Grafik sanatlarda, komik-olan, bütün alanları ele geçirmiştir: Karikatür, büyük ölçüde afiş, gazete resimlemeleri, kitap içi çizimleri, vs." (s.191)

KEMAL ÜLKER

"Karikatür Notları" köşemize yazan Kemal Ülker, 1965 yılında doğmuş. Kadıköy Anadolu Lisesi 2. sınıf öğrencisi. Karikatürlerini gönderirken yazdığı mektubunda şunları diyor: *"Derginizle 6. sayısında tanıştım ve sürekli almaya başladım. Daha önceleri ne yazık ki derginizin varlığından haberim yoktu. Derginizin 8. sayısından itibaren başlayan 'karikatür notları' gerçekten çok hoşuma gitti. Yarın, her gün gelişen geliştikçe sevilen gerçek bir gençlik dergisi. Özellikle bu son düzenlediğiniz gençlik ödülleri çok yararlı bir çalışma. Ben Yarın Gençlik Ödülleri '82 yarışmasına karikatür dalında katılmayı düşünmüştüm, fakat sonra 'yarışma kim, ben kim' diyerek bundan vazgeçtim. Çok yanlış yapmışım..."*

sait munzur'un KARİKATÜR ALBÜMÜ güldük yine de... ÇIKTI

İSTEME
120 TL'lik pul karşılığı
Eğmeli sk. 22/8
Aydınlıkevler. ANKARA

ERTAN PARLAK

Ertan Parlak arkadaşımızın çizgileri, karikatür için gerekli duyarlılığa ulaştığını gösteriyor. Köy ile kent arasındaki çelişkinin bir yanını eleştiriyor. Ama esprisi çok yinelendi. Aynı sorun bugün çok daha başka yanlarıyla irdelenebilir. Sağ kenardaki ağaç güzel çizilmiş ama, bir süsleme öğesi olmanın ötesinde işlev taşımıyor. Ortadaki ayrım çizgisi de kaba ve özensiz. İnsan tiplerindeki başarısını da köpeği çizerken yeterince göstermemiş. Bunlar ayrıntılar. Öyle olduğu için de, aynı karikatürün ikinci kez çizilmesi durumunda hemen giderilebilir.

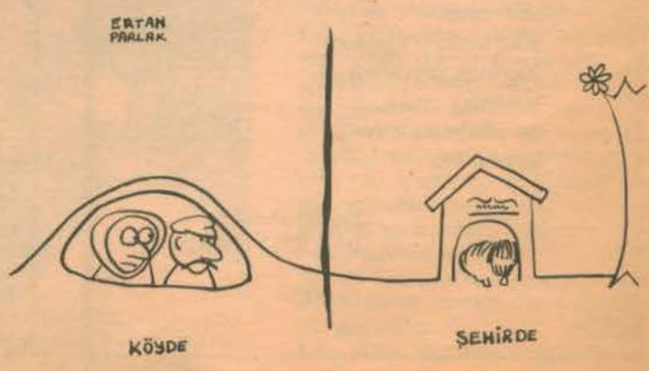

ÜÇ AYRI ULUSLARARASI KARİKATÜR YARIŞMASI: PESCARA, ANCONA, YOMIURI

İkisi İtalya'da, biri Japonya'da, üç ayrı uluslararası karikatür yarışması düzenlendi.

İtalyan Karikatürcüler Derneği tarafından düzenlenen yarışmalardan ilki olan "4. Incantre Internazionale Umoristica Pescara"nın konusu, *"arkeoloji"*. Son katılma tarihi 1 Ekim 1982. En çok üç karikatürle yarışmaya katılınabilir. Ayrıca karikatür albümleri de katılabilir. Bu yıl ilk kez katılacak yarışmacıların biyografilerini ve fotoğraflarını da göndermeleri isteniyor. Adres: *Via Conte Di Ruvo, 18 Pescara Italy.*

"7. Mostra Internazionale Del Disegno Umoristico Sportiva" adlı ikinci yarışmanın konusu, *"günümüzde spor -polo, atıcılık, buz pateni, rugby ana spor dallarındaki şampiyonların karikatürleri"* Son katılma tarihi 31 Aralık 1982. Adres: *Centro Sportivo "Riviera Del Conero" Via Panoramica, 40 60 123 Ancona Italy.*

Tokyo'da yapılacak olan "Yomiuri International Cartoon Contest" adlı yarışma ise *"serbest konulu"* ve *"günümüzün kahramanı nasıl bir şeydir?"* konularında, iki ayrı dalda düzenlendi. Son katılma tarihi 30 Ekim 1982. Her iki dalda, ikişer karikatürle katılınması isteniyor. Adres: *The Yomiuri 1-7-1, Ote Machi, Chiyoda-Ku, Tokyo Japan.*

FOTOĞRAF NOTLARI 3

• kemal cengizkan

g) Saptama banyosunda dikkat edilecek noktalar.

Saptama banyosu, ışıktan etkilenmemiş gümüş halojenürleri film yüzeyinden uzaklaştırarak filmi ışığa karşı duyarsız bale getirir. Geliştirme ve saptama banyoları birbirlerini kimyasal olarak etkilediklerinden, geliştirme banyosundan sonra filmi durdurucu banyoya (stop banyosu) almak pek çok bakımdan yararlıdır. (Stop banyosu % 3'lük asetik asit eriyiğidir.) Geliştirme banyosunun, emülsiyonda devam etmekte olan etkinliği stop banyosu tarafından tamamen durdurulur. Geliştirme banyosu kalıntıları stop banyosu tarafından alınarak saptama banyosunun kirlenmesi önlenir. Ayrıca, geliştirme banyosu süresince şişen emülsiyonun, saptama banyosuna geçildiğinde çeşitli nedenlerle buruşmasına veya çatlamasına engel olacaktır.

Saptama banyosu Sodyum Hidosülfit (Hipo) veya Amonyum Tiyosülfat eriyiğidir. Ülkemizde en çok kullanılan Sodyum Hiposülfit olup 1 kg. kristal 4 litre suda eritilerek kullanım eriyiği elde edilir. Bu eriyiğe katılacak olan sodyum sülfit veya potasyum metabisülfit, banyonun ömrünü uzatacak ve asitlik derecesini artıracağından reaksiyon hızını da yükseltecektir. Saptama banyosu süresince ışıktan etkilenmemiş gümüş halojenürler suda çözünmeyen gümüş tuzları haline gelirler. Banyo içinde giderek artan tuz miktarı banyonun etkinliğini azaltacak, bu tuzların film yüzeyinden uzaklaşması zorlaşacaktır. İyi bir saptama için iki saptama banyosu kullanmak pratik bir yöntemdir. İlk banyoda alınamayan gümüş halojenürler ikinci banyoda alınarak film sağlıklı bir şekilde saptanmış olur. Zamanla zayıflayacak olan ilk banyo yerine ikincisi geçirilirken, ikinci banyoda taze eriyik kullanılır.

Dikkat edilmesi gereken bir başka nokta da film ve kart için aynı saptama banyosunun kullanılmamasıdır. Saptama banyosu film yüzeyinde daha etkin olduğu halde daha az etkindir. Bu nedenle film için uygun etkinlikte olan bir banyo kart için yorulmuş sayılabilir, saptama işlemi tamamlanamayabilir. Ayrıca, gümüş tuzlarıyla doygun bir saptama banyosu kart tabanında suyla giderilemeyecek renklenme ve lekeler bırakacaktır.

Saptama banyosunun eksik olması halinde film şeffaflaşmaz, bulutlu bir görünümü olur. Böyle bir film ışıktan etkileneceğinden görüntü zamanla bozulur.

HAKAN BİNTEPE

Hakan Bintepe arkadaşımız, İzmir Hukuk Fakültesi öğrencisi. "Karikatür Notları"na bir zarf dolusu karikatür göndermiş. Naifliğe yaklaşan, yumuşak çizgileri ustalığa çok yakın. Ama hemen tümünde de çabukluğun getirdiği bir kargaşa var. Falkland savaşı ile ilgili esprilerini de beğendik ama, yer darlığından onlara şimdilik yer veremiyoruz. İçlerinde en beğendiğimiz ise, sayfamızda yayımladığımız. Çiçeklere basa basa yürüyen bir "adam". "yaşamak, ne kadar güzel!" diyor. Günümüzde çeşitli kesimlere yöneltilebilecek güzel bir espri. Çizgisiyle de başarılı bir karikatür.

SERPİL SEZAL / EN BAŞARILI FOTOĞRAF

VİCDAN BABALIOĞLU / 3. ÖDÜL

Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği'nin temel fotoğraf eğitimi kurslarına katılan amatörler, kurs bitiminde dernek çalışmalarına "çekim birimi" içerisinde devam edebiliyorlar. Bu birim çeşitli etkinlikleriyle (bilgilenme ve fotoğraf değerlendirme toplantıları, çekim çalışmaları, vb.) yeni başlayan fotoğrafseverlerin kendilerini geliştirmelerine katkıda bulunuyor. "Ayın Portfolious" adı verilen ve birim üyelerinin katıldıkları bir yarışma ile de her ay başarılı ürünleri saptayıp değerlendiriyor. Bu sayfada bulunan iki fotoğraf Ağustos ayı yarışmasında derece alanlar arasından seçildi. Her iki fotoğrafçı da Haziran ayında sona eren 10. dönem kurslarına katılmışlar, belki de ilk kez kurs sırasında karanlık oda çalışması yapabilmişlerdi. Ancak, diğer kursiyerlerle birlikte onların da vardıkları nokta pek çok açıdan öğreticidir. Anı fotoğrafının dar çerçevesinin dışına çıkarak, objektifleri "dışarıya" yöneltmek, teknik eksikllikleri bilgilenme ve deneyimle öğrenmek, gidermek, "fotoğraf gözünü" iyi örnekleri inceleyerek, eleştiri ve önerileri dikkate alarak eğitmek, amatörleri giderek daha başarılı fotoğraflara götürüyor. Ortaya çıkan yüz ağartıcı ürünler, bu alanda her türlü güçlüğe karşın yürütülen kollektif çabaların boşa gitmediğini göstenyor.

SATRANÇ

• dr. selçuk alsan
• halit yücel

BLOKAJ

Geçer piyonu bloke etmenin en iyi yolu önüne bir at koymaktır. At yoksa bir fil de bu işi görebilir. Geçer piyon asla bir vezir veya bir kale ile bloke edilmemelidir. Çünkü bunlar saldırı taşlarıdır ve savunmada kullanılmamaları gerekir. Geçer piyonu bloke eden taşa karşı şu üç yöntemden biri uygulanır: Bu taşa saldırmak ve onu kaçırtmak, bir başka noktaya saldırarak blokaj yapan taşı yeni sayaş alanına çekmek ve nihayet blokaj yapan taşı değişmek. En sık uygulanan bu sonuncu yöntemdir. Buna bir örnek verelim:

Şekil - 1

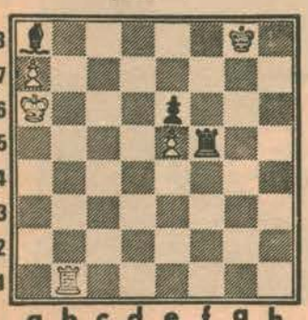

1-Kb8 + Kf8, 2-Ka8, 3-Şb7 Kf8, 4-Pa8 = V Ka8, 5-Şa8 Şf7, 6-Şb7 Şg6, 7-Şc7 Şg5, 8-Şa7! Şf5, 9-Şd6 ve kazanır.

Şimdi geçer piyonların üç özel durumunu görelim: 1. Uzak geçer piyon, 2- Korunan geçer piyon, 3- Birleşik geçer piyon.

1- Uzak geçer piyon bir oyun sonu kozudur.

Şekil - 2

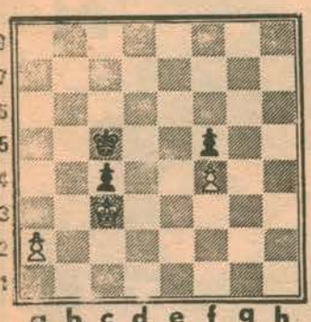

Şekil-2 de kale piyonu uzak geçer piyondur. Çünkü bu piyon beyazın f4 de bloke olmuş piyonundan bir hayli uzaktır. Böylece beyaz bu piyonu sürerek siyah şahı bu piyona gitmeye zorlar ve şimdi beyaz şah savunmasız kalan f5 piyonuna saldırır: 1-a4 Şd5, 2-a5 Şc5, 3-a6, 4-Şc4 vb. beyaz kazanır.

2- Korunan geçer piyon:

Şekil - 3

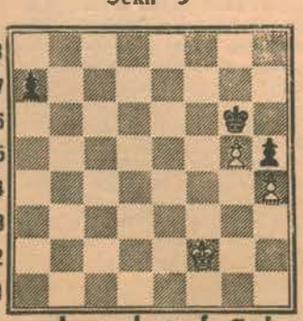

Şekil-3 de beyazın g5 de korunan bir geçer piyonu vardır. Beyaz şah a7 deki siyah piyona doğru gider onu alır ve geri kendi piyonlarına döner bu sırada siyah şah beyaz piyonları alamaz. Çünkü siyah şah önce h4 deki piyonu almak zorundadır. Fakat o zaman g5 teki piyonun vezir çıkmasını engelleyemez. Kısacası oyun sonunda korunan geçer piyonların (ki bunlar bir birini koruyan iki piyondur ve ilerde olanın önü açıktır.) en büyük üstünlüğü şudur: Kendi şahlarının savunmasına ihtiyaçları yoktur.

3 - Birleşik geçer piyon:

En önemlisi budur. Her iki piyonda geçer piyondur ve ayrıca birbirlerini korumaktadırlar. Hatırlatalım ki bir önceki örnekte piyonlardan yalnız biri geçer piyondur. Geçer piyonların birbirini koruması o denli önemlidir ki oyun sonunda yan yana üç geçer piyon bir at veya bir filden üstündür. Fakat genellikle iki geçer piyon olusur. Burada kural: piyonların düşman kuvvetlerce bloke olmasını önlemek ve bunun içinde piyonları başbasa ilerletmektir. Vezir çıkmaya iki kare kalacak kadar ilerlemiş birleşik geçer piyonları durdurmak çok zordur. Şekil-4 e bakalım:

Şekil - 4

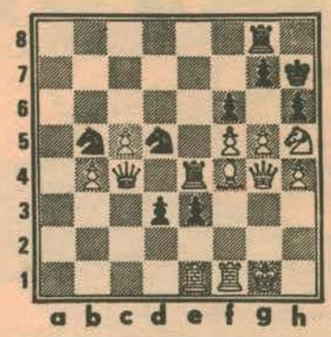

1-g6+Şh8, 2-Vg3 ve beyaz hamleyi yaptıktan sonra terk eder. Çünkü görüldüğü gibi siyah geçer piyonlarını sürerek beyazı taş kaybına zorlayacaktır.

* *

OYUN SONLARI

Suvunulan birleşik piyonlar şekildeki durumda ise pat tehlikesi belirir. Patı önlemek için Beyaz, piyonlarından birini feda eder: 1-Şf4 Şg7, 2- Şf5 Şh8, 3- Şg5 (3-Şe6?? Şg7 4- Şe7 Şn8 ve beyaz şan daha fazla yaklaşamaz) Şg7 4- h8 (V)+!! Ş:h8 5- Şf6 Şg8 6- g7 Şh7, 7-Sf7 ve Beyaz kazanır.

YARIN

AYLIK SANAT EDEBİYAT DERGİSİ

OKURLARIMIZLA İLİŞKİNİN SÜREKLİLİĞİ

Okurlarımızın sık sık dile getirdikleri bir yakınma var. Ankara dışında bulunanlar mektuplarına yanıt alamadıklarından, dolayısıyla kendilerine karşı gereken ilginin gösterilmediğinden; Ankara içinde bulunanlar da Yarın'la ilişkilerini sağlayabilecek kişileri bulamamaktan yakınıyorlar. Bu yakınmaları kuşkusuz ciddi eleştiriler olarak alıyoruz. Üstelik başlangıçta bu yakınmaları gerektirmeyecek sözler de vermiştik. Gelin görün ki, bu eleştiriler büyük ölçüde haklı. Pek çok konuda verdiğimiz sözlere sadık kalmamıza karşın, bu konuda verdiğimiz sözü çok eksik bıraktık.

Okurlarımızın büyük çoğunluğu Yarın'ın 12 sayı (koca bir yıl) boyunca bir yönetim bürosunun olamadığını, dört duvar arasında bulunma şansına kavuşamadığını biliyorlar mıydı, bilmiyoruz. Evet, Yarın'ın yayınlanmaya başladığından bu yana çıkan 12 sayısı neredeyse "sokakta" çıktı. Yarın'da çalışan arkadaşlarımızın hem teknik çalışmalarını, hem yazışlerine ilişkin çalışmalarını 12 ay boyunca aynı düzenlilikte sürdürmeleri bu nedenle olanaklı olmadı. İlk aylarda Yarın'a gelen her mektup yanıtlanırken, sonraları yetişemez olduk. Yarın çevresinde son derece geniş bir dost çevresi oluşmasına karşın, bu dost çevremizle ilişkilerimizi sürekli tutamadık. Sonunda, tüm bu eksikliklerimizi çözebileceğimiz bir duruma kavuştuk. Geçtiğimiz ay dergimiz bir yönetim yerine sahip oldu. Yönetim büromuz, bundan böyle çalışmalarımızı düzenli bir biçimde yürütebilmemizi sağlayacak. Yukarıdaki haklı yakınmaların nedenlerini önümüzdeki aylarda tümüyle ortadan kaldıracağımızı belirterek, Yarın'la ilişki kurmak isteyen okurlarımıza adresimizi verelim: Mithatpaşa Cad. 28/22 Kızılay-Ankara.

"YARIN GENÇLİK ÖDÜLLERİ '82" ÖDÜL TÖRENİ

Geçen sayımızda "Yarın Gençlik Ödülleri '82" ödül töreninin "Barış ve Sanat" paneliyle birlikte yapılacağını duyurmuştuk. Ancak hem panel çalışmalarının yoğunluğu, hem yaz aylarının durgunluğu, hem de ödül töreninin en iyi biçimde yapılması için tasarladiklarımızın zaman alması nedenleriyle, ödül törenini ertelemeye karar verdik. Tasarımız, Ekim ayında töreni gerçekleştirmek. Ödüllere katılan arkadaşlarımızı ve okurlarımızı ilerde bu konuda ayrıntılı olarak bilgilendireceğiz.

GELECEK SAYIDA

Bu köşede, gelecek sayıda yayımlanacak olan bazı yazıları da okurlarımıza duyuracağız. Yazı kurulumuzda değerlendirilip yayımlanması kesinleşmiş olan yazıları duyurma kararımızın nedeni, Yarın'daki tüm gelişmelerden okurlarımızı bilgilendirme isteğimizdir. Böylece okurlarımız Yarın'ın yayın programın'da, hiç değilse bir ay önce öğrenmiş olacaklar. Gelecek sayınızda yayımlanması kesinleşenler ise şunlar: Büyük Yunanlı Şair *Yannis Ritsos'un* şiirleri, Levent Kudret arkadaşımızın çevirisiyle. *Ataman Tangör*'ün *"Günümüzün Gergin İnsanı ve Gerginliği Gidermede Bir Yöntem Önerisi"* adlı, nesnel psikolojinin deneye dayanan bir çözümlemesi. Her zaman olduğu gibi, *Tangör* arkadaşımızın yazısı gene okurlarımızın dikkat merkezinde olacaktır. Orta sayfalarımızda *Tufan Arkayın*'ın karikatürlerini göreceksiniz. Yayımlayacağımız iki "Gençlik Ödülleri 82" yazısı ise, *Erol Kartal*'ın *"Romanda Eleştiri, Eleştiride Roman"* ve *Zekai Sezer*'in *"Plastik Sanatlara Genel Bir Yaklaşım"*. Bu arada, geçen sayınızda Yarın'ın birinci yılının değerlendirmesini yapacağımızı duyurmuştuk. Ancak bu değerlendirmeyi, yer darlığı yüzünden bu sayımıza koyamıyoruz. Önümüzdeki sayıda bu değerlendirmeyi de bulacaksınız.

CEYHUN CAN

1940 – 10 EYLÜL 1979

Kurşun Yatağı Gövdem

Elimin ölçüsünü iyi al ustam
Cılız ve çelimsiz gövdeme aldırma
Eloğlu yaman budamış dalımı
Toza toprağa karışmış harmanım
Uyur tomurcuklarım dürter kanımı
Dal verecek meyve yüklenecek ağacım
Kuzulu koyunlarım var yollarda
Pencerem kanlı güllere gebedir
Saksılarım donanmaya hazır raflarda
Bile kazmamı baltamı çapamı
Gövdemde uyanan tomurcukları sarsma
Bile iki ağzı keskin kamamı
Çeliğim senin elinde bekler suyu
Kılı kırk kesmeli kılıcım
Bir vuruşta yedi başlı ejder yıkılmalı
Kaf dağında açan güllerin kokusunu
Tarlada ırgatım fabrikada işçim almalı
Elimin ölçüsünü iyi al ustam
İşlediğin kabza yakışsın kavgama
Kartal uçuşlarım olacak yarına
Zulme işkenceye ve prangaya dayanıklı
Şahan bakışlarım geçecek
Gökdelenlerin geniş bacasından
Kan ve gözyaşlarının son durağı
Ağzımı saran yangının ırmağı
Ulu çınarların toprağına dayalı
Doyumsuz özlem yükü kucağımda
Yarının umudunu gizler çekirdeğim
Uyanır bebelerim uçar içinin kuşları
Dağ yavaşça sıyrılır karanlığın kınından
Patlamadan durmaz gövdemin yangını
Sorulacak hesabı var kılıcımın kalkanının
Bir urgan boyu daha doğan günüm
Ayıklanmamış taşı kırmızı mercimeğin
Kızarır bakır kaplarım elimin altında
Kaleler çığ gibi çarpar çelik kalkanıma
Cam kavanozlar dökülür eteklerimden
Eline yerleşir işlemeli kabzalar
Namluya yaslanır canımın yüreği
Saçaklarımdan çözülür kalem buzlar
Bir görseniz açılan kocaman kapıları
Toprağın ve fabrikanın sıcak kollarında
Görseniz bekler durur bizi orada

FİLİSTİNLİ RESSAM İSMAİL SHAMOUT:

"Sanatımız halkımızın duygularını yansıtmalıdır..."

Başkan Arafat sergiyi açıyor.

İsmail Shamout: "Baskından Sonra"

Savaşırken şarkı söyleyelim
Savaştığımız silahlarla çiçek toplayalım

3 Mayıs'ta Beyrut'un Dar El Karameh Filistin Sanat Galerisi'nde, İsmail Shamout ve eşi Tamam'ın karakalem ve suluboya çalışmalarından oluşan bir sergi açıldı. Açılışta FKÖ Başkanı Yasser Arafat, FKÖ Siyasi Büro Şefi Faruk Kaddumi ve diğer Filistinli yetkililerle, pek çok izleyici hazır bulundu. Filistinli ressam İsmail Shamout'un resimleri, şu günlerde savaşın en acımasızıyla yokedilmeye çalışılan, barışa susamış bir halkı anlatıyor. Aşağıda, Filistin'in Sesi Radyosu'nun İsmail Shamout ile serginin açılışında yaptığı konuşmayı yayımlıyoruz:

* *

□ **Serginizin belirli bir teması var mı, yoksa sizin ve eşinizin otuz yıllık çalışmalarına genel bir bakış mı ortaya konuluyor?**

■ Gerçekte bu sergide, 1953'lere kadar giden bazı eski çalışmalarımızı ortaya koyuyoruz. Serginin başlığı ise, "Suluboya ve Taslak Resimler". Yağlı boya çalışmalarımızı bu sergiye koymadık. Genellikle sergilerimiz yağlı boya çalışmalardan oluşur, ancak bu sergide yalnızca kurşun kalem, mürekkep ve suluboya kullanılarak yapılmış eserlerimiz yer alıyor. Sergi üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde değişik zaman ve değişik yerlerde yapılmış karakalem çalışmalar yer almaktadır. Bazıları Kahire'de, bazıları Roma'da ve bazıları da burada yapıldı. İkinci bölüm, 1976'da yaptığım Tel El Zaatar resimleri sergisinin bir kısmıdır. Burada pek çoğu daha önceden bilinen, ancak birlikte ilk kez sergilenen 13 resim var. Üçüncü bölüm ise, geçen yıl yaptığımız çalışmalardan oluşmaktadır. Geçtiğimiz yıl hastalandım ve bir kalp ameliyatı geçirdim. Tedavim boyunca ve öncesinde çok sıcak karşılandığımız Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde bazı konuk evlerinde kaldım. Hastanede bazı karakalem ve manzara çalışmaları yaptım. ADC'de insanın bir anavatana sahip olmasının ne denli güzel bir duygu olduğunu anladık. Barışa ulaşmak ve kendi anavatanında dinlenebilmek olanağına kavuşmak için mücadele ne güzel bir şey.

□ **Buradaki serginizde, Tel El Zaatar resimlerinde olduğu gibi, militan ulusal duyguları yansıtan resimlerle, Alman Demokratik Cumhuriyeti'nden manzaralar arasında bir farklılık göze çarpıyor. ADC'de yaptığınıza benzer resimler yeni bir anlayışı mı yansıtıyor?**

■ Hayır. Her zaman bir savaşçının arada şarkı söylemesi ve dansetmesi gerektiğini söylerim. Arada sırada şarkı söylemek ve dansetmek militan bir bir sanatçının da hakkıdır. Bu sergi için hazırladığımız katalogda yazdığımız kısa yazıda, halkımıza bu güç ve kritik dönemde güzel şeyler de bulunabileceğini göstermek istediğimizi söylüyoruz. Bir anavatana sahip olmanın ve bunun için mücadelenin ne denli güzel olduğunu niye göstermeyelim. Kısa yazıda şunu da söylüyoruz: "Savaşırken şarkı söyleyelim. Savaştığımız silahlarla, çiçek topyayalım."

□ **Genel olarak modern Filistin veya Arap sanatının pek fazla sesi duyulmuyor. Arap dünyasında sanat bir kriz içinde mi?**

■ Eğer soyut sanatı kastediyorsanız, her sanatçının kendine göre tarzı vardır. Filistinli sanatçılar, soyut sanattan çok figüratif sanatla yoğrulmuşlardır. Niçin olduğunu tam olarak bilemiyorum. Pek çoğumuz, eğer hepimiz değilse, göçmen kamplarındaki halkın içinden geliyoruz, yüksek sosyeteden değil. Sanatımızın halkımızın duygularını, umutlarını ve acılarını yansıtması gerektiğine inanıyoruz. Soyut sanatın bunları yapabileceğine inanmıyorum. Benim gibi ya da diğer Filistinli sanatçılar gibi bir sanatçı, bizim duygularımızı soyut sanat yoluyla ifade etmeyi güç bulabilir. Ben ve karım, gerçekçi, simgeci ve dışavurumcu tarzlarla pek çok şey söyleyebildiğimizi farkediyoruz. Bu tarzlarla duygularımızı halkımıza kolayca iletebiliyoruz. Bu tarzlarla, aynı zamanda, halkımızın başına gelenleri diğer halklara anlatabiliyoruz- yalnızca yazıyla değil, fakat aynı zamanda çizgiyle.

Türkçesi: Cihat Tekin

pablo neruda ve şili

11 Eylül 1973, hem büyük acıları, hem de dayanılmaz bir çağrıyı tarih boyunca anımsatacaktır. 11 Eylül 1973'de onurlu insanların ülkesi Şili, vahşi bir saldırıya uğradı. Pinochet cuntasının yaşama el koymasıyla birlikte, akıl almaz bir hızla, onbinlerce Şilili öldürüldü, tutuklandı, kayboldu. Devlet Başkanı Salvadore Allende ve büyük ozan Pablo Neruda aynı günlerde katledildi. Luis Corvalan'ın özgürlüğü elinden alındı. 9. yılında, Şili'yi saygıyla selamlıyoruz.

Doğunun Dini

Orada, Rangun'da anladım, tanrılar
düşmandı tanrısı gibi
zavallı insanlığın.
Tanrılar
sıralarca su mermeri
beyaz balinalar gibi
başaklar gibi parlak tanrılar,
doğmuş olmanın suçuyla
kıvrılan yılan tanrılar,
korkunç haçındaki İsa gibi
sonsuz boşluğun
kokteylinde sırıtan
çıplak ve zarif budalar,
tümü hazır her şeye,
göklerini yüklemiye üzerimize,
acıları veya tabancalarıyla tümü
dine almak ve kanımızı tutuşturmak için,
saklamak için korkularını
insanlığın acımasız tanrıları.
Orada böyleydi her şey,
tüm yeryüzü yayıyordu kokusunu göğe
ve göksel mülkiyete.

İspanyolcadan çeviren:
Engin Beksaç

Neruda, Neruda

önümdeki resimde
iskemlesinde,
koca gövdesi ve yüreğiyle
kaykılmış arkaya
pablo neruda.

neruda, neruda
senden sonra da
özgür yaşayacak
burcu burcu
leylakların yurdu
arokanya.

Behçet Aysan